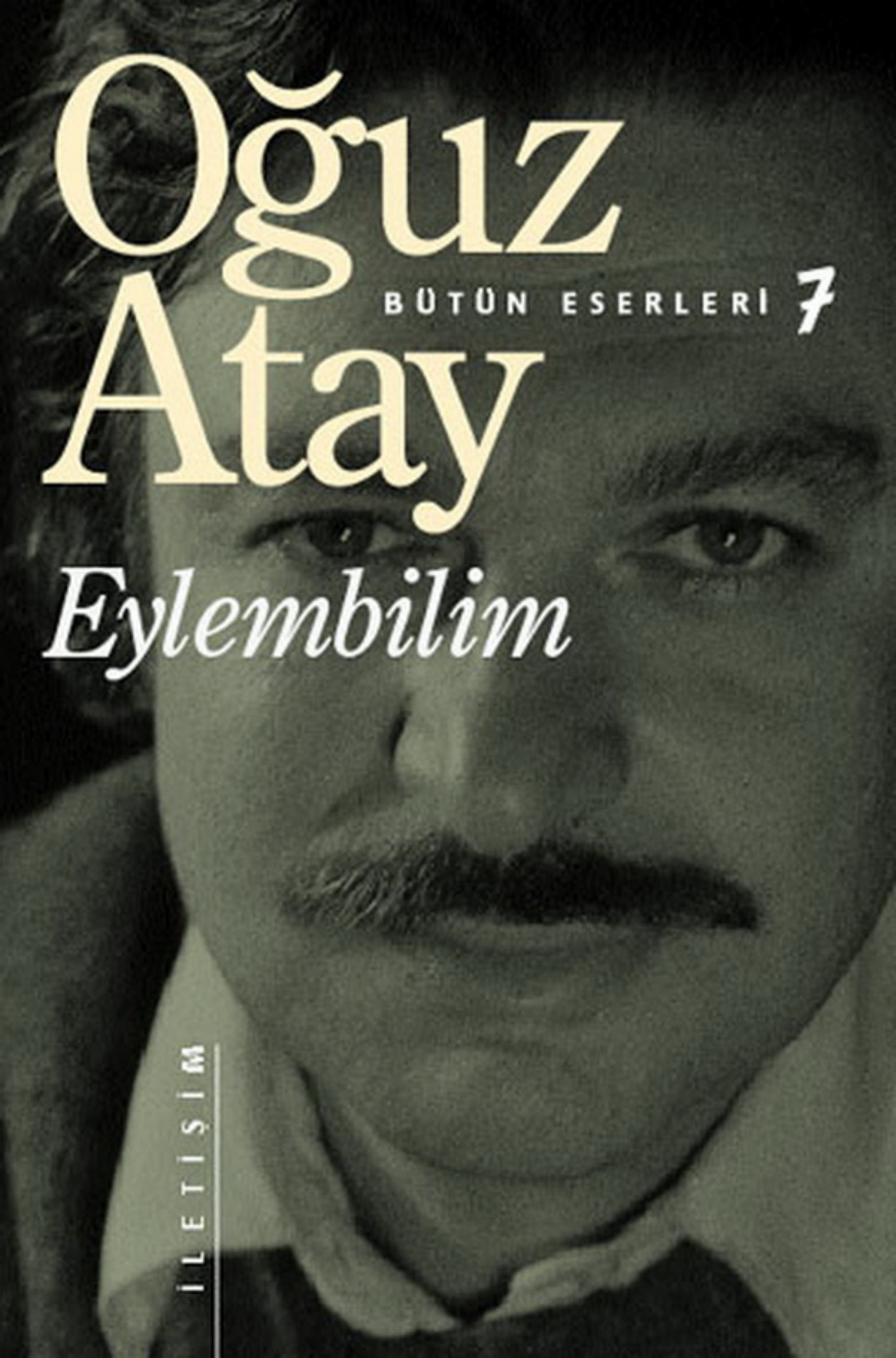

Oğuz Atay
BÜTÜN ESERLERİ 7
Eylembilim
İLETİŞİM

OĞUZ ATAY'A *EYLEMBİLİM*'LE İLGİLİ MEKTUP

Sevgili Oğuz.

Tamamlayamadan bıraktığın *Eylembilim*'in kayıp bölümü de sonunda bulundu. Yayınevi de, sevgili kızın Özge de benden bir sunuş yazısı, daha doğrusu senin her zaman acımasızca dalga geçtiğin bir "önsöz" yazmamı istediler. Bu günahı daha önce *Tehlikeli Oyunlar*'ın ikinci basımı için de işlemiştim. Bir kere olan olmuştu. Şimdi bu sunuş yazısını sana bir mektup biçiminde yazarak bir çeşit günah çıkarmak, suçumu az da olsa hafifletmek istiyorum.

Bu işi yaparken kendimi biraz *Eylembilim*'in kahramanı Profesör Server Gözbudak'ın notlarını "takdim eden" Avukat Dilâver Kalas gibi hissetmiyor da değilim. Çünkü senin hemen hemen bütün yazdıklarında okurunu hem kendinle, hem de yarattığın kişilerle bir çeşit özdeşlik kurma eğilimine yönelten bir özellik bulmuşumdur. Biz okurların senin romanlarını, öykülerini okurken ya da oyununu seyrederken, Tehlikeli Oyunlarla Yaşayanlar'a dönüşürüz elimizde olmadan. Birden Shakespeare'in, "Bir sahnedir bütün dün-

ya: bütün erkekler ve kadınlar da birer oyuncu," sözleri gelir aklımıza. *Eylembilim*'i öykünün kahramanı Server Gözbudak'ın bir çeşit "Hatırat"ı olarak tanımlayan Dilâver Kavas'ın da belirttiği gibi, Server'ın kendisinden bazen birinci tekil şahıs, bazen üçüncü tekil şahıs gibi söz etmesi, kendisini değişik kişilerin ağzından konuşturması anlatıma dramatik bir nitelik de kazandırıyor. Böylece matematiği ve bu alandaki profesörlüğünü son derece ciddiye alan bu bilim adamı, dolaylı bir biçimde küçük burjuva aydın kimliğiyle de alay etmiş oluyor. Bu da senin ironiye ağırlık veren genel tutumunun ve anlatımının doğal bir sonucu kuşkusuz.

Eylembilim'de ironi öykünün başlığından başlıyor. Anlattığın olaylar 12 Mart öncesi, ülkede yaşanan öğrenci çatışmaları, üniversitedeki işgaller ve forumlar, özellikle de bu olaylar karşısında birtakım öğretim üyelerinin, yani bilim adamlarının tutum ve davranışları. Eyleme girişmeye kararlı öğrenciler ve eyleme girişip girişmeme konusunda ikircikli öğretim üyeleri. "Ne Yapmalı?" ve "Nasıl Yapmalı?" gibi can alıcı soruların gündeme geldiği, fakat eylemciler tarafından bile yeterince derinlemesine irdelenmediği bir dönem.

İşte böyle bir ortamda karşımıza çıkıyor Profesör Server Gözbudak. Önce kendini tanıtıyor urkek bir içtenlikle, sonra daha eleştirel bir gözle meslektaşlarını anlatmaya başlıyor. Bunlardan özellikle Reşit Bey ve Refik Bey daha eski kuşaktan, "Tanzimattan beri ülkemizin mutlu azınlığının tanıdığı bir aydın türünün temsilcileri"leri. Bunların "Ben, Paris'te..." diye konuşmaya başladıkları zaman nasıl bir Paris'i anlattıkları, orada her şeyin, metrodaki işçinin elindeki biletin bile temiz oluşu, ama bu insanların aynı Paris'teki temiz müzelerden habersiz oluşları Server Gözbudak'ı böyle meclislerde korkunç bir yalnızlığa ve yabancılaşmaya itiyor. Bu yüzden onların yanında resim konusunu, Van Gogh'un kaldığı odaların sefaletini, onun bir fahişeyle olan ilişkisini

bu "temizlikçi aydın" dediği meslektaşlarına açmıyor. Bunların karşısına, üniversitede aynı yıllarda birlikte okurken tutuklanıp öğrenimine ara veren ve şimdi, yıllar sonra, öğrenci olarak ders verdiği sınıfta gördüğü devrimci arkadaşı Murat İkinci'yi çıkarıyor. Bir zamanlar kendisinin de devrimci eylemlere katılmaya hazırlanan bir gençken küçük burjuva bir profesör olduğunu, büsbütün unutamadığı devrimci çözümler bekleyen sorunları tahtaya yazdığı tutucu matematik formülleriyle çözemeyeceğini acı acı düşünüyor.

Ama senin çok daha başarılı bir dille sıraladığın bu ayrıntıları ben neden böyle dağınık bir biçimde sana yeniden anlatmaya çalışıyorum, sevgili Oğuz? Belki de senin anlatımındaki çağrışım yöntemiyle daldan dala atlayarak, bir yandan olayların akışıyla, bir yandan da bu olayları yaşayanların, özellikle de kahramanın Server Gözbudak'ın iç dünyasını yansıtan açıklamalarla ele aldığın insanların ve sorunların gerçekliğini çizişindeki ustalığına duyduğum hayranlığı hemen dile getirmek istiyorum da ondan.

Evet, konumuza dönecek olursak, *Eylembilim*'de, olay dizisi işlevsel geriye dönüşlerle ustaca kurgulanmış. Bir yanda Reşit Bey, Refik Bey ve Dekan Adnan Targa gibi kurulu düzenden yana ve "meyzuat" sınırlarını aşamayan tutucular, öbür yanda da Server Gözbudak'ın saflarına katılacağı Ayhan Balba, Turgut Kider ve Salim Üstün gibi akademikler Yönetim Kurulu ile Profesörler Kurulu'nun ortak toplantısında gürültülü bir tartışmanın kahramanları olurlar. (Akademik, dedim de Sevgili Oğuz, bir süredir Türkiye'de hem akademiklerin birçoğu, hem de hemen hemen bütün gazete yazarları üniversite öğretim üyelerine "akademisyen" diyorlar. Oysa benim bildiğim bu unvan ancak Academie Française, Academie Goncourt, Royal Academy gibi kurumların üyeleri için kullanılır. Bu durumu görseydin, eminim *Eylembilim*'de bununla da dalgamı geçerdin. Her neyse...) So-

zünü ettiğim toplantıda Toplumcu Profesör Ayhan Balba, Turgut Kider ve Salim Üstün'ün de desteğiyle duruma el koyar ve yönetimi ele geçirir. Koridordan gelen gürültüleri bastırmak için cebinden çıkardığı tabancasıyla havaya birkaç el ateş eder. Server Gözbudak'ın gözünde artık o Ayhan Hoca falan değil, Vahşi Batı'nın En Hızlı Silâh Çeken Hafiyesi'dir, Turgut yardımcısı, Salim de hafiyenin delisi. İşte senin tadına doyulmaz "kara mizah" gösterilerinden birinin daha doruklarındayız. Belki de *Eylembilim*'in kara mizah türünün başarılı örneklerinden biri olduğunu anlamamız için öykünün bu bölümüne kadar beklememiz gerekmiyor. Çünkü daha başlarda Server Gözbudak'ın düşle gerçek arasında gidip gelen kişiliği bana hem çığrından çıkmış bir dünyayı yeniden düzene sokmak için doğmuş bir Hamlet'i, hem de kendi kimliklerini bir türlü bulamamış, yalnızca başkalarının basmakalıp değerlerine göre yaşayan gafiller arasında onlara doğru yolu göstermeye çalışan bir Don Kişot'u hatırlatıyor. Server Gözbudak dış görünüşüyle işini aksatmayan bir matematik profesörü, karısına ve çocuklarına bağlı küçük burjuva bir aile reisi olabilir. Ama kolay kolay dışavurmadığı iç dünyasında her türlü klişeye, basmakalıp değer ve davranışlara karşı savaş açmış bir kişiliği var. "Tek yol devrim!", "Tek yol İslâm!", ya da "Tek yol milliyetçilik!" gibi sloganlara bel bağlayanlar, Server'in "insancı" dediği hümanist aydınların bulunduğu bir yemekte oradaki birtakım aydınların Türkiye'de roman sorununu ele alışlarındaki yüzeysellik, bu toplumda gerçek anlamda roman yazılabilmesi için intihar edenlerin sayısının artması gerektiğinden söz edilmesi; bu arada, Server'in kendisinin de devrimci olduğu için Beethoven'in "Dokuzuncu Senfonisi"ni dinlemesi, Batı kültürüne duyduğu klişe hayranlık yüzünden hemen Beethoven'in arkasından Bach'ın bir sonatını dinlemesi, ulusal kimlik kaygısıyla Iıri ile Dede Efendi'yi

düşünmesi, bunları henüz evine girmemiş gerici güçler olarak tanımlaması, gene hem öz kaynaklara dönüş, hem folklorik devrimcilik modasıyla halk müziğine önem verilmesi, geleneksel değerlere yer vermek için de Mehter Marşı'nın gündeme gelmesi... Evet, Sevgili Oğuz, daha önce *Oyunlarla Yaşayanlar*'da sözünü ettiğin "kültür çorbası" Server Gözbudak'ın yargılarında belirleyici oluyor; Server'le burada da Coşkun Ermiş gibi başarılı bir acıklı güldürü kahramanı çıkarıyorsun karşımıza. Bu arada yeri gelmişken söyleyeyim, şu senin yazıp bitirdiğinde tiyatro tiyatro dolaştırıp bir türlü kimselere beğendiremediğin talihsiz oyun birkaç kere Devlet Tiyatroları'nda, daha çok da amatör toplulukların sahnelerinde oynandı. Bu arada Ömer Madra da "Koyunlarla Yaşayanlar" diye çok eğlenceli bir eleştiri yazısı yazdı bu temsillerden biriyle ilgili.

Sözü ne kadar uzattım, değil mi? Oysa sana kısaca şunu söylemek istiyordum: *Eylembilim*'le bize, tamamlayamamış da olsan, anlattığın olaylar ve çizdiğin kişilerle, gene de kendi içinde belli bir bütünlüğü olan unutulmaz bir başyapıt bıraktın. Sahte sağduyuya, yapay aydınlara, basmakalıp kavramlara, kof duygululuklara 'Eylembilim'in intikam kılıcını korkusuzca çeken Server Gözbudak aracılığıyla, çok dolaylı bir biçimde ve kendine özgü inceliğinle çekilen acıları da eski ustalar gibi yerli yerine yerleştirmeyi başardın. Binlerce teşekkür. Gözlerinden öperim.

CEVAT ÇAPAN

Merhum profesörün biraz sonra okuyacağınız notları bana bir hanım arkadaşı tarafından, sayın profesörün avukatı ve dolayısıyla miras işlerini takip eden kişi olduğum için verildi. Rahmetli aleyhine, son zamanlarında açılan amme davalarının çokluğu, kendisiyle ister istemez yakın ilişki kurmama sebep oldu. Sözlerim yanlış anlaşılmasın: müteveffa ile, özellikle geçmiş kültürümüz üzerine yaptığım sohbetler, bende ebediyen silinmeyecek izler bırakmıştır. Beni kendisine takdim eden üstad Abdülgani Meşveret gibi merhum âlim Server Gözbudak da, eski tabiriyle 'nesli münkariz' olmuş ender bir şahsiyetti.

Burada merhum hakkında yorumlar yapmak elbete bana düşmez. Tabii en doğru yargılayıcı tarihtir. Bu yüzden ben de hükmü tarihe bırakarak, gelecek nesillere bu notları bir gerçek belge olarak takdim ediyorum -bugünkü nesillerin meseleye doğru bir teşhis ko-

yacağından şüphedeyim. Ancak şu kadarını belirtmekte fayda mülahaza ediyorum: Merhumu hiçbir zaman sadece müvekkilim olarak düşünmedim; beni yakından tanıyanlar zaten bu çeşit davalar almadığımı bilirler. Fakat nedense rahmetli Server Bey bu konuda çok ısrar etti. Mahkemelerde bu davaları çok 'trajik' bir şekilde savunan meslektaşlarıma karşı ne sebeple bilmiyorum, bir çeşit 'alerjisi' vardı. (Zaten son günlerinde o kadar çok şeye alerjisi vardı ki.)

Evet, bu notları, aslında belge değerleri olduğu için yayımlamayı uygun gördüm. Server Bey merhum da, heyecanlı anlarında, "Belgeler! Bize yalnız belgeler lâzımdır," diye çırpınırdı. Hatırası önünde hürmetle eğilmekle birlikte, bu notların başka noktalardan değerlendirilebileceğini, meselâ bir edebî kıymeti haiz olduğunu düşünmeğe cesaret edemiyorum. Her ne kadar rahmetli Server Gözbudak vefatına tekaddüm eden son aylarda özellikle Batılı yazarların romanlarına aşırı bir düşkünlük göstermişse de notlarında bu yazarların modern üslûplarını taklidi, bir özentiden ileri geçmemiştir sanıyorum. Üstad Abdülgani benimle aynı düşüncede değildir. Üstada göre notların kaleme alınış tarzı 'mustarip bir ruhun teşevvüşleri' olarak nitelendirilmeliymiş. (Burada 'teşevvüş' kelimesini, üstadın yaşını da göze almakla birlikte, fazla eski bulduğumu belirtmeden geçemeyeceğim.)

Notlar incelenirse, bir anlatım birliği olmadığı, keyfî zaman ve şahıs değişmelerinin yer aldığı kolayca görülecektir. Meselâ merhum, olayları birinci tekil şahıs olarak kendi başından geçmiş gibi anlatırken -bunları yaşadığından hiç şüphem yok tabii- birden üçüncü te-

kil şahısa geçerek sanki olanlarla hiç alâkası yokmuş gibi bir tavır takınıyor ki, bazı hâdiseleri bizzat yaşadığım için biliyorum, aslında bütün olayların içinde olduğu halde -herhalde bir kasıtla- insanı gene de şüpheye düşürüyor. İnsan ruhundaki tutarsızlıkları ifade etmek için herhalde daha düzenli bir anlatım da seçilebiliridi. Üstelik -kolayca farkedilebileceği gibi- rahmetli Server Beyin, kendi his fırtınalarının ötesinde bir şeyler vermek istediği, ruhunun derinliklerinden kopup gelen isyanlarda sırf bencil bir amaç gütmediği seziliyor. Üstad Abdülgani de, sadece edebiyat hevesiyle bu çeşit buhranlı itirafların yapılamayacağını ileri sürerken belki de haklıydı. Bu konuda yaptığımız uzun münakaşada ben, "Ama üstad," dedim; "Acaba edebiyat tarzları dediğimiz şekillerin aslında muharririn esas dertleri arasında aslında organik bir münasebet mevcut değil midir?" Bunun üzerine tartışma öyle bir mecraya dökûldü ki tekrarında okuyucu açısından bir fayda görmüyorum.

Bu notların düzensizliğinde beni asıl hayrete düşüren husus, merhum profesör Server Gözbudak Beyin bir matematikçi oluşu idi. Bir hukukçu olarak daha doğrusu ortaokul ve lise yıllarında matematik ve fizik gibi fen derslerinden daima sıkıntı çekmiş bir talebe olarak elbette matematik felsefesi gibi bir konuda fikir yürütmem mevzu bahis olamaz. Benim daha ziyade edebiyatım kuvvetli idi. Lisede edebiyat hocamız -ve sonradan muhterem dostum- Abdulgani Meşveret bende özellikle eski edebiyata karşı zaptolunmaz bir heves uyandırmıştı. O kadar ki, mektebe giderken -uzaktan- sevmeye başladığım bir genç kızın elim bir

tramvay kazasında vefat etmesi üzerine Hamit'in makberine nazire olarak yazdığım

Eyvah! bu kazâ neden mukadder?
Beni bırakır canan mükedder.

mısralarını hocam üstad Abdülgani bile duyduğu zaman, "Ulan bunu sen mi yazdın?" diyerek takdirlerini ifade etmişlerdi. (Esas konudan biraz ayrıldığımı hissediyorum. Müstakbel okuyucularımdan özür dilerim.)

Server Bey merhumun matematik bilgisi üzerine fikir yürütmek, yukarıda kendi hakkımda ifade ettiğim hususlar da göz önünde tutulursa, elbette bana düşmez. Gerçi rahmetlinin bazı maslektaşlarından rivayet olarak kulağıma geldiğine göre, Server Bey, notlarında naklettiği olayların başlangıcından itibaren, hatta bazı kötü niyetlilere göre, bu tarihten de önce matematikteki son gelişmeleri izlemez olmuşsa da ben bu meselenin burada neden söz konusu edildiğini anlayamıyorum.

Esas meseleye dönmek gerekirse, ben şahen müteveffanın bir matematik düzen içinde şekillenmesi icap eden düşünce sistemiyle, biraz sonra okumaya başlayacağınız notları arasında kabili telif bir hususa rastlamadım. Yani demek istiyorum ki üstad bunları nasıl yazdı? Neden? Fakat sanıyorum ki, ben de bu tezatlı vaziyeti galiba pek ortaya koyamıyorum. Zaten Server Bey merhum da, biraz latife yollu, "Dilâver, şunu daha basit anlatmayı denesen olmaz mı?" diye bu özelliğime takılırdı. Kendisi de her şeyi, 'açık ve seçik bir biçimde' (Server Beyin tabiri) anlatırdı. Nur içinde yatsın, ah Server Beyciğim, bu yazdıklarını sen okusay-

dın, bilmem acaba bunları en önce sen, vuzuhsuz ve müphem bulmaz mıydın?

Her ne kadar bu notları -rahmetliyi şu veya bu sebeple, uzak veya yakından tanıyanların bir kısmı müstesna- okumak için insanların sabırsızlanmaya başlayacağını düşünmüyorsam da, bu notları yayımlamayı kararlaştırdığım için, elbette benim de bu işten beklediğim bir şeyler vardır herhalde. Server Bey bile, "Ah seni çarıklı -taşradan geldiğim için böyle söylüyor- gene kim bilir neler tasarlıyorsun," diyerek, en masum sorularımın altında bile gizli niyetler arardı. Her ne ise, ben de müstakbel okuyucularımı daha fazla işgal etmek istemiyorum.

Son bir noktayı da izah ettikten sonra -daha doğrusu iki nokta, ama bir de sayılabilir- muhterem okuyucuları, Server Gözbudak Beyin yazıları ile başbaşa bırakacağım:

Efendim, önce, neden "Eylembilim"? Bu tabiri, takdir edersiniz ki, dağınık notlar bırakmış olan rahmetli Server Bey, yazılarına bir başlık olarak kullanmış olamaz. Buraya kadar yazdıklarımı okuyunca sizler de benim böyle bir kelime icat edemeyeceğimi herhalde anlamışsınızdır. Ben rahmetliden hiç duymadım, fakat bu notları bana getiren hanım arkadaşı, Server Beyin son günlerde bu terimi diline doladığını ve esere bu adı verirsek, merhum sağ olsaydı kendisinin bile sevineceğini söyledi. Bilmezsiniz bu hanım arkadaş, ne muhterem bir kadındır. Benim giyinişime ve bazı tavırlarıma sık sık takılmakla birlikte bu hanım arkadaşı ben de çok sevmişimdir. (Kendisini Server Bey, sanıyorum, benden iyi anlatacaktır sizlere.) Bu hanım, bana

da, "Dilâver, bu notlara verilecek bu adın inceliğini sen bile anlamışsındır," diyerek iltifatta bulundu. Evet işte bu sebeplerle 'Eylembilim' oldu. (Galiba iyi anlatamadım.)

Son olarak, rahmetlinin hiç ara vermeden, satırbaşı bile yapmadan yazdığı notları kendimce böldüğümü belirtmeliyim. Muhterem hoca hep böyleydi: konuşurken de insana nefes aldırmadan yüklenirdi. Bu notlara da, eminim, bilerek hiç ara vermemiştir: rahmetlinin huyu böyleydi. Doğrusu istenirse, ben -kendim de onlardan biri olduğum için- bugünkü okuyucunun 'hâleti ruhiyesi'ni biliyorum. Onu, ürkütücü görünüşlerle yormanın tehlikelerini de -gene kendimden- biliyorum. En basiti, açar televizyonu, en büyük dünya klasiklerini birkaç yarım saatte öğreniverir. Neden bizlerle uğraşsın? ('Biz' diyerek merhum Server Beyin muhitine kendimi de ilâve etmemi, rahmetlinin, hiç olmazsa anlayışla karşılayacağını ümit ediyorum.) İşte bu nedenle, notları kendimce düzenleyerek siz sabırlı okuyucuların himmetine sunuyorum.

Merhum Prof. Dr. Server Gözbudak'ın bir bakıma 'Hatırat'ı sayılabilecek notları için hazırlamış olduğum takdim yazısına burada son verirken, rahmetlinin hatırası önünde hürmetle eğilir, aslında kendisinin hayatta olarak meselâ benim ve üstad Abdülgani gibi dostları olduğunu görmesini canı gönülden temenni ederdim.

Hürmetlerimle
Av. Dilâver Kalas

1

Bir insan özellikle benim gibi bir insan ne zaman yazmaya başlar? Daha doğrusu, ne zaman onun için yaşadıkları, hissettikleri, düşündükleri artık ifade etmekten kaçmamayacağı bir yoğunluğa ulaşır? Bilmiyorum, insan kendisi için böyle bir durumda olduğunu söyleyebilir mi? Bilmiyorum. Büyük bir acı, belki bir aşk, belki de çok başka bir sarsıntı sonucu insan kendini önemli bir kararın öncesinde; belirsiz de olsa, yaklaşan bir değişimin huzursuzluğu içinde bulabilir. Korkulu bir bekleyiştir bu: insan bu bilinmeyen sarsıntının yaklaştığını hissedince bir süre ne yapacağını bilemez. Sonra bütün gücüyle, belki de daha önce hiç hayalinden geçirmediği girişimlere atılır – daha doğrusu kendini daha önce düşünmeye bile cesaret edemeyeceği bir eylemin içinde bulur.

Bir eylemin içinde bulur... daha önce düşünmeye bile cesaret edemeyeceği bir eylem... bir eylemin içinde

nasıl bulur insan kendini? Hayalinden bile geçirmediği bir eylemin içinde bulur mu kendini insan? Hayır, böyle bir şey olamaz. Hiç olmazsa daha önce tasarladığı, ya da hayal gücünü aşmayan bir durumda insan akıl ve ruh gücünü koruyabilir. İnsan... insan... kim bu insan?

İnsan genel bir isimdir, çeşitli şartlar altında, çeşitli bireyleri ifade etmek için kullanılabilir. Ona, 'insan' yerine, meselâ 'X' de diyebilirsiniz. Ona 'X' denilebilirse, özellikle ben, bu varsayımdan dolayı çok mutlu hissederim kendimi. Çünkü ben bir matematikçiyim ve içinde bulunduğum durumda bütün umudum, başıma gelenleri, bir 'X' bilinmeyeninin çözülebilir fonksiyonlarından ibaret olarak görebilmektir. Böylece birçok korkulu rüya hiç yaşanmamış olacaktır.

Ben bir matematik hocasıyım, daha doğrusu bir matematik profesörüyüm –yıllarca, 'ben bir matematik profesörüyüm' diyebilmeyi hayal etmiştim; şimdi "hoca" gibi, belirsiz ve kaçak bir deyime sığınıyorum nedense–. Kendime 'profesör' demekte güçlük çekiyorsam bu çekingenliğimde meselâ Reşit Beyin de kartvizitinde adından önce aynı başlığı kullanmasının payı büyüktür. Aman Allahım Reşit Bey ve ben: Profesör ve profesör. Olamaz! Bütün olanlardan sonra... Oysa bir zamanlar –evet ne yazık ki öyle zamanlar da vardı– profesör Reşit Beye benzemek için... Hayır, ben bu yazma işini sürdüremeyeceğim. Nasıl olur? Biraz önce 'kaçınılmaz bir yoğunluk'tan söz ediyordun. Hayır hayır... biraz duralım, yeni baştan düşünelim.

Yeni baştan düşündüm. Hayır ben 'insan' gibi, 'X' gibi genel bir deyimi olmaya katlanamam; 'matematik

profesörü'nün yerine geçen bir 'X' olarak Reşit Beyle aynı fonksiyonlarda bulunmaya razı olamam. Bu nedenle, düşünmek üzere bu satırlara ara verdiğim günlerde –evet 'yeni baştan düşünelim' ile 'yeni baştan düşündüm' arasında beş gün var– beni bu satırları yazmaya zorlayan nedenlerle uğraşırken 'matematik alışkanlıklarım'dan mümkün olduğu kadar uzak durmaya karar verdim. Bütün genellemelerden uzaklaşarak, 'kişisel bir belge' ortaya koyma girişimi de beni ürkütüyor. Hayatım boyunca çeşitli vesilelerle, kendimden bile 'biz' olarak söz etmiş olmamdan dolayı bir tutukluk var bu 'kişisel girişim'le ilgili. Duygusal bir hesaplaşmaya girmiş olmaktan da ürküyorum. Peki ne istiyorsun? Bilmiyorum: belki de her şeyi yaşayarak göstermek istiyorum. Ancak gerçek bir yaşantıda insan –bu kelimeyi kullanmayacaktım ya, neyse– insan filân değil, yani ben, hayatın dışında kalan küçük endişelerden, görünüşü kurtarmaya çalışan kurumtulardan sıyrılır... esaslı bir yaşantı demek istiyorum. Kim böyle yaşadığını ileri sürebilir? Ben, hiç olmazsa, gerçekleri görmeye başladığımı, bir şeyler aramaya başladığımı ileri sürüyorum. Çünkü bir süreden beri biliyorum ki, bir şey ileri sürmeden, 'ifade edilmesi kaçınılmaz duruma gelen duyarlıklardan' söz etmenin anlamı yok. Öyleyse hemen anlatmaya başlamalıyım, gerçek yaşantı oyalamaya dayanamaz.

Olayların başlangıcında –olaylar diyorum, çünkü her şeyi tek bir nedene bağlayabileceğimi sanmıyorum– benim dış görünüşüyle düz ve yatay çizgili hayatıma bakanlar –ben dahil– bu yıpranmış matematik profesöründen herhangi bir şaşırtıcı atılım beklemi-

yorlardı. Yaş konusunda belirli sınırlar koymak isteyenler arasında sık sık tartışmalar çıktığını görmüşümdür, ama beni 'orta yaşlılar' bölgesinden gençlere doğru kaydıracak kimse olduğunu sanmıyorum. Ayrıca orta yaşlı olmaktan da şikâyetçi değildim olayların başlangıcında. İlk gençliğimde kendimi çekici bir erkek sanırdım, ama bu sanımı benimle paylaşacak bir kadın çıkmadığı için, bir süre ortalıkta mahzun ve kalbi kırılmış olarak dolaşmayı denedim. Sonradan karım olan genç kızın, hangi özelliğimi (çekicilik, kalp kırıklığı ve hüzün) beğendiğini hiçbir zaman kesinlikle bilemedim. Evlendikten bir süre sonra yapma hüznümü yürütmeyi beceremediğim için, olsa olsa çekiciliğimle karımı etkilemiş bulunabilirim. Oysa gerçekten çekici olan erkekler kadınları ancak düzenli ve güvenli bir hayatın etkilediğini çok iyi bilirler. Ve elbette bu bakımlardan kadınlara her zaman çekici geldiğimi –öğünerek mi, üzülerek mi bilmiyorum– belirtmeliyim. Ne var ki, hüzünlü ve kalbi kırık dolaştığım sahipsiz günlerimde bazı küçük yaşantıların verdiği münasebetsiz huyların –bunların neler olduğunu ben bile unutmuştum– 'güvenirliğim' konusundaki etkenliği beni bile şaşırttı (olayların başlangıcında). Yarattığım hayal kırıklığı için herkesten özür dilerim.

II

İlk günler

Bugün kendimi yorgun, ama huzursuz hissediyorum. Kürsüdeki odamda amaçsız ve çevreme ilgisiz otururken asistanlardan biri geldi: Refik Bey rahatsızlanmış, onu haber vermeye gelmiş. İsteksiz bir hareketle telefon defterime uzandım. Profesör Refik Bey, ağır hareketli, canlı ve kurnaz bakışlı gözlerinden başka ilgi çekici bir yönü olmayan ihtiyar bir hoca. Kimsenin pek anlamadığı hesaplarla sözü öyle dolaştırır ki, insanda sözlerinin sonunu dinleme isteği kalmaz. Santrala Refik Beyin numarasını verdim; Refik Bey olsaydı, arayacağı kimsenin adını verirdi o kadar. Yaşayışını tasarruf esası üzerine kurmuştur: Kelimelerini bile israftan çekinir.

Telefona karısı çıktı: Ağlamaklı bir sesle, kocasının bir kalp krizi geçirdiğini, onu hastaneye yatırdıklarını söyledi. Bir iki geçmiş olsun kelimesi mırıldanıp telefonu kapadım. İçim sıkılıyordu, kötü birtakım şeyler

ölecekti sanki. Nitekim biraz sonra dekan aradı. Hepsi bitmiş geçmiş olsunmuş. Refik Beye acil şifalar diledi (yöneticilerin görevi) neredeyse, 'Bunları karısına söyleyin, diyecektim. Zaten aramız iyi değildi dekanla vazgeçtim. Dekan da asıl amacını açıkladı bu arada. Refik Bey yerine derslerine giremez miymişim? Hiç edecek hâlim yoktu, üstelik telefonu hemen kapadı. Kurnazlar arasında kaldık diye tembel tembel düşündüm. Sonra Refik Beyi düşündüm: Enerjiden tasarruf bile bazen kalbe yaramıyordu. Herkes hakkında kötü şeyler düşünüyordum, fakat o zamanlar her şeyin farkında değildim. Miskin bir kötülük içinde olduğumu yavaş yavaş, ancak bu satırları yazarken farkediyorum.

Refik Beyin asistanını çağırttım: Daha şimdiden Refik Beye benzemeye başlayan silik bir gençti; meselâ şimdiden sanki hocası gibi küçültmeğe başlamıştı. Hocanın hastalığını duymuştu, görevinin geçici olarak bana verildiğini de duymuştu. Bana karşı saygısı birden artmış gibiydi. Yok canım olamazdı, herhalde yorgundum: her şeyi büyütüyordum. Gene de asistan üzerinde düşünmekten kendimi alamıyordum: İşte genç adam hasta hocasından vazgeçiyordu, karşımda yavaşça büyümeğe, irileşmeğe başlıyordu. Refik Beye oranla oldukça iri sayıldığım için bana benzemeğe çalışıyordu, hatta biraz da gençleşmişti. (Saçmalama dedim kendime. Genç bir adam bu, asistan.) Kendimde bir gariplik seziyordum, aklıma gelen münasebetsiz şeyleri durdurmaya gücüm yetmiyordu. Asistan Refik Hocanın anlattığı konuları gösteriyordu notların üzerinde. Öğretim yılı yeni başlamıştı, daha aylar ve aylar vardı ders yılının bitmesine. Refik Hoca hastanede, ya-

tagında kımıldamadan yatıyordu. Daha aylarca yatacaktı kımıldamadan. Ben de çalışma odamda, masamın gerisinde kımıldamadan oturuyordum. Hareketsizlik diye düşündüm. Kalp diye düşündüm: Benim kalbim. Belki dekan, bir gün gelecek, asistanı arayacaktı telefonla, Server Bey diyecekti. Belki geçmiş olsun bile demeyecekti, başsağlığı dileyecekti. Masanın öteki ucunda asistan kımıldamadan oturuyordu: Bazen büyüyor, bazen küçülüyordu. Sonra asistan notlarına bakacaktı, kaldığım yerden devam edecekti. Hangimize karar verecekti sonunda? Bana mı? Refik Beye mi? Ona göre sınıfta büyüyecekti, ya da küçülecekti. Kendi boyutlarında kalamaz mıydı? Asistana baktım: Kalamazdı. Bu, daha nice asistanları parçalayıp istediği boyutlara getirmiş bir dişli çarktı. Ben de kim bilir kime benzemiştim? Hepimizi benzetmişlerdi. Birden, öfkelendiğimi hissettim. Daha doğrusu, bilmediğim ya da unuttuğum bir duyguya kapıldım, tanımadığım bir rahatsızlık hissettim. Bu duygunun öfke olduğunu anlayınca da önce kendime öfkelendim, sonra her şeye ve herkese.

Asistanı odadan kovdum – yani kovduğumu hissettim. "Siz buyrun," gibi bir söz ettim galiba. Sesim de biraz kötü çıktı. Fakat asistan bana benzemekten hemen vazgeçmedi: Büyüyerek ayağa kalktı. Bir günde benim gibi olamayacağını biliyordu elbette. Benimle derse girmek istedi, kabul etmedim. "Tatbikat... problem çözmek..." dedi galiba. İstemedim. Onu reddettim hiçbir neden göstermeden. Sevinmiştir. Ne kadar anlamsız sıkıntılar çekerse, bir gün başarısı o kadar anlam kazanır. Eskiler, 'hocanın vurduğu yerde gül biter'

derlermiş. Siz de o zamandan beri çok ilerlediğinizi sanıyorsunuz. Ben ilerlemeklerle pek uğraşmıyordum. Sınıfa tek başıma girecektim, o kadar.

Akşam oluyordu, sınıfa bir gariplik çökmüştü. Bana yeni devredilen talebelerimin yüzlerine şöyle bir baktım. Bir kütle olduklarını düşünürüm onların; yalnız ön sırada oturanlar biraz insana benzer, ötekiler onları saran bir yığındır. Ben de ön sıraya baktım, şöyle bir baktım yani. Onların bakışları, her zamanki gibi donuktu, ifadesizdi; ama, gene her zamanki gibi, bilinmeyene karşı duyulan korkuyla doluydu: Beni tanımak istiyorlardı. "Hocamız rahatsız," dedim onlara. "Biz" diliyle konuşuyordum her zamanki gibi: "Bir süre birlikte yürüteceğiz dersleri." Biri, arka sıralardan biri adımı sordu. Tahtaya yazdım. Sonra profesör olduğumu da öğrendiler. Bunları hep arka sıralardakiler sordu. Ön sıradakiler daha ciddi görünmeğe çalışırlardı. Onlar da hangi kitapları tavsiye edeceğimi sordular. Refik Beyin kitabı yoktu: kitabın icadından önce profesör olmuştu. Benim kitabım vardı. Biraz ısrar etmelerini bekledikten sonra kitabımın adını da yazdım tahtaya. Yılda bir iki kere yayımlanan dergilerde de bazı makalelerim çıkmıştı. Uzak ülkelerde yaşayan ve matematik dünyasında bile çok az kişiyi ilgilendiren konularla uğraşan meslektaşlarımın işine yarayabilecek şeyler... bilim denizinde sonsuz küçük birkaç nokta... Başka araştırmalarda, 'Prof. S. Gözbudak'ın aynı konudaki araştırması' şeklinde bir dip notu... Bunların adlarını tahtaya yazmadım tabii. Henüz o kadar kendimden geçmemiştim. Başka kitap adları da yazdım: tavsiyelerime tarafsız bir görünüm vermek için. "Siz hangi-

sını tavsiye edersiniz?" diye sordu ön sıradan biri. Hep bunu sorarlardı. Talebe denilen şekilsiz kütle her yıl başkalaşır, fakat içlerinden bazıları sanki yarıştaki bayrak gibi yıldan yıla hiç değişmeden aktarılırdı. Bu öğrenciyi sanki yıllardır tanıyordum. Sanki yıllardır aynı soruyu bıkmadan usanmadan soruyordu bana. Ben de yıllardır gene bir bayrak gibi taşıdığımı, "Kendi kitabımı tavsiye etmem," karşılığını verecektim ve yıllardır değişmeyen biçimde gülünecekti cevabıma. Ne bitmez bir bayrak yarışıydı bu, Allahım!

Artık değişik bir çıkış yolu bulunmalıydı: Değişmez öğrencimi tanımak için, sesin geldiği tarafa, ön sıralara dikkatle baktım. Donuk yüzler, beklenen cevabı duymak istiyorlardı. Belki de geçen yılların öğrencilerinden, benim beylik cevabımı duymuşlardı bile. Bu nedenle gülmeye hazırlanıyorlardı, gülümseyenler bile vardı. Onları gerçekten tanımak için baktım. Birden aralarında, başka türlü gülümseyen bir yüz gördüm.

Beni tanıyormuş, sanki merhaba demek istiyor gibiydi bu gülümseme. Daha yorgun ve meraksız bir gülümsemeydi bu. Birden terlediğimi hissettim: Bu yüz beni tanıyordu, ben de onu tanıyordum. Üniversite arkadaşım Murat İkinci'ydi bu. Bazı olaylara karıştığı için yıllarca önce, yani biz üniversite birdeyken fakülteden çıkarılan 404 Murat İkinci. Birlikte, bizden büyük toplumcularla gece yarılarına kadar tartışır, sabahlara kadar dergimizin yazılarını hazırlardık. Sonra bir gün onu tutuklamışlardı. Sonra bir daha görmemiştim onu. Sonra fakülteyi bitirmiş, sonra asistan olarak yıllarca merhum profesörüm Şevki Beyin peşinden gitmiştim. Uzak geçmişim de yıllarca benim peşimden

gelmişti. İşte tam beylik sözlerimden biriyle talebeyi güldürmeğe hazırlandığım sırada Murat İkinci olarak karşıma çıkmıştı. Beni buraya kadar izlemişlerdi. Murat'la birlikte bütün ön sıra gülümsüyordu: Seni tanıyoruz, seni biliyoruz diyorlardı. Terliyordum; saçmalama dedim kendime? Kendine gel. Gülümsemek istedim, her şey bana vız gelir demek istedim. Murat, kendisine gülümsediğimi sandı; başıyla hafifçe selâm verdi bana. İşte korkacak bir şey yoktu, her şey yolundaydı. Kötü bir şey yapmamıştım: profesör olmuştum. Murat da başarılı bir öğrenciydi: tutuklanmasaydı belki benim yerime dersi verebilirdi şimdi. Ben de çok yorulmuştum bu arada: belki de Refik Bey yerine de ben hasta olabilirdim. Dünyada her şey olabilirdi. Saçmalıyordum. Yani içimden saçmalıyordum. Evet ben de bir zamanlar Murat'la birlikte toplumu kurtarmak için az çalışmamıştım. Gençler, bir zamanlar böyle işlerle uğraşıyorlardı; ben de gençtim. Birden kendime geldim: öğrenciler yüzüme bakıyorlardı. Hemen derse başladım: Genel kuralları biraz uzattım tam kendime gelebilmek için. Hayır gençler bir zamanlar uğraşmıyorlardı sadece, her zaman uğraşıyorlardı. Son günlerde daha çok uğraşıyorlardı. Daha geçen gün fakülteyi işgal etmişlerdi. Hatta odasında oturmakta direnen Refik Beyi, gazetelerdeki deyimiyle, 'biraz hırpalamışlardı'. Refik Bey de onlara, sonu gelmez ve dolambaçlı sözleriyle bir şeyler anlatmaya çalışmıştı, ama işgalciler bizim kürsüye 'mensup' olmadıkları için Refik Hocanın sözlerini bitirmesini beklemeden onu itip geçmişlerdi. Bütün bunları şimdi hatırlıyordum. Evde bile sözünü etmemiştim. Refik Bey sonradan bize gençleri

gözleriyle nasıl 'müşkül mevki'de bıraktığımı anlatmıştı. "Kendilerine ne istediklerini sordum," diyordu. Doğru dürüst bir karşılık verememişler. Bunları düşünürken yeni öğrencilerime neler anlattığımı hatırlamıyorum. Onların da aklı başka yerlerdeydi herhalde. Hayatın bunca derdi arasında denklemler, bilinmeyenler, fonksiyonlar onlar için çok soyut kavramlardı. Ben de sıkıntılarımı unutup, kısa bir süre ilgisiz gözlerle seyrettim. Onlara öfkelendim. Beni kötüye kullanıyorlardı. Eylem için başka ortamlarda başka yollar bulsalardı onlar da.

Tahtayı formüllerle doldurmuştum, düzenli bir biçimde yapmıştım bunu. Kendi kendime oynadığım bir oyunun içindeydim. Bu düzeni tahtada kurmağa çalışırken denklemlerin dünyasına ilgisiz olaylar, izlenimler saldırıyordu üstüme. Fizik Bölümünden Sadık Bey bağırıyordu: "Gözlerimle gördüm efendim! Çocuğu yerlerde sürükleyerek tekmeliyorlardı." Birden öfkelenmiştim nedense: "Siz bizim bölümdeki birinci sınıf öğrencisinin öldürülüşünü gördünüz mü?" Herkes sustu ve bana baktı. "O zaman neredeydiniz Sadık Bey?" diyerek öfkemi sürdürdüm. Ben de görmemiştim olayı; anlatmışlardı. Gururla başımı kaldırdım sınıfa karşı. Murat'a karşılık veriyordum. Oysa Murat'ın bir şey dediği yoktu.

Dersten çıkarken adımlarımı yavaşlattım, Murat'ın bana yetişmesini bekledim. Onu tanımamış gibi yapamazdım. Bir bakıma onu tanıdığımı göstermek istiyordum. Akademik düzenin bozulduğundan yakınan Sadık Beylerin, Refik Beylerin dünyasında yalnız kalmıştım, bunu şimdi anlıyordum. Evet, insanların bana ih-

tiyacı vardı. Kimse bilmese de ben geçmişi olan bir insandım. Başımı çevirmeden, "Merhaba Murat," dedim babacan bir tavırla. (Oysa ne kadar istiyordum daha tabii davranmayı. Olmadı.) Sonra Murat'a baktım.

III

İnsanın geçmişinden kaçabilmesi için, kendinden kaçabilmesi gerekiyor. Bunu da bilinçsizce gerçekleştirirse sürdürebilir. İnsan hayalinin ürünlerinde, daha çok kalabalıkların yüzyıllardır usanmadan desteklediği eserlerde, kahramanları geçmişin dumanlı yaşantılarına sürükleyen raslantılar, karşılaşmalar birbirini izler. Bense yaşantılarımda tekrardan korkarım. Bu yüzden, yıllardan beri tanıdığım kişileri, hayatım boyunca, hayatımla birlikte sürüklemek isterim. Nedense Murat, bunlardan biri değildi. Evlenmiştim, eski ve yıpranmış ve bir daha kullanmayacağımı düşündüğüm kâğıtlar gibi, bazı ilişkilerimi yırtıp atmıştım. Murat –nedense– bunlardan biri de değildi. Belki bir çekmecenin uzak bir köşesinde kalmış silik bir yazıyı taşıyan soluk bir kâğıttı. Çünkü biz o zamanlar hızlı bir yaşantı içinde olduğumuzu sanıyorduk. Yaşamak da bir eylemdi. Gülümsedim. Murat gene kendisine gülümsediğimi dü-

sütterek bana karşılık verdi: "Yıllar geçiyor," dedi. Ben de itiraz etmedim. Kaldığımız yerden eskisi gibi devam ediyorduk. Belki beni şimdi daha çok beğeniyordu. Oysa ben, Sadık Beye, Refik Beye gülümsüyordum; Reşit Beye bile gülümsemiş olabilirdim, fakat Murat'a gülümseyemezdim. Reşit Bey bir bilseydi benim bir zamanlar... Neden bazı insanlar, bazı şeyleri hiç bilmiyorlar? Duysalar, dinlesenler, hatta karşılarında görseler bile bilmiyorlar. Oysa Reşit Beyle aynı fakültenin 'öğretim üyeleri' olarak aynı lokantanın masalarını paylaşıyor, çoğu zaman aynı masada yemek yiyor, karşılıklı bakışıp duruyorduk. Birbirimizin bardağına su koyduğumuz bile oluyordu. "Biraz ekmek buyurmaz mısınız Hocam," diyorduk birbirimize.

Hocaların anlattıklarına başımı sallıyordum. Haklısınız diyordum. Ne var ki, ortada haklı olunacak bir durum yoktu. Bir şeyler yaşamışlardı, o kadar. Belki de yaşantılarıyla haklı çıkmağa çalışıyorlardı, yaşantı kırıntılarıyla. "Ben Paris'te..." diyordu Refik Bey. Bu Paris'in, bildiğimiz Paris'le bir ilgisi yoktu. Refik Bey Parisiydi bu. Yani adamlar çok ilerlemişlerdi. Evet, şarap içmişlerdi tabii: Refik Bey ısmarlamıştı. Başımı sallıyordum. Çok haklısınız hocam. Sonra metroda çok temiz bir işçi vardı: temiz giyinmişti, temiz bakışlıydı, temiz kucağında temiz bir işçi yemek çantası vardı. Herhalde metro bileti de temizdi. Anlayarak hak veriyordum: Bu temizlik meselesi ülkemiz için, insanlarımız için çok önemliydi. Hele bir de Refik Bey gibi biraz temiz oldunuz mu, Batı demek temizlik demekti. "Adamlar..." diye başlayan birçok söz ediyordu Refik Bey bundan sonra. Gerçi müzeler de temizdi, ama Re-

lik Bey gidememişti. Tabii sohbetlerimizde –ben genellikle susuyordum– resim meselesi açılmıyordu. Van Gogh'dan söz edilmiyordu. Ben de Van Gogh'un temizliğini ileri sürebileceğimi sanmıyordum. Resimlerini görmüştüm, kaldığı odaların sefaletini görmüştüm, her ne kadar kullandığı renklerden çarşafların kirliliği belli olmuyorsa da... Hayır, Van Gogh'un temizliğini savunamazdım. İyi ki müzelere gitmemişlerdi ve benim Van Gogh'u tanıdığımı bilmiyorlardı. Yoksa otobüslerde temiz insanlara sürünen pis işçilerimizi kötülediklerı zaman –Batılıların her iyiliği, bizim kötülüğümüz demekti– onlara 'can ü gönülden' katıldığıma inanmazlardı. Van Gogh bir papazdı, Van Gogh bir fahişeyi... aman Allahım! Bu kirli insanlar, bir profesör olarak aralarına katılan bir yabancı aracılığıyla dahi, onların 'harim-i ismet'lerine sokulamazdı. Evet Refik Bey, bu mesele kapatılmalıdır, evet işçilerimizin adam olması için yapılmasını tensip buyurduğunuz işler (bunlar çok korkunç şeylerdi) hemen yapılmalıdır – Evet, ben alçağın biriydim.

Refik Bey, Tanzimattan beri ülkemizin mutlu azınlığının tanıdığı bir aydın ürününün temsilcisiydi. Yani aramızda kendisi olarak bulunmuyordu. Murat İkinci de başka bir şeyi temsil ediyordu; yıllar sonra da aynı fakülteye aynı sınıfa dönerek, temsilcisi olduğu aydınların direncini, kararlılığını göstermeğe çalışıyordu belki de. Refik Bey hastalanıncaya kadar da 'temizlikçi aydınlar'ın bu muhterem temsilcisi hocadan matematik öğreniyordu. Murat İkinci'nin Refik Beyden öğreneceği başka bir şey yoktu. Matematik öğreneceği de kuşkuluydu. Refik Beyin Murat'dan hiçbir şey öğren-

mek istemeyeceğini de ben biliyordum. Murat Bey'in öğrenmesi gereken şeyler tanzimattan beri başkaları tarafından belirlenmişti. Tarih okumamış olsa da Refik Bey bunları biliyordu; Murat'ı dinlemesi mümkün değildi. Onları karşılıklı konuşurken düşünemiyordum. Her balığın, içinde yüzeceği, ayrı bir denizi vardı. "Refik Hocanızın yerine ben geçtim," diyerek gülümsedim Murat'a. Belki başka bir şey söylemeliydim. Fakat ne diyebilirdim? Toplumcu eylemler konusunda mı konuşmalıydım? Beni dinlemezdi. Belki dinlerdi, bir zamanlar birlikte çalıştığı eski bir eylemci ve yeni profesörün sözlerini; toplumsal bir gözlem yapmış olmak için dinlerdi. Çünkü Murat'ın da en az yüzyıldan beri kaderini çizen hocaları vardı ve Murat –Refik Beyin tersine– onları biliyordu, okuyordu, uyguluyordu. Benden ancak benim nasıl bir insan olduğumu öğrenebilirdi Murat. Beni de ancak temsil ettiği toplumcu akım adına öğrenebilir, eylemin yürütülmesi açısından küçük burjuva aydın kesiminin bilim alanındaki bir örneğinin davranışlarını inceleyebilirdi. Bunun dışında ben bir hiçtim onun için. Üstelik Refik Beyin yerini almıştım. Belki de çıkarcı küçük burjuva aydını da olmuştum artık. Ne var ki, bir bakıma, yerini almış bulunduğum Refik Beye oranla talihli sayılabilirdim: Toplumsal sınıflamada yerimi biliyordum.

Zil çaldı, tekrar sınıfa girdim. Teneffüsü koridorda Murat'la birlikte geçirmiştim. Çok konuşulmamıştı. Zil çalar çalmaz sınıfa girdiğim için, öğrencilerimi beklemek zorundaydım: insanlarımıza, hiçbir işaret gerekli uyarıda bulunamıyordu. Zil çalmıştı bu sadece bir hatırlatmadan ibaretti. Ön sırada, ayakta duruyordum

Sıraların üzeri matematik formüllerle doldurulmuştu. Çeşitli soru ihtimalleri düşünülerek çeşitli kopyalar hazırlanmıştı. Temizliğe düşkün hocalarımız için utanç verici bir manzara'ydı bu. Batılı okul sıralarında görülmeyen bir manzara. Batılı öğrenciler kopya kelimesini duymamışlardı bile. Bu kelimeyi biz icat etmiştik. Fakat nedense icat ederken de İtalyancadan ya da Fransızcadan almıştık. Sıranın tahtasını bir örümcek gibi kaplayan formüllere baktım: Bazılarının üzerine daha koyu ve kalın yazılar yazılmıştı: Devrimci ya da karşı devrimci –yani bir bakıma kendi açısından devrimci– çözümler, tutucu matematik formüllerim ezip geçmişti. Tek yol devrimdi, hayır İslâmdı, hayır milliyetçilikti. Kopya formüllerinde büyük bir uyum içinde sıraların üzerini süsleyen öğrenciler ülkenin kurtuluşuna çıkan yollar bakımından derin anlaşmazlıklar içindeydiler. Hepsi çok ciddi, hepsi asık suratlıydı bu yazılarda. Karşılıklı tehditler de eksik değildi. Çapraz yazılmış dört satır ilgimi çekti: Bu daha ürkek bir yazıydı, daha da ince yazılmıştı:

Gönül derdiyle düştüm gurbete ben kaç yıldır
Aşk kapısında girdim nöbete ben kaç yıldır
Yarime kavuşunca Allaha şükreyledim
Doydum sevda denilen şerbete ben kaç yıldır

Hadi ordan yalancı, dedim; acemi şair! Gurbete çıkışının tek nedeni, sefaletten kurtulma içgüdüsüdür. Babanın kaderini yaşamak isetmediğin için şimdi sıraların üstünü kirletiyorsun. Çok para getiren bir üniversiteye de giremedin. İnsanlardan kaçtığın için de 'karşıt gruplar' içinde yer alamadın. Pis ve küçük bir oda-

da kim bilir kaç arkadaşınla birlikte sefalet çekiyor. sun. Aman Allahım dedim, bu ne karışık düzen! Başı. mı kaldırdım: Sınıfa girilmişti, küçük konuşmaların gürültüsü bile kesilmek üzereydi Tebeşiri aldım, kolu. mu tahtaya uzatım: İşte size matematik şerbeti. İçen bir daha ayılmaz.

Suratımı asmış, hızlı adımlarla odama doğru yürü. yordum. Yalancı ve zavallı şairlere, devrim konusunda birkaç cümleden ibaret edebiyatlarını sıraların üzerine dökenlere, dünyayı tanımayan örümcek kafalarıyla insanlığa saçma sapan yasaklar koyan günah işportacılarına duyduğum öfke suratımdan belli oluyordu. Geniş ve uzun koridor karanlıktı. Olsun dedim, içime uygun bir karanlık: Sonunda aşk kapısının filân olmadığı gerçek bir karanlık! Bütün sahtecilere kızıyordum. Ne var ki, bu öfkenin büyük bir bölümü Server Gözbudak öfkesi değildi, hepimizin –yani bizim kürsünün– çok yakından tanıdığı Refik Bey öfkesiydi. Dalgındım, oysa karşıdan bir kalabalık geliyordu. Dalgınlığımla yol vermek istedim kalabalığa, kenara çekilmek istedim. Olmadı, biri kolumdan tuttu: Dekan Adnan Bey. "Haydi bakalım Server Bey, biraz da gençleri dinlemek lâzım," diyerek koluma girdi. Yani mesele böyle sıradan bir şekilde başladı. Oysa hemen anlamalıydım: Dekan beni sevmezdi. Durup dururken koluma girmezdi. Hatta, koridor karanlık olduğu için, her zamanki gibi beni görmezlikten gelirdi. Ama, söyle. diğim gibi, dalgındım, öfkeliydim. Murat'ı görmek de galiba biraz kafamı karıştırmıştı. Bu nedenlerle. "Gençler forum yapıyorlar, bizi de çağırmışlar," diyerek beni kolumdan çekince ben de yarı uyanık, yarı

dalgın sürüklendim. Bu arada, kendime gelip, "Dur vahu, benim bir saat dersim vardı." gibi zayıf bir direnişte bulunmak istedim, ama dekan, "Serverciğim –daha önce bana böyle hitap etmemişti hiç– forum olunca derse kim girer?" diyerek bu endişemi dağıttı. (Oysa şimdi çok iyi hatırlıyorum –o zaman nedense aklıma gelmemişti, bu aklına zamanında gelmeyen şeyler yüzünden çok kaybım oldu– dekan Adnan, olaylı günlerde, 'çocuklar nasıl olsa gelmez' mantığına güvenerek derse girmeyen bir iki hoca hakkında soruşturma açmaya bile kalkışmıştı. Allahtan üniversite özerkliği vardı, yani işleri kendi içimizde hallediveriyorduk. Neyse.) İşte böylece Reşit Beyin deyimiyle, "âdeta nizamı hilâfına" toplantı salonuna götürüldüm.

Bize en ön sırada yer ayırmışlardı. Gerçi talebede Refik Beyin zamanındaki hürmet kalmamıştı –hatta benim ilk zamanlarımdaki hürmet de kalmamıştı– ama gene de bir hürmet vardı işte. Fakat önce öğrenciler konuştu. Çünkü, bu günlere gelmeye kadar çok beklemişlerdi. Kendilerine, törenlerde, biz konuştuktan sonra bile hiç söz verilmemişti. Çok beklemişlerdi. Onun için şimdi iyi konuşamıyorlardı. Paslı bir silâh gibi tutukluk yapıyorlardı. Çoğu zaman da, gittikçe artan uğultu yüzünden ne söylediklerini duyamıyordum. Duyamadığım sözler durmadan alkışlanıyordu. Biz, hocalar kesimi alkışlamıyorduk. Tarafsızlığa özen gösteriyorduk. Oysa, işte kürsüdeki genç, daha önce konuşanlara oranla ustalaşmış sesiyle, bizi taraf tutmaya çağırıyordu: Doğrudan yana, halktan yana taraf tutmalıydık. Taraf tutmayanlar bize karşıdır arkadaşlar! Karşı tarafı tutuyorlar demektir onlar! Arkadaşlarımızı

öldürenlerden yana olanlardır, seslerini çıkarmayanlarl Çünkü, atılan kurşunlara karşı tarafsız kalınamaz! Gürültüler artıyordu. Herkes buraya gelip hesap vermelidir. Kavgaya katılmanın değil, katılmamanın hesabını vermelidir. Kulaklarım uğulduyordu. Basit ve keskin sözler anlamlarının ötesinde yankılar yapıyordu. Adnan Beye baktım: Kollarını kavuşturmuş, ifadesiz ama ciddi gözlerle izliyordu olup bitenleri. Benim kollarım iki yana sarkmıştı. Benim dekan olmam oldukça güçtü. Hayır, haykırılan sözlerin büyüsüne kapılmış değildim, fakat ne bileyim, meselenin içine girmiştim. Meselâ öğrencilerin daha iyi konuşmasını istiyordum. Onlar beni üzen beceriksizliklerin içine düştükçe, durumlarını kurtarmak için ne yapmaları gerektiğini söylemek istiyordum bulunduğum yerden. Kürsüye de o kadar yakındım ki. Dekan Adnan Bey görünmeyen kollarıyla beni tutmasa, kim bilir kaç kere yerimden fırlamıştım. İşte gene bir genç, hayır âdeta bir çocuk, fırlamıştı yerinden. Kürsüye koşuyordu. Ona engel olmak istiyorlardı. Herhalde hesapta bu yoktu. Herhalde hayatında ilk olarak yerinden fırlıyordu. Onu tutamadılar. Beni tutmuşlardı. Kendime baktım: Adnan Bey gibi kollarımı kavuşturmuştum. Kendimi bir yabancı gibi seyrediyordum. Kürsüye bakıyordum: kendimi yerinden fırlayan genç öğrencide seyrediyordum. Çok yazık olmuştu; ona engel olamamışlardı. İşte kürsüde soluk soluğa susuyordu. Bense hep konuşmağa çalışmıştım. Tabii bizim zamanımızda kürsü filân yoktu. Meyhaneler, parklar, arkadaş evleri vardı. Sabahlara kadar soluğu tıkanarak konuşmak vardı. Ertesi sabah ağızda ve kafada duyulan acılıkla uyanmak vardı. Fa-

kat böyle bir kürsü yoktu. Daha ilk sözü söylemeden yüzlerce gözün karşısında kendini bulmak yoktu. Bir kere ağzını açtı genç öğrenci, arkadaşlar! dedi. Bu kadarını ben de yapabilirdim. Ondan daha ileri gitmesini bekliyordum. Ben, Adnan Beyin yanında kollarını kavuşturarak oturacak kadar ileri gidebilmiştim. Benden bu kadardı. "Arkadaşlar," dedi zor duyulur bir sesle genç adam. Sanki biraz büyümüştü, yaşlanmıştı. "Çok heyecanlıyım arkadaşlar," dedi. "Konuşamayacağım." Arka sıralara baktım: örgütçüler ferahlamış gibiydi, gülümseyenler vardı. Başımı çevirdim: Bizim akademik kariyercilerin yüzü de yumuşamıştı. Kurul toplantılarından çok iyi tanıdığım bir ifade gelmişti yüzlerine: Bunu da atlattık yüzünü takınmışlardı hemen. Ben de herhalde ferahlamıştım. Öyle olmalıydı. Ama ne yazık ki, hiçbir zaman hangi taraftan olduğumu tam bilemediğim için, gerçek duyarlığımın ne olduğunu çıkaramıyordum. Canım dedim, iki taraf da rahatladı, bir ile birin arasında başka tamsayı yoktur. Basit matematik de işin içinden çıkamadığım zaman başvurduğum bir kurnazlıktı. Yani meselâ diyelim ki biri, tam bu sırada içimi dinliyordu ve insanlarımızın çoğu basit aritmetik kurallarının bile farkında olmadıkları için ben de durumu kurtarıyordum. Demek, diye düşündüm, benim gibi insanlardan profesör yapmağa kalkarsınız bu kadar olur. Kimse kendi kişiliği ile profesör olamaz, dedim hınçla.

Oysa durum açıklığa kavuşmamıştı. (Kalıplardan oluşan kapma düşüncelerimi işte böyle beylik kalıplarla ifade ediyordum.) Yani, genç adam bir türlü kürsüden inmek bilmiyordu. Daha doğrusu inmeyi bilemi-

yordu. Orada takılıp kalmıştı. Çabaları sonuç vermi-
yordu. Arka sıralarda (ve en ön sırada) hafif bir huzur-
suzluk başlamıştı. Genç adama bütün kalbimle acıyor-
dum. Kendime bütün kalbimle acıyordum. İkimiz de
görünmeyen kuvvetlerin oyuncağıydık. Bizi bırakmaz-
lar dostum, dedim Ve bize, bizden başka kimse acı-
maz. İşte kürsüden aşağı iniyordu. Hep böyle olmuş-
tur. Tarih boyunca bunun tersi bir olay görülmemiştir.
Bekleyen dervişlerin evrenidir bu. Soğuk ve acımasız-
ların kaybettiği görülmemiştir. Ancak rüyalarda bir
şeyler olur.

Ona sesimi bir duyurabilseydim. Beni bu kalabalığın içinde kuşatan tutucu azınlığı bir aşabilseydim. Rüyada olmak istedim birden: gözlerimi kapadım. Ve birden, gerçekten, evet rüyada filân değil, gerçekten, "Arkadaşlar!" çağrısını bir daha duydum. Gözlerimi açabilir miydim? "Arkadaşlar!" Bu sesi rüyamda bilmem kaç kere duymuştum: "Arkadaşlar! Buraya sizlere bir öneride bulunmak için geldim. Beni dinliyor musunuz arkadaşlar?" Dinleyeceklerdi, başka çareleri yoktu (yani arka sıradakilerin ve en ön sıradakilerin başka çaresi yoktu. Çünkü soğukluğun ve acımasızlığın büyüsü bozulmuştu. Demek mesele bu kadar kolaydı. Boşuna geçirdiğim yıllara acıdım birden.) "Arkadaşlar, demek istiyorum ki, buraya biz boşuna toplanmadık. Şehit verdiğimiz arkadaşımızın arkasından ağlamak için toplanmadık." Gözlerimi açtım: Genç adamı ağlayabilirdi. Hayır olmazdı. Ona en sert bakışımla baktım. Onu tanıyordum, evet tanıyordum. Benim öğrencilerimden biriydi. Beni gördü herhalde. Belki beni gördüğü için, belki de bir mucize sonucu, oraya, kürsüye

ağlamak için çıkmadığını gerçekten hatırladı birdenbire. Başka türlü olamazdı: tecrübesi yoktu çünkü. "Onu hiç unutmamak için buraya getirmeliyiz arkadaşlar! Onun başında gece gündüz nöbet beklemeliyiz." "Onu hep burada tutamayız!" diye bağırdı orta sıralardan biri. "Tutabiliriz arkadaşlar! Onu hep aramızda tutabiliriz." Durdu. "Nasıl?" diye sordu orta sıradaki. İş çığrından çıkıyordu, ön ve arka sıralar kontrolu kaybediyordu. Her an bir kaza çıkabilirdi. Genç adam bütün gücüyle, belki de hayatında ilk defa kendi olarak, kendi sesiyle bağırdı: "Onu bahçeye gömelim arkadaşlar! Bahçedeki heykelin altına gömelim onu!" Dünya ekseninden çıkmıştı ve burada, bu eski salonda, Hamlet'in bile aklına getiremeyeceği bir çılgınlık ileri sürülüyordu. "Evet!" dedi orta sıradaki genç. Sonra evetler artı, bütün salonu sardı. Evetler yerlerinden fırlıyorlardı, kürsüye koşarak teklif sahibi genç adamı kucaklıyorlardı. En ön sırada oturan 'sağduyu'da ise belirgin bir huzursuzluk görülüyordu: Bu işin sonu ne olacaktı? Birden bu işin sonu bizi sardı. Hayır onları sardı: Ben onlardan biri değildim artık. Onlarla hiçbir ilişkim yoktu artık. Nasıl olurdu ki? Biraz önce kürsüde konuşmuştum: 'Sağduyu'nun canına okumuştum.

Bütün gözler bize çevrilmişti. (Bir olay yaşanıyordu; bu nedenle ben de 'olayların dili' ile düşünmüyordum.) Bir eyleme doğru gidiliyordu ve en ön sırada oturan 'bilim', 'eylem' tarafından kuşatılmıştı. "Hocalarımız da konuşsun!" diye bağırıldı. Başka çare kalmamıştı. Onlara neler söyleyebileceğimi düşünürken, Adnan Beyin yavaşça yerinden kalkarak kürsüye doğru yürüdüğünü gördüm. Koltuğumun kenarlarını hırsla sıktım: gene

zamanında davranamamıştım. Oysa benim toplumcu hareketlerle dolu bir geçmişim vardı. (Gerçekten bunu ileri sürebilir miydim? Bilmiyorum işte, ben konuşmak istiyordum. Herhalde Prof. Adnan Targa'dan daha toplumcuydum.)

"Genç arkadaşlarım," dedi Adnan Bey – ben düpedüz 'arkadaşlar' derdim. Ve kürsüye yumruğumu vururdum. (Çok şey kaçırıyordu bu genç eylemciler.) Bütün gücümle Adnan Beyi izlemeğe çalışıyordum. Ancak şimdi durumun garipliğini sezer gibi oluyorum: Sanki bu konuşma için hazırlanmıştı Adnan Bey: "Üzüntülü ve heyecanlı günler yaşandığını biliyorum" dedi, "Insanlar matematikçi olsalar veya matematikçi olma yolunda ilerleseler bile, bugünlerde içinde bulunduğumuz olayların etkisinden kurtaramazlar kendilerini." (Gülüşmeler oldu.) "Biz de bu gidişi beğenmiyoruz genç arkadaşlarım: Öğrencilerimizin kırılıp gitmesine seyirci kalmak istemiyoruz. Fakat ne yapabiliriz? Bu olayları nasıl önleyebiliriz? Sizlere nasıl yardımcı olabiliriz?" (Birbirine karışan tekliflerin gürültüsü.) "Heyecanlarınızı anlıyorum genç arkadaşlarım! Fakat her kafadan bir ses çıkarsa biz ne yapabiliriz?" (Yürüyelim sesleri. Saygı duruşu sesleri.) Adnan Bey yalnız, 'saygı duruşu sesleri'ni duydu, "Evet, saygı duruşu, arkadaşlar," dedi; dikkatle saatini yelek cebinden çıkardı: " Ölen arkadaşımızın hatırası için sizleri bir dakikalık saygı duruşuna davet ediyorum." (Beş dakika sesleri.)

Hepimiz ayağa kalktık. Sesler kesildi. Bana göre, heyecan yatışıyordu. Adnan Bey, başını önüne eğmiş, saatine bakıyordu. Bir ses duyuldu (bu sesi tanıyordum):

"Onu bahçeye gömecektik!" (Saygı duruşuna da saygı kalmamıştı.) "Onun tabutunu buraya getirecektik!" (Sus sesleri.) "Susmuyorum. Biz oyalıyorlar!" "Saygı duruşu sona erdi," dedi Adnan Bey, saatini cebine koyarak. "Önerime karşılık ver!" diye bağırdı, tanıdığım ses. Adnan Bey, ancak benim sezebileceğim kadar sinirlendi: "Genç arkadaşlarımızın teklifleri üzerinde bir karara varacaksak, bunu önce görüşmeliyiz," dedi. "Tabii daha önce, bu toplantıyı bundan sonra benim idare etmem isteniyorsa, ona karar verilmeli." (İdare et, idare et sesleri.) "Sayın arkadaşlar, bu seslerin bana bir yetki verdiğini kabul ediyorsak," (Evet evet sesleri. Uzatma sesleri.) (Ah sayın dekan! bizim toplantıları yönettiğin zaman da sana böyle seslenebilseydim.) Dekan birden sesini yükseltti: "Kaybettiğimiz arkadaşımız için burada istediğiniz töreni yapabiliriz. Fakat onun burada, bahçeye gömülmesi benim yetkilerimi aşar arkadaşlar! Ben hükümet değilim, ben belediye değilim." (Yuh sesleri, biz her şeyiz sesleri.) "Fakat siz istediğinizi yapabilirsiniz arkadaşlar! Size engel olamam, ben jandarma değilim, ben polis değilim! (Bravo sesleri, alkışlar.) Acınızı anlıyorum."

Hayır, onların acılarını anlamıyordu. Vaziyeti idareden anlıyordu. Oysa biraz önce aynı kürsüden vaziyeti idare edenlere karşı ne sözler edilmişti. Ben bile biraz kendimden utanmıştım ve en çok Adnan Bey adına utanmıştım. İşte demiştim, ülkenin tarihinde ilk defa gerçekleri bulandıranların yüzlerine karşı, onların ne mal oldukları söyleniyor. Bu tarihi bir fırsattı. Evet, çok iyi hatırlıyorum, belki gülünç görünecek ama, birtakım tarihçiler olsaydı salonda, diye düşünmüştüm; bu

önemli anları bir tarafa yazsalardı, diye düşünmüştüm. O zamanlar, yani olayların daha önemli bir yoğunluk kazanmadığı bir dönemde işte böyle düşünmüştüm.

Aslında, bugünlerde, yani bunları yazdığım sırada, kafamın oldukça dağınık olduğunu söyleyebilirim. Bu nedenle, oldürülen öğrenci için yapılan toplantıda neler düşünüyordum, daha sonra aynı olayları kafamda canlandırırken neler düşündüm ve şimdi bunlar hakkında ne düşünüyorum diye kesin ayrımlar yapabilecek durumda değilim galiba. Belki de bu yüzden, zaman zaman çok akıllı uslu sözler ediyormuşum gibi görünebilir, sonra da aynı akıllı görünen adamda, insanları hayal kırıklığına uğratabilecek davranışlar ortaya çıkıverir. Yalnız şunu söyleyebilirim: Bütün bunları ben yaşadım, ben söyledim. Ama neyin tam ne zaman olduğu, yani tarihçilerin 'kronolojik' dedikleri sıra bakımından bir kesinlik taşıdığını ileri süremem. Zaten zaman nedir ki? Belki birçok kişi, benim gibi, yaşadığı olayların sırasını değiştirmek için kim bilir neler vermezdi! (Olaylar ilerledikçe, özellikle benim, böyle bir zaman düzenlemesine ne kadar ihtiyacım olduğu görülecektir.)

O zamanlar belki bu kadar bilinçli görmüyordum, fakat hiç kimse, hiçbir şeyin farkında olmadığımı ileri süremez. Evet, çok belirli olmasa da, yukarıda sözü geçen toplantıda bazı şeyleri görüyordum: Gençlerin kürsüden saldırılarını yoğunlaştırdıkları sırada, artık Adnan Beylerin, Reşit Beylerin işlerinin bitirildiğini sanmıyordum. Hatta bu eski vaziyetidarecilerine biraz acıyordum. Adnan Beyin kürsüye çıkması bile bir cesaretti. Konuşmasından önce ondan beklediğim tek ko-

nuşma, bizim dönemlerin deyimiyle 'otokritik', gençlerin deyimiyle 'özeleştiri'ydi. Hem de herkesin biraz yüzünü buruşturmasıyla karşılanacak zavallı bir özeleştiri. Oysa Adnan Bey, bir futbol yıldızı gibi, yenik takımının kaderini bir anda değiştirmeyi başarmak üzereydi. Üstelik kazandığını sanan taraf da durumun hiç farkında değildi. Her an bir facia olabilirdi. Hava kararıyordu. Belki de biraz başım dönüyordu. Evet, muhakkak bir garipliğim vardı. Çünkü Adnan Beyin sözlerini tam ne zaman bitirdiğini farkedememiştim. Birden yanımda gördüm onu. Alkışlanıyordu. Oyuna gelmişlerdi. Kürsünün boş olduğunu gördüm ve yerimden kalkarak kürsüye yürüdüm. Bu, salonun çeşitli yerlerini tutmuş 'örgütçüler'in bile beklemediği bir şeydi. Birden ön sıralardan gür bir ses, "Şimdi de Server Gözbudak konuşacak!" diye bağırmayı akıl etti. Öyleydi işte: Eşitlik ilkesine göre davranılıyordu, kimsenin unvanı söylenmiyordu. Kürsünün çevresinde ayakta duran gençlerden biri, yanındakinin kulağına eğildi: "Bu Server Gözbudak da kim?"

IV

Evet kim oluyordu bu Server Gözbudak? Nereden çıkmıştı birdenbire? Bu salonda ne işi vardı? Küçük sınıflara derse gitmez, o yüzden yeniler tanımaz onu. Yok canım, onu demek istemiyorum. Server Beyin kim olduğunu biliyoruz elbette, eğer bu mektepte okuyorsak. Burada ne işi var demek istedim. Bu ülke, soruların yanlış sorulması yüzünden batıyor zaten. Saçmalama, buraya, bu toplantıya nerden geldi yani? Koridorda gördüm: Dekan Adnan Bey koluna girmiş getiriyordu. Haklısın, gerçekten soruyu şimdi buldum galiba: Neden, şu hiç konuşamayan öğrenci gibi birden fırladı kürsüye? Şimdi anlaşıldı: Senin ilk sorun doğruymuş: Evet bu Server Gözbudak da kimdi?

Server Gözbudak bundan kırk küsur yıl önce doğmuştu. Çocukluğunda toplumsal sorunlar yoktu. Yalnız o günlerin gazetelerinde, "vatan haini" olarak nitelendirilen bazı kimselerin çamur gibi mürekkeple ba-

silmiş karanlık fotoğrafları vardı. Bir de karneyle alınan kara sabunu çıkmak vardı. Başka bir şey yoktu. Belki şimdi unutmuşumdur ama kurşun kalem bile yoktu harp yıllarında. Belki o yüzden kalemi kuvvetli mi harmanda yoktu. Hayır, şaka değildi: Almanlar kalem göndermedikleri için, kalemtraşla açılırken, daha kullanılmadan kırılarak biten yerli kalemler vardı. Almanların Server'i kendi kendine sorardı: Almanlar neden kalem göndermiyorlardı? Hayır, savaşan bir ülkenin zorluklarını anlayamayacak kadar küçük değildi ama gene de Almanlara kızıyordu: Neden Almanlar 'Kale Resimli' kalemleri karaborsacılara teslim ediyorlardı? Babası dürüst bir 'münevver'di Server'in. Annesi de öyleydi. Oğullarını toplumsal sorunlardan korumak istiyorlardı. Gazeteler de insafsızdı, yani baştaki vaziyetidarecileri insafsızdı: İntihar haberleri bile yazılamıyordu. Kötülükler yazılmazsa, insanlar bu kötülükleri duymazlardı, bu kötülükleri öğrenmezlerdi. Devlet Baba sevgili çocuklarını 'muzır cereyanlar'dan aynı titizlikle koruyordu. Yahu böyle şey olur muydu? Buna çocuklar gülerdi. Server daha on beş yaşına gelmeden –çocuk olduğu için– buna gülüyordu. Ne var ki 'buna' büyükler gülmüyorlardı. Bazı insanların 'anasını ağlatıyorlardı.' Server sadece gülüp geçmiyordu üstelik. Bir de heyecanlanıyordu. Bazı topluluklarda, ezberden okuyordu, 'bazı' yasaklanmış şiirleri. Evet, belki şimdi de, yani vurulan öğrenci için yapılan toplantıda, belki aynı nedenle birdenbire kürsüye doğru yürümüştü. Üstelik, o 'bazı' şiirleri okuduğu günlerde, bir toplantıda –biraz da içki içilmişti– genç bir adam, bir fırsatını bularak, karanlık bir köşede onu uyarmış

ve Biraz daha dikkatli olamaz mıydı? Ben seni çok sevdim, demişti genç adam; ama her toplulukta kötü niyetliler bulunabilir. Kötü niyetliler mi? Ne demek? Ne demek olduğunu çok sonra anlamıştı. Fakat şimdi kürsüye doğru yürürken artık onu durduracak, onu uyaracak kimse yoktu.

Bu yeni bir maceraydı. Olaylar gelişirken kendilerini izlemesini bilmeyenler, birdenbire bir maceranın ortasında çaresiz kalırlardı. Artık çok geç olmuştu. Kendimi uzun süre gizlemesini becermiştim. Ama sonunda kendimi ele vermiştim. Belki bu nedenle iyi aileler kızlarını benim gibilere vermiyorlardı. Karım geçmişimi biliyordu. Bu yüzden her sabah evden çıkışımı endişeli gözlerle izlerdi: Üstümü başımı kirletecceğimden, fena çocuklardan kötü huylar kapacağımdan korkuyordu. Oysa kirli geçmişimi unuttumak için her gün ne soytarılıklar yapıyordum. Aslında geçmişim kirli sayılmazdı. Her şeyi zamanında bitirmesini başarmıştım. Ne var ki, yeni bir maceraya susadığım anlaşılıyordu. Karımın endişeli gözleri haklıydı.

"Olayların heyecanına kapılıp sürüklenmekle hiçbir şey çözumlenemez," diye başladım söze. "Belki farkında değilsiniz, ama burada görüşülen sorunlar, heyecanın ötesinde bir ciddilik ve soğukkanlılıkla ele alınması gereken bir önem taşımaktadır. Biraz önce sayın dekanı dinlediniz. Kendileri, benim gücümü aşan bir ustalıkla sizlerin heyecanına ortak oldular." 'Ustalık' sözünü söylerken Adnan Beyin tepkisini izledim: ancak, Yönetim Kurulları'na katılan dikkatli bir hocanın sezebileceği biçimde, hafifçe kımıldadı yerinden. Çok kımıldamadı: çünkü acemice harcanmış bir söz olabi-

lirdi bu 'ustalık'. "Ben yıllardır bütün topluluklarda, bütün toplantılarda, silik bir izleyici ve belki kötü bir dinleyici olmaktan öteye gidemediğim için, sayın Adnan Targa'nın sürükleyici havasını getireceğimi sanmıyorum sizlere. Bir arkadaşınız yeni öldü, biliyorum. (Öldürüldü sesleri.) Ben savcı değilim arkadaşlar, ben hâkim değilim. (Adnan Bey, daha belirgin bir hareket yaptı yerinde.) Ölen arkadaşınızı, olaydan hemen sonra uzaktan şöyle bir gördüm. (Onu öldürdüler sesleri.) Ölüm karşısında gösterilen her tepkiyi anlıyorum. Ölüm karşısında, güzel söz söyleme sanatı bile çaresiz kalır. (Uzatma sesleri.) Hayır uzatmayacağım: bunu belirtmek istiyordum. Yalnız sayın dekanımız büyük acınız karşısında çaresizliğini belirttiler. Genç arkadaşınızın bahçedeki çimlerin hemen altına, heykelin önüne gömülmesi konusunda çaresizliklerini anlattılar. Her şeyin çaresi vardır arkadaşlar! (Evet, Adnan Targa yerinden kalkar gibi bir hareket yaptı, fakat benden gene de çok aykırı bir söz beklemediğinden olacak, tekrar oturdu.) Her teklif gibi, bu öneri de (onların anlayacağı biçimde konuşuyordum) yönetim kurulumuzda görüşülebilir, karara bağlanabilir. (Dekan şaşkınlıkla yüzüme bakıyordu. Salonda uğultu dayanılmaz biçimde artıyordu. Arka sıralarda hep bir ağızdan bağırılıyordu: "Bahçeye gömülsün! Bahçeye gömülsün! Kimse, özellikle ön sıradaki 'akademikler' benden böyle bir teklif beklemiyordu. Belki ben bile kendimden bunu beklemiyordum. Yalnız bir kişi bunu benden, yıllardır korku içinde bekliyordu: Karım.) Siz isterseniz her ciddi öneri gibi bu teklif de ele alınabilir, oylanabilir. Her dilekçe gibi işlem görebilir siz isterse-

niz. (Özü: İkinci Kat koridorunda, 305 no.lu anfide karşıt görüşlü iki genç arasında meydana gelen çatışma sonunda aldığı üç tabanca yarası yüzünden öldüğü morg raporu ile sabit öğrencinin, fakülte iç bahçesinin ortasındaki heykelin altına defni ile ilgili toplu öğrenci dilekçesi hakkında) Dekanımız da burada, öteki yöneticiler de. Bu konuda ilk görevleri yönetim kurulunu toplamaktır. Siz de toplu dilekçenizi veriyor musunuz arkadaşlar?" Kürsünün çevresi sarıldı. Yerden yükseltildiğimi hissettim. Dünya çığırından çıkmıştı ve öldürülen bir öğrencinin üniversite bahçesine gömülmesini isteyen arkadaşlarının teklifini yönetim kuruluna getirmek isteyen silik bir matematik profesörü, bir Hamlet olarak omuzlarda taşınıyordu.

Birden kalabalığı sinirli bir şekilde yararak kürsüye ilerleyen Adnan Bey görüldü. Yetkili bir kimse olduğu için davranışı ilgiyle izlenildi: Bütün başlar o tarafa çevrildi. Hamlet omuzlardan indirildi. Kürsüde yerini alan Polonius, bir saray nazırından beklenmeyen bir çıkış yapmıştı. Hamlet bile onun artık belini doğrultamayacağını sanıyordu. Server Gözbudak'ın beklenmedik teklifi onu çileden çıkarmış olmalıydı. Fakat, hayır: Adnan Targa, kendisi değildi ki; Adnan Targa bir dekandı ve 'statüko'nun her ne pahasına olursa olsun savunmasını yapmak durumundaydı. Bu nedenle ek ödenek alıyordu, bu yüzden ayrı bir çalışma odası, bu nedenle bir sekreteri vardı. Gene bahçeyegömülsün kalabalığının karşısına çıkmıştı; ne var ki, yüzünün değişik durumundan, sesinin de bu sefer değişik çıkacağı anlaşılıyordu. Server Gözbudak, omuzlarda taşınmış olmanın tatlı sarhoşluğuna rağmen, bu bakışlar

karşısında ürperdi. "Ben bu kürsüye omuzlarda taşın-
mak için çıkmadım." dedi dekan. Kalabalığın karşısın-
da tek başınaydı, ama arkasında 'kamu görevlisi' olma-
nın verdiği binlerce yıllık bir güven duygusu vardı.
Server Gözbudak, bu toplu gücün karşısında Server
Gözbudak olarak –ve belki, bir de, omuzlarda geçiş
Hamlet olarak– zavallı konumunu hissetti birdenbire.
Kamu görevlisi, özetle şöyle konuştu: "Ben bu kürsü-
ye, size karşı bir grubun sözcüsü olarak da çıkmadım
(nedense yuh sesleri). Ben buraya, öğrencisinin acısını
anlayan bir hoca olarak çıktım. Ama öğrencisine ya-
ranmak, onun koltuğu altına sığınmak isteyen zavallı
bir hocanız olarak bulunmuyorum karşınızda. (Ham-
let de hesaplarında yanılmıştı. Kralın zehirli kılıcı onu
öldürmüştü. Server Gözbudak kendisini, devletin bir
zırhlı arabası karşısında, yayını germeğe çalışan zayıf
bir köylü isyancısı olarak görüyordu. Ve ok yaydan fır-
lamıştı. Savaş başlamıştı. Adnan Targa, yerinden kalk-
maga çalışan Server Hocaya gözünün ucuyla şöyle bir
baktı. Server Hoca yerine oturdu; Dekan sözlerine
özetle şöyle devam etti.) Sizin heyecanınızı istismar et-
mek isteyen kimse, elbette sizi yanlış yollara sürükle-
yecektir. (Allahtan yuh sesleri.) Yönetmelikleri hepi-
nizden iyi bilmesi gereken bir kimse, nasıl olur da...
(Bahçeye gömülsün sesleri arasında, sözlerinin sonu
duyulamadı.) Size bu akılı verenler (Gürültüler... Yahu
bu adam benden söz ediyordu. 'Sorumluluğunu bilen
yetkili kişiler'in dili ne kadar başkaydı. Oysa, Serverci-
gim, çocukların heyecanını görüyorsun; onları sonu
olmayan yollara sürükleyeceğimiz yerde, deseydi. Ben
de Adnan Beyciğim, bu karışık ortamda bize tarihi bir

görev verildi: çocukların yanında her ne pahasına olursa olsun yer almalıyız, diye karşılık verebilseydim olmuyordu: sözler her zaman gerçek olmayan bir düzeyde yer alıyordu. Öldürülen öğrencinin hikâyesi, 'görgü tanıkları' tarafından bir türlü anlatılıyordu, morg raporlarına başka türlü geciyordu. Gazeteler de haberi başka türlü yazıyorlardı. Meclisteki 'muhalefet mensupları' kürsüden başka türlü dile getiriyorlardı. Sonra bir akşam, çıplak bir bekâr odasında 'merhumun yakınları' olayı, daha önceleri anlatılanlardan çok başka bir biçimde, olağanüstü bir havada arkadaşlarına yansıtıyorlardı. Bence insanlar bu yüzden anlaşamıyorlardı: Herkes başka dili konuşuyordu. Özellikle, Adnan Bey gibi 'yetkililer' böyle bir ölümden, kamyona yüklenirken düşüp kırılan bir eşyanın başından geçenleri anlatır gibi 'bahsediyorlardı'.) Ben, dekan olarak isteklerinizi elbette gerekli kurullara ileteceğim. Yalnız şu kadarını belirtmek isterim ki, acılarımızın yanında yer almayan biri olarak düşünmeyin beni. İnsanları bu konuda uyarmak için sokaklarda yahnayak yürümek de gerekse üzerime düşeni yaparım. Ama (bana bakarak) ucuz kahramanlıkların peşinde olmadığımı da bilmenizi isterim." (Alkışlar.)

Ona cevap vermeliydim. Her türlü ölçüyü kaybetmiştim. Hemen orada yalınayak, kürsüye fırlayabilirdim. (Fırlasaydın ya.) Olmadı. Toplantıyı düzenleyenlerden biri, uzun boylu, sakallı bir genç, hem de ağır adımlarla kürsüye yürürken, ben öfkeyle Adnan Beyin ön sırada yerini alışını seyrediyormuşum. Başımı çevirdiğim zaman her şey bitmişti. Genç adam konuşuyordu:

"Kimseden davamız için bir şey beklemiyoruz arkadaşlar! Neden bekleyelim? Bizim yanımızda yer aldıklarını söyleyenler, öldürülen arkadaşımız gibi, çok fakir bir aileden mi geliyorlar da onların bizimle birlikte hareket edeceklerini düşünelim. Bizden yana görünenler de aslında bizim karşı olduğumuz bir düzenin parçalarıdır. Öldürülen arkadaşımızın acısını ancak onun gibi her an öldürülme tehlikesi içinde olanlar anlayabilir. Bugün burada anısına böyle büyük bir toplantı yapılan arkadaşımız bir bakıma talihliydi. (Arkadan bir ses: Olmaz olsun böyle talih!) Evet, o talihliydi arkadaşlar; çünkü onu aramıza, her gün dolaştığımız bahçeye gömmeyi tartışıyoruz burada. Büyük bir şairimizin dediği gibi ölüm bile insanlara adaletle davranmıyor oysa. İşte şimdi size bir masal anlatacağım. (Masal istemiyoruz sesleri.) Evet anlatacağım:

Uzak bir taşra kasabasında, bir çatışmada öldürülen bir kahramanın masalını anlatacağım size arkadaşlar. Olay bitmişti, hava kararıyordu. Ölü ortada kalmıştı. Ölenin yakınlarına cesedi almaları bildirildi. Sonra, kahramanımızın ailesi adına uzak ve büyük bir şehirden üzgün ve yorgun bir adam geldi. Bu adam üzüntüsünü kısa zamanda unutmak zorunda kaldı: Ölü kahramanın taşınması büyük sorunlar ortaya çıkarmıştı. Taşımacılar yetkililerle başlarının derde girmesinden korkuyorlardı. Yetkililer de yönetmeliklere uygun bir ölü taşımacılığı konusunda gerekli kolaylıkları göstermiyorlardı nedense. Ölü kahraman ve akrabası ortada kalmışlardı. Sonunda ikisini de götürecek bir kamyonet bulundu. Ölü kahraman arkaya, öteki de şoför mahalline yüklendi; uzun bir yolculuk başladı. Yolcular

şehre ulaştıkları zaman bir yetkili duvarla karşılaştılar. Orada geceyi beklemeleri gerekiyordu ve hiçbir tören yapılmadan doğru mezarlığa gideceklerdi. Mezarlıkta gerekli tedbirler alınmıştı. Karanlığa kadar yetkili duvarın önünde beklediler. Mezarlıkta küçük ve seçkin bir kalabalık onları bekliyordu. Ölü kahramanın annesi de bir kenarda duruyordu. Mezarcılar, ölü gömme yetkilileri, bazı üniformalılar... kısacası din adamlarının dışında herkes bu işi bitirmek için üzerine düşeni yapmak üzere hazır bekliyordu. Olağanın dışında yalnız mezar çukurundan biraz ötede ışıklarını yakınış olarak bekleyen bir traktör vardı. Burası mezarlığın en uzak köşesinde büyük ve boş bir alandı. Kamyonet durunca ilk olarak en yetkili kişi görevini yerine getirdi: Elindeki gümüş saplı kırbaçla şöförü, yani para hırsı yüzünden böyle yüz kızartıcı bir hizmeti üzerine alacak kadar vatan sevgisinden yoksun bu sefil esnafı iyice, ama suç aleti olan kamyoneti kullanmasına engel olmayacak kadar dövdü. Sonra ikinci suçlu, ölü kahraman indirildi ve hemen çukurdaki yerini aldı. Topraklar da aceleyle tabutun üstünü örttüler. Sonra gümuş saplı kırbaçla traktöre işaret edildi. O tarafa çevrilen gözler traktörün önünde bir toprak yığınının olduğunu farkettiler. Büyük makine önündeki bıçağıyla bu yığını mezara yaklaştırdı. Ve kısa bir süre içinde mezar ve çevresini tanınmayacak duruma getirdi: Yani orada biraz önce hiçbir şey yapılmamıştı sanki. Mezarlığın bu uzak köşesi eskisi gibi düz ve boş bir alandı."

Evet, istenilen olmuştu: Beni çileden çıkarmışlardı artık. Artık başka bir şey düşünemiyordum. Bir intikam kılıcı olmuştum. Yalnız gümüş saplı kırbacı olan

yetkiliyi düşünüyordum. Çok güneşli ve çok sıcak bir günde kırbacını alarak küçük bir kazma tutuşturuyordum eline. Ve aynı mezarlığın aynı uzak köşesinde kırbacı sallayarak bilinmeyen mezarı arattırıyordum ona. Geniş ve düz alanın her yerini kazdırıyordum. Şişmandı, gölgekliydi, yaşlıydı. Çabuk yoruluyordu. Fakat ben yaman bir intikam kılıcı olarak kırbacımı durmadan sallıyordum havada: durmadan aramalısın diyordum: kaybettiğin gibi bulmalısın onu. İçecek su bile vermiyordum ona. Daha bin türlü kötülük yapıyordum ona. Ablak suratdan akan terleri bile silmesine izin vermiyordum. Evet, çileden çıkmıştım: sayın dekanımız Adnan Targa Beye bile çok kısa bir süre önce öfkelendiğimi, ona karşılık vermek için, kürsüye fırlayarak öldürücü sözlerle onun hemen işini bitirmek için yanıp tutuştuğumu unutmuştum. Hatırladığım zaman iş işten geçmişti. Adnan Bey bu arada bir dekan onsezisiyle, heyecanımızın en yüksek yerinde, salondan hiç kimseye belli etmeden ayrılmasını bilmişti. Yanımda otur duğu hâlde bu olayı ben bile görmemiştim. Yapacak başka bir şey yoktu: mezarlığa döndüm ve elimdeki intikam kılıcıyla şişman görevliyi o Allahın sıcağında bir o yana bir bu yana koşturarak görevimi sürdürdüm.

Toplantıdan tek başıma çıktım. Hava iyice kararmıştı. Evde çoluk çocuk beni yemeğe bekliyordu. İntikam kılıcı günlük görevlerini unutmuştu. Oysa ben bir matematikçiydim. Ne var ki ok yaydan fırlamıştı, intikam kılıcı kınından sıyrılmıştı ve yıllardır aklımın aşırı akımlardan korumaya çalıştığım bölmesini bir hamlede ikiye bölüvermiştim. Evet bu birbirini kovalayan ucuz benzetmelere şimdi gülünebilir; fakat o sırada

Ben hiç gülmüyordum bunlara. Karım endişeli bir yüzle bana kapıyı açtığı sırada yol boyunca yapmış olduğum bu ucuz benzetmelerin etkisiyle suratımı iyice asmıştım. Ben günün kahramanıydım. Adnan Bey savunmaya çekilmişti, sahayı başı önünde terketmişti. (Salondan ayrılırken yüzünü görmeyi ne kadar isterdim.) Kısa süreli olsa da, pek kimse farketmese de bir zafer kazanmıştım. Ne yazık ki bunu karımla paylaşamazdım. Karımın endişeli gözlerine bakıp onunla ancak kuruntularımı paylaşabilirdim. Bunun için de daha henüz çok erkendi. Şimdi ne yapabilirdim ki. Kurulun profesör olduğumu bana bildirdiği gün yaptığım gibi karımın boynuna sarılıp, kancığım ben eylembilimci oldum, hem de intikam kılıcı nişanı aldım diyemezdim ya. Çok tuhaf olurdu.

Evet, bendeki –başkalarının deyimiyle– tuhaflıklar işte böyle başlamıştı. Önce kafamdaki hayallerin kölesi olarak tuhaf bir intikam kılıcı olmuştum. Yalnız, bunu henüz kimse bilmiyordu. Meselâ karım türlü heyecan ve maceranın sonucu olan asık suratımı görünce, "Neyin var?" demişti. Ben de daha kendimi koruyamayacak kadar heyecanlı olduğumdan olanları bir solukta anlatmıştım ona; fakat 'birinci dereceden intikam kırbacı nişanı' aldığımı söylememiştim tabii. Yok canım henüz o kadar deli değildim. Çünkü henüz biliyordum ki bütün kadınlar asık suratlı kocalarına neyin var diye sorarlar. Ve gerçekten neyin olduğunu hiçbir zaman merak etmezler. Yani aslında bunu tam bilmiyor olmaydım ki karımın hiç anlamayacağını bildiğim bir heyecan içinde Adnan Beyin koridorda koluma girmesinden gene aynı Adnan Beyin gizlice salonun kapısının

altından süzülüvermesine kadar başımdan geçenleri büyük bir saflık, dürüstlük ve anlamsızca bir iyiniyetle anlattım. Karım sadece Adnan Beye karşı kazandığımı düşündüğüm 'sonu kuşkulu' zaferime sevindi. Bunun dışında kalanlar benim varsayımlarımdan ibaretti. Tabii Süheyla –karım– bu 'varsayımların' da benim için bir gerçeklik taşıdığını biliyordu. Ne var ki bu gerçeklik, meselâ aylık kazancım gibi elle tutulur –ve her ay durmadan tekrarlanan– bir şey değildi. İşte araba vardı, işte borçla da olsa bir apartman katı alınmıştı ve evdeki elektrikli gereçler tamamlanmış sayılırdı. Bu nedenlerle, yorgun bir akşamüstünün ilk bakışta heyecan verici görünen olayı hiç de temel bir değişikliğin başlangıcı gibi görünmüyordu. Ben de bu değişikliğin yüzümdeki görüntüsünü gizlemek için –bunun varlığını, yani yüzümün aptalca ifadesini, seziyor olmalıydım– karımı biraz telâşla öptüm.

Şimdi bütün bunları bütün ayrıntılarıyla biliyorum; ya o sırada yani karımı öperken, neler düşünüyordum? İşi aceleye getirmeye çalışıyordum herhalde. Bütün bu yazdıklarımın farkında bile değildim herhalde. Peki, nasıl oluyor da, bugün bu ayrıntıları yazabiliyorum? Bilinçaltı gözlemcilik diye bir şey mi var yani? Neyse, amacım olanları, gerçeğe uygun bir biçimde anlatmaktır. Zaten, duyduğuma göre, modern yazarlar öyle yapıyorlarmış, onları okurken okuyucuya çok iş düşüyormuş. Ancak benim bu kadar ince düşünceler içinde olmadığımın ve amacımın doğru ve tarafsız bir anlatıcı olmaya çalıştığımın bilinmesini isterim. Çünkü, insan bir düşünmeğe başladı mı şeytan onu nerelere götürür, bunu tecrübelerimle çok iyi biliyorum.

Evet, en yüksek devlet memuru aylığı alıyordum. Bunu yasalara ve mevcut mevzuata göre, bütünüyle hakketmiştim. Sigara karaborsası yaparak bulunduğum yere gelmemiştim. (Sigara karaborsası yaparak benim bulunduğum yere belki gelinebilirdi, ama başka yerlere gelinebileceğinden bugün de kuşkuluyum.) Neredeyse -istersem- emekli bile olabilecektim. Fakat istemiyordum. Devlete ve millete hizmet etmek istiyordum (Bunu gerçekten istiyordum. Çünkü artık profesör olmuştum ve bu nedenle kimseden çekinmeme gerek kalmamıştı. Gene de, belki alaylara muhatap olurum korkusuyla, bu isteğimi olur olmaz yerlerde söylemiyordum.) İşte böyle sarsılmaz bir durumda olduğum için karım bile bana güveniyordu - ya da bana öyle geliyordu.

Karımdan sonra, kızımı ve oğlumu öptüm. Nedense bu evegelirgelmezöpüşme faslını -içimden- pek sevmem. Batılı bir eğitimden geçmediğimden olacak. İlk okullarda, Okul-Aile Birliği gibi bir şeyler vardı benim çocukluğumda. Bana kalırsa bu birlikler iyi işletilmiyordu. Evde Osmanlı, okulda Avrupalı. Sonra benim gibi samimiyetsiz insanlar yetişiyor. Allahtan benim çocuklarım bu ikilemi tanımadılar. (Gittim sözlüğe bakımı: 'İkilem' yerine 'ikircil' kelimesini kullanmamın daha yerinde olacağını düşündüm. Benim durumumdaki bir insanın böyle gereksiz ayrıntılarla uğraşması aslında ne kadar yersiz. 'Benim durumumda' mı? Asıl bunu anlatacaktım. Aman Allahım! Nelerle oyalanıyorum.)

Yemek hazırdı. Biraz geç kalmıştım o akşam. Hemen sofraya oturduk. Heyecanlıydım, fakat neşeli değildim.

Karım sordu: "Bir şeye mi üzüldün?" "Hayır," dedim. Ortaokula giden oğluma bakarak, "Uygur bugün matematikten sekiz almış," dedi karım. "Babasına çekmiş," dedim. Bu sözleri söylerken gülümseyip gülümsemediğimi hatırlamıyorum şimdi. Neler yediğimizi de hatırlamıyorum. "Öğleden sonra evin taksidini ödedim," diyerek konuşmasını sürdürdü Süheyla; "Sadece yirmi iki bin beş yüz lira borcumuz kaldı." "İyi," dedim ilgisizce. "Sekiz taksit kaldı." Kafamdan yirmi iki buçuğu sekize böldüm, tam sayı çıkmamasına memnun olmadım. "Son taksit bin beş yüz lira," diyerek durumu açıklayan karım beni rahatlattı. Daha başka taksitler de vardı: "Elektrik süpürgesine üç yüz verildi. Amerikan pazarından alınan bulaşık makinasının bin iki yüz lirası kaldı. Duvardan duvara halıların bütün borcu ödendi." Modern bir ev kurmuştuk. Toplu olarak aldığımız üç yıllık aylık farklarını evin borcuna yatırmıştık. Yoksa hiç borcumuz kalmayacaktı. "Yıl sonunda, beğendiğimiz yemek odasını alabiliriz," dedi Süheyla. Bana da üç takım elbise ısmarlanmıştı: "Bir türlü provaya gitmiyorsun." "Olur, hemen giderim." Sofradan kalkacakmışım gibi yaptım. Oysa yerimden kımıldayacağım yoktu. (Çok yemek yemiştim.) Çocuklar çok güldüler. "Baba gitme," dedi Ayşın. Kızım böyle şakalardan anlayacak kadar büyümemişti. Daha her sözü ciddiye alacak yaştaydı. (Böyle olmayacak. Kendime uygun bir anlatım yolu bulmalıyım. Acaba biraz roman mı okusam?)

Yani genellikle profesörlerin yaşayışları çok can sıkıcıydı. Ama tehlikesizdi. Oldukça da rahattı. Yemekten sonra önlerine kahve geliyordu. Bulaşık makinası, elektrik süpürgesi kısa süre içinde işleri bitiriyordu.

televizyonda iktidarın söylediklerini dinlerken insan ülkeyi yönetenleri hiç yorulmadan eleştiriyordu. Ama heyecan neredeydi, heyecan? Elbette polisiye filmleydi. Haliyenin sevgilisinin dehşet içinde kaçışını seyrederken nedense bir genç kızın yüzü geldi gözümün önüne. Çok genç ve ürkek bakışlı bir kızdı bu. Onu nerede görmüştüm. Ne zaman görmüştüm. Yoksa hiç görmemiş miydim? "Luiza neden kaçıyor?" diye sordu karım. "Hayır Luiza değil," dedim kesinlikle. "Efendim?" "Afedersin Süheyla, dalmışım." Onu bir yerde görmüştüm. Bu eylemciler de insanda akıl bırakmıyorlar ki... Genç kadın panik içinde kaçıyordu, ben hayalimdeki yüzü ümitsizce kovalıyordum. Vücudu yok muydu bu kızın? Neden yalnız yüzü var? Yani ben onun yalnız yüzünü gördüm... mü? Ben nerede olduğum sırada bir insanın sadece yüzünü görebilirim? Ben en çok nerede bulunurum? Elbette fakültede. Fakültede ne yapılır? Kürsüde oturulur. Olmaz kürsüye gelenlerin yalnız yüzünü görmez insan. Profesör bile olsa sadece o kadarını görmez. (Gene sözü uzatıyorsun. İşte filmdeki kadın saklanacak bir yer buldu.) Genç kızın yüzünü –olmayana ergi reductio ad absurdum metoduna göre– sınıfta görmüş olabilirdim. (Matematiğin günlük sorunların çözümünde de yaran oluyor.) Birden onu gördüm: Orta sıralarda oturuyordu ve bana bakıyordu. Bu forum yüzünden her şeyi unutuyordum. Oysa herkes bilir ki ben güzel bir kadın gördüm mü bakarım. Hayır herkes bilmez bunu. Masum bir alışkanlığımdır kadınlara bakmak. Bence herkes bakar. (Ben sadece bir süre, evliliğimin ilk yılında bakmamıştım. Kendiliğinden olmuştu bu.) Masum bir

alışkanlık olduğu sürece bu huyun kimseye zararı yoktur Ama, sevgilisi yüzünden fakültedeki görevini bırakmak zorunda kalan doçent gibi tehlikeli ilişkiler kurmak başkadır. Ya da 'bir kadın meselesi yüzünden' fakültedeki koridorda arkadaşını tokatlayan asistan gibi üniversiteden uzaklaştırılmaktan şiddetle kaçınmalıdır insan. Onun yüzünü görüyordum orta sıralarda: Bana bakıyordu. Gözleri koyu renkteydi. Dersi dinlemiyordu. Bu kızın gözleri tehlikeli diye düşünmüş olmalıydım. Bu gözleri unutmak istiyordum harhâlde Ödenecek taksitler ve iki çocuğum vardı.

Bunlar da bilinçsiz gözlemlerdi. Herkes bazen böyle şeyler düşünür ve düşünceleri yüzünden kimse yargılanamaz. Bu, anayasal bir haktır. Doçent evliydi ve sevgilisinin çok açık yeşil gözlerini hiç beğenmemiştim. Gerçi doçent de güvenilir biri değildi; ama gene de bu olayı bir prensip ya da haysiyet meselesi yaparak istifa etmişti. Reşit Bey de bu haysiyet –ya da prensip– meselesiyle oldukça alay etmişti. Reşit Beyi sevmediğim hâlde, doçentin davranışı benim de hoşuma gitmemişti. Daha doğrusu, doçent hoşuma gitmemişti. Doçentin davranışı benim için uzak bir ihtimal olduğu hâlde, yeryüzünde böyle ihtimallerin bulunmasından hoşlanmamıştım. Bu doçent de tatsız adamın biriydi. Kendine karşı bile hoşgörüsü yoktu. Hoşgörünün olmadığı yerde de ben yoktum. Acaba bana bakan kız güzel miydi? Aklıma geldiğine göre güzeldi. Birden genç kızı hemen görme isteğine kapıldım. Önce terziye provaya giderdim, oradan da... Gülümsemiştim ve Allahtan o sırada televizyonda, gülümsenmesi gereken bir şeyler oluyormuş: Karım da bana bakarak gülüm-

geldi. Böylece aynı şeyi beğenmiş olduk. İnsanlar birbirlerini anlamıyorlardı. (Alahtan anlamıyorlardı; Yoksa genç kızın yüzü foruma da mı gelmişti? Salonun sıralarında boş yere onun gözlerini aradım: Evet, anlaşılıyordu: Ben forumda 'gözüm hiçbir şeyi görmeyecek kadar kendimden geçmiştim'. Canım, belki de gelmemişti. Bugün önemli olaylar oldu, dedim kendime. Öyle ya, Refik Beylerin, Reşit Beylerin yaprak kımıldamayan yaşantılarına oranla elbette önemli olaylar sayılırdı bunlar. İlerde bunların tarihi yazılır mı acaba? Hiç sanmıyorum. Belki polis dosyaları karıştırılırsa öldürülen gençle ilgili kayıtlara rastlanır. Ya içimizin, iç dünyamızın tarihi? Böyle bir kayıtla karşılaşılamaz.

O gece yatakta bir süre uyuyamadım. Karımın düzgün soluk alışı beni büsbütün tedirgin etti. Önce yatakta bir sigara içtim (Süheyla bundan hoşlanmaz) sonra da salonda. Eylemle bilim birbirine karışmağa başlamıştı. Ben bir bilim adamıydım; özellikle kişisel eylemlerimle toplumsal eylemleri ayırt etmem gerekiyordu. Pencereden uzun süre bakarak karanlığın güzelliğini seyrettim. Sonra müzik dinlemek istedim. Evde herkes uyuyordu. Ara kapıları yavaşça kapadım. Gürültülü bir forumun gece yarısında Beethoven dinlenirdi; genç kızın gözleri de Barok müziği, özellikle Bach'ı hatırlatıyordu. İlerici bir aydın olarak elbette Beethoven'in plaklarını bulunduruyordum evde. Kitaplığımın plaklar için özel olarak yaptırılmış bölümünden, kısa bir arayıştan sonra, Beethoven'in dokuzuncu senfonisini bularak çıkardım ve 'Korolu Bölüm'ü alçak bir sesle çalmaya başladım. Şiddetli bir müzikti bu; oysa ben mahzundum. Yanım kalmış, ger-

çekleştirilmemiş hayallerimin hüznünü yaşıyordum. Dokuzuncu senfoninin şarkıcıları beni sanki eylem çağırıyorlardı. İnsanların parça parça yaşadıkları bu uçsuz bucaksız evrende bizleri kardeşliğe çağırıyorlardı. Bense hem mahzun hem heyecanlıydım. 'Dostlar' diyordu senfonideki bariton. Johann Sebastian Bach, diye düşündüm; onu da dinlemeliyim. Teypte bir Bach sonatı vardı. (Şimdi de vardır herhalde.) İki Alman bestecinin aynı anda çalındıkları zaman iyi bir sonuç verdiğini söyleyemeyeceğim. Itrî ya da Dede Efendi de olsaydı diye düşündüm. Evde onların plakları yoktu; bu tutucu güçler daha evime girememişlerdi. Bach'la Beethoven'i bir süre birlikte dinledikten sonra, neden bunların bir arada çalınmadığını anladım. Çelişkili duyarlıklara aynı anda yer veren insanın iç dünyası çok başkaydı. Bir Bach sonatıyla bir Beethoven senfonisinin yanyana çalınması onun yanında bir şey ifade etmiyordu. Müziği susturdum ve matematik profesörünün burjuva yatağına döndüm.

Server Gözbudak, evlendiği zaman otuz yaşını geçmişti. Doçent olmak üzereydi. Kendi çapındaki eylemciliği yıllarca önce sona ermişti. Son eylemi sırasında ağır bir hastalık geçirmişti. Aslında son eylem de bitmişti; ama Server, o sıralarda gerçekle rüyayı birbirine karıştırdığı için, kendisini eylemin gürültüsünden bir türlü kurtaramıyordu. Henüz asistan olmamıştı; bir devlet dairesinde istatistik gibi bir şeylerle uğraşıyordu. İşte tam bu sırada hasta oldu. Önce bir üşütme yüzünden yatağa düştü. Yalnız yaşıyordu; annesi de babası da ölmüştü. Akrabalarını da aramazdı Server. Zaten pek akrabası da kalmamıştı. Uzak bir şehirde,

...unla aynı soyadını taşıyan bir ki... ...m soyadını onlar sürdüreceklerdi herh... ...r kadınlık bir evde yaşıyordu. Büyük bir olasılıkla b... ...ten üşütmüştü. Eve varmak için, otobüsten ini... ...şten sonra uzun bir yol yürünüyordu. Birtakım so... kuşlara tırmanılıyordu. Hastalandığı akşam –daha hast... talandığını bilmiyordu– yokuşlardan birini çıkarken, dizlerinin kesildiğini hissetti. Ondan sonra da, her adım atışında hastalığı gittikçe arttı. Eve gelince zor... lukla soyundu ve titreyerek yataga girdi. Hava soguk... tu. duvarda bazı böcekler dolaşıyordu. Gittikçe titre... mesi ve ateşi arttı. Terlersem ateşim düşer diye düşün... düyse de, bu düşüncenin ateşe karşı pek yararı olma... dı. Bütün gece ateşler içinde yandı. Ucuz ve uzak bir apartmanın dairesi olduğu için, her gün sadece çöplen almaya gelen bir kapıcı vardı. Açlık ve ateş ve titreme... nin ne kadar sürdüğünü hatırlamıyordu. Arada uyu... yup uyanıyordu. Sonradan hatırlayamadığı rüyalar ya da hayaller görüyordu. Sonra terleme başladı; fakat, umit edildiği gibi ateşi hemen düşürmedi. Yalnız yor... gana sarınarak dolaplarda ilâç arayabilecek kadar gücü vardı. Küçük gaz sobasını yakmıştı. Dolapları karıştı... rırken söyleniyordu: "Bir köpeğin hayatı, evet, bir kö... peğin hayatı." Öldürmeyen Allah öldürmüyordu. He... nüz genç sayılırdı. Kim bilir bu bakımsızlık ihtiyarh... ğında başına ne dertler açacaktı.

Bulabildiği ilâçları yuttu. Biraz ısındıktan sonra, gaz sobasının üstünde kendine yağsız bir çorba pişirdi. Galiba hafta sonuydu. Dairede onun yokluğunun anla... şılmadığını öğrenmişti sonradan. Çevresinde, yoklu... ğunun anlaşılmayacağı bir düzen kurulmuştu kendili-

günden Belki ölümünü bile gazetelerden öğrenirlerdi dairedekiler. Başkaları da zaten öğrenmezlerdi. Bu soğuk düşünceler Server'i ürpertti. Üstüste birkaç kazak giyerek yorgana iyice sarındı. Bu yalnızlık denilen belâ olmasaydı, insanların çoğu evlenmezdi. Gerçi yıllar sonra evlenmişti bu hastalık olayından. Kim bilir bu hastalığın ne gibi olumsuz etkileri olmuştu evlilik kararında. İki gün sonra daireye uğrayan Sungur bile bu yalnızlık bunalımına çare olamamıştı. Sungur'a nedense Sülfür denirdi yakın arkadaşları arasında. Server ortadan kaybolunca arayan tek canlıydı Sülfür. Belki Server de bu yüzden insanlığa yeterince kin besleyemiyordu, Sülfür'ün ilgisinden dolayı daha yumuşak bir yaşantı sürdürüyordu. (Sungur olmasaydı kim bilir ne biçim bir felâket olurdu insanlığın başına?) "Neden haber vermedin birader?" dedi Sülfür: karşılıklı çay içiyorlardı. Şahin, karşı masada makalesini yazıyordu: kendini –kendi deyimiyle– erken emekliye ayırmıştı; ilerici bir dergiye (kendi deyimiyle) yazılar yazıyordu. Onu müdür bile hoş görüyordu, 'zararsız bir deli' diyordu. Şahin'e, asıl kafasındaki 'iş'le uğraşabilmesi için, hafif işler verilmişti; zaten konu, istatistik gibi belirsiz ve esrarlı bir sorunla ilgili olduğu için herkesin işi biraz hafifti. Bir bakanlığın unutulmuş bir şubesiydi bu: Gazeteler yazmıştı ya, birkaç dolandırıcı, olmayan bir dairede çahşanlar için yıllarca Maliye'den aylık çekmişlerdi. Sonunda, sahte mutemet gerçekten hastalanıp da ayın başında, gerçek olmayan memurların parasını almaya gidemeyince Saymanlıktaki ilgililer de 'aman memurlarımız parasız kalmasın' diye endişelenince durum araştırılmış ve gerçek (asıl gerçek) ortaya

çıkmıştı Server Gözbudak da kendi mutemetlerine. "Aman hastalanmayın Hidayet Bey," diyordu. "Sonra [illegible] dairenin de durumu ortaya çıkar, sefil perişan olursunuz." Bununla da yetinmiyordu Server Gözbudak ülkede daha böyle birçok daire olduğunu ve hatta bu konuda meclis araştırması açılması gerektiğini ileri sürüyordu. Ona gülüyorlardı: "İlâhi Server Bey," filân bile diyorlardı; ama içlerinden güldükleri söylenemezdi. Şahin bile –Server'in kendisi gibi ilerici olduğuna inandığı hâlde– ona kızıyordu. İlerici sorunlarımız çözümü beklerken böyle önemsiz ayrıntılarla uğraşmanın ne anlamı vardı! Müdür neden kızmıyordu Şahin'in 'görev dışı' çalışmalarına? Çünkü ülkenin gene bugünkü gibi karışık dönemlerinden biri yaşanıyordu. Yakında kimin başa geçeceği belli değildi. Üstelik Şahin, işini çok ciddi tutuyordu: Her sabah meselâ bir milli kütüphaneye gelir gibi giriyordu daireden içeri. Diyelim gece bilimsel bir konu üzerinde çalışırken kafası bir noktaya takılmış: eklembacaklıların sağ ön bacaklarında kaç boğum vardı diye düşünüp, bütün gece gözüne uyku girmemiş. "Sabah erken milli kütüphaneye uğrarım," diyerek sabaha karşı biraz gözünü kapayabilmiş... (Gerçekten de her sabah uykulu gözlerle girerdi kapıdan.) Aslında odasını bir kütüphane gibi düzenlemişti dairede: Sözlükleri, başvurma kitapları... hepsi tamamdı. Daktiloyla yazardı. Bir müfettiş, günün birinde habersiz uğrasa da Şahin'in durumundan kuşkulanmazdı. Fakat bu Server yok mu, diye kızıyordu Müdür Bey, insanın gerçekten canını sıkıyor! Çünkü her çeşit iktidarın, Server gibiler olmasa, kendilerine dokunmayacağını düşünüyordu. Bu ilerici dedikleri

iktidar. Şahin gibilerden oluşacaksa mesele yoktu. Fakat Server? Server bir soru işaretiydi. Onun ne yapacağı belli olmazdı. Belki insanı gerçekten çalıştırmaya bile kalkardı: Aman Allahım! Ne günlere kaldık, diyor du muydu. Dairedeki öteki memurlar da Server'i sevmiyorlardı: Şahin'den daha kibar göründüğü hâlde sevmiyorlardı. Bu kibarlıkta bile onlardan olmayan bir şey vardı. Fakat Sülfur seviyordu beni: Yuvarlak esmer (ve küçük) kafasının çoğunu kapatan kalın siyah çerçeveli gözlüklerinin gerisinden 'muhabbetle' bakardı bana. "Bir sigara iç birader" dedi. Toplumculuğu yüzünden üniversiteden kovulmadan önce biraz hukuk biraz eski edebiyat eğitimi görmüş olduğundan eski deyimleri kullanmaktan hoşlanırdı. Şimdi de Server Gözbudak'ın gözlerine 'muhabbetle' ve biraz da endişeyle bakarken herhalde bu öksüz gencin ana-babası gibi hissediyordu kendisini. Ve bu 'kocaman çocuğunun' sağlığından endişe ettiği için de, kendine göre kibarlık gösteriyordu. Canı sıkıldığı hâlde, bu yapma kibarlık ve gerçek gülümsemenin gerisinde saklamaga çalışıyordu hislerini. Beni görmek için daireye –ya da eve– gelen tek ziyaretçimdi Sungur. Bu nedenle çok değerliydi benim için. Uzak akrabalarımı aramaktan –ve en önemlisi– evlenmekten koruyordu beni. Başka bir dünyanın insanıydı. Ben de öyleydim. Küçük burjuva uyuşukluğunun dışında kalmaya çalışan birkaç kişiydik.

Başımıza gelen olaylar da, Sungur'un beni dairede ziyaret etmesi gibi, bizim dışımızda kimse için anlam taşımayan yaşantı kırıntılarıydı. Kafamızda yaşadığımız olaylarsa, devlet adamlarının uykularını kaçırabilecek

...allerdi. Meselâ İsmet, üniversiteyi bırakmakla ...
...hukukta okuyordu; yabancı bir devlet hu...
...yapmak arasında bocalıyordu. Bu d...
...bana açmıştı (beni sevmediği hâlde, ağzımı...
...olduğunu düşünerek böyle sorunlarını önce be...
...konuşurdu): "Neden üniversitede okuyorum?" ...
...sormuştu. Hemen, "Kapitalist topluma, yetenekli olduğumuzu göstermek için," diye karşılık verdim. Kendimi tutmasını bilmezdim. Bu yüzden de çok kaybederdim. İşte gene kaybetmiştim: İsmet yüzünü buruşturmuştu. Aslında İsmet kendi sorusuna kendi cevap vermek istiyordu. Beni yanında bir figüran olarak bulundurmuyordu. (Oysa yıllarca ben, sevdiği için beni yanında dolaştırıyor sanmıştım. Onu pek sevmediğim hâlde –bunu da kabul etmezdim– beni sevmediğini anlayınca çok üzülmüştüm. Yalan! Kızmıştım. Neyse.) İsmet –yüzünün buruşması bittikten sonra– "Yanlış," diye azarladı beni (beni hep azarlardı); "Kapitalistlere hizmet etmiş oluruz o zaman. Yeteneklerimizi onların hizmetine vermiş oluruz." Üniversiteyi yeni bitirmiş olduğum için biraz utandım. Kendine güvenen bir sesle konuşmasını sürdürdü: "Bu toplum için yapabileceğimiz tek şey, onun çöküşünü hızlandırmaktır. Kapitalizmin sona ermesi için elimizden geleni yapmaktır." Bu sözler, kendi aramızda bile, çok bilinen, çok beylik ifadelerdi. İşimiz gücümüz olmadığı için –ya da kapitalist toplumu bir an önce batırabilmek amacıyla işimizi gücümüzü kötü yaptığımız için, ya da hiç yapmadığımız için– sabahlardan akşamlara, akşamlardan gece yarılarına, hatta sabahlara kadar birbirimize bu sözlerle çatardık: terbiye edecek yeni bir kafa bulamazsak,

birbirimize propaganda yapardık. Ne var ki bütün bu sözlere de çok yeni şeylermiş gibi hırsla –evet her şeyden çok, hırsla– sarılırdık. İsmet de Hukuk Fakültesini bitirirse, bunun 'mevcut düzen'e nasıl yararlı olacağını anlattı uzun uzun. (Bunlar da yeni sözler değildi.) Sıkılıyordum, başkalarının hesabına da sıkılıyordum: meselâ İsmet'in hesabına sıkılıyordum. Söyledikleri sanki önce onun canını sıkıyordu bana göre; belki de sırf bu yüzden yüzünü buruşturuyordu konuşurken.

Birden durdu –rıhtımda yürüyorduk– bana döndü, "Peki ne yapılabilir sence?" dedi. Bu sefer karşılık vermedim: Gerçekten bana sormadığını biliyordum artık, ya da kendimi tutmak gerektiğini akıl edebildim o sırada. "Casusluk!" dedi sert bir sesle, gözlerimin içine bakarak. Gözlerimi hemen kaçırdım. İnsanların gözlerine bakamamak samimiyetsizlikse bende ondan çok vardı. Gördün mü? dedim kendime: işte şimdi belâmı buldun. Allahtan gözlerimin içine çok bakmadı İsmet ve çok durmadı karşımda; yürüyüşümüze devam ettik. Benim korkularımla çok ilgili değildi, kendi senaryosu ile ilgiliydi. "Geçen gün," dedi, "Kültür ateşesiyle karşılaştım yolda... Benimle konuşmaktan çok hoşlanmış. Sık sık bulaşalım diyor. Tabii biliyorsun bu sık buluşmanın ne anlama geldiğini." Hayır bilmiyordum, bilmek istemiyordum; fakat İsmet'e söylemedim bunları, korkak görünmek istemiyordum. Ne yapalım istersek istemez casusluk da edecektik. Zaten davamız uluslararası bir karakter taşıyordu; milliyetçilikse modası geçmiş bir gericilikti.

"Başka bir şey yapılamaz diye düşündüm azizim." Belki yapılabilir, ne biliyorsun? Dergi çıkarılabilir, yazı

...erinde çalışanlar kendi aralarında küçük bir kadro ...şturabilir, küçük bir çekirdek. Sonra şey diyorduk, ... Kapitalizmi batırmak için casusluktan başka ...ol yok mu canım? "Fakat gene düşündüm ki ca...luk benim karakterime uygun değil." Benim de be...im de. Kendi ülkemizin insanlarına karşı ne de olsa... Aslında illegal çalışmanın en kestirme yolu budur." Hayır hayır değildir. "Biz de işte bu yüzden, illegal çalışmaktan vazgeçmeliyiz." Ne zaman illegal olmuştuk acaba? Ne yapmıştık? "Ben kendi hesabıma buna karar verdim. Yoksa kendimizi aldatmış oluruz." Birden, kendimizi aldatmakta olduğumuzun dehşetle farkına vardım.

İşte biz böyleydik Server Gözbudak, dedim kendime. Karın bunları bilmez. Ama sezmiştir. Sezgisiyle korkar. Karıma baktım: uyuyordu. Ben uyuyamıyordum. Aman Server Gözbudak, uykusuzluk yüzünden istikbalini tehlikeye atma; çoluk çocuğa uyma. Bu seferyakanı kurtaramazsın. Şimdi casusluk bile hafif kalıyor: daha mahkemeye çıkmadan öldürüveriyorlar insanı. Adamın canına okurlar.

Server Gözbudak kendi gözünü korkutmaya çalışıyordu ve bunda oldukça başarı kazanıyordu. Yataktan gene kalktı. Çocukların odasına gitti, onları bir süre seyretti, üstlerini örttü, onlara karanlıkta gülümsedi; sanki Amerikan filmlerinde gördüğü Güneyli subayların İç Savaşa gitmeden önce sabaha karşı yaptıklarını tekrarladı. Bir fon müziği eksikti. Salona gitti, kulaklığını buldu, dokuzuncu senfoniyi kaldığı yerden dinlemeye başladı. (Meseleyi hafife alıyordu.) Bir arkadaşlarda vardı: pikap almadan dokuzuncu senfoniyi almıştı.

temiz gömleklerinin arasında –bir çekmecede– özenle saklıyordu plağı ve gelenlere gururla gösteriyordu. Hiçbirimiz müzikten anlamıyorduk, fakat çamaşırların arasında duran Beethoven'ı hayranlıkla seyrediyorduk. Ben bazı müzikçilerle –çalgıcı demek istiyorum yani– arkadaşlık ettiğim için, artık senfonileri filân hemen tanıyordum. Bu müzikçiler (onlar da bizim gibi toplumcuydu tabii) başka toplumcu arkadaşların 'bizim öz müziğimiz' dedikleri –ve sevdikleri– eserleri küçümserlerdi. Bizim müziğimiz, özellikle 'halk müziği' adı verilen türü çok ilkel bulunuyordu. O zamanlar 'klasik Türk musikisi'" adı verilen şarkılar vs de çok tutucu, gerici vs olarak adlandırılıyordu. Benim durumum her zamanki gibi karışıktı: Osmanlı İmparatorluğunun Mehter Marşı yüzünden gerilediğini ileri sürenlere katıldığım oluyordu. Bir gece (her zamanki gibi hepimizin sarhoş olduğu bir gece) mehter askerinin taklidini yaparak öteki sarhoşları güldürmeğe çalışıyordum. Bir adım ileri, iki adım geri atarak marş söylüyordum. Sonradan anlattıklarına göre, polis olduğu ileri sürülen bir öğrenci peşimize takılmış ve bazı arkadaşlar engellemeseymiş, polise haber vermeğe gidiyormuş. Evet benim durumum karışıktı: Böyle bir olaydan bir iki gün sonra da, o zamanlar hikâyelerinde küçük burjuvalara tehditler savuran taşralı bir arkadaşla 'bir bekâr evine' 'yanık halk türküleri' dinlemeğe gitmiştim.

Bu bekâr evinde, 'bekâr' denilen arkadaşın, herhalde bakire olmayan bir sevgilisi bulunuyordu. Hikâyeci arkadaşa saygı gösteriliyordu. Bir çaydanlığın içine doldurulmuş rakı –susuz– maşrapa, çay bardağı, traş tası

[illegible] çukur eşya ile, ve genç kadın [illegible] yordu. Taşralı hikâyeci, bir süre sonra, kara [illegible] bir haftalık kara sakalıyla içini kapayan halk [illegible] sını susturdu: "Biraz da hanım arkada- oynasın" (Hanım arkadaş, bir gece klübünde 'oriyantal' danslar yapıyordu.) Topluluktaki yüzlere baktım, bekâr arkadaşın yüzüne baktım ve durumda hiçbir tereddüt olmadığını gördüm. Kadın hemen kırmızı ve çok kısa elbisesini, sonra hemen sutyenini çıkardı; donunu çıkarması konusunda ileri sürülen tezler, bekâr arkadaşın bakışları ve kadının itiraz sesleriyle reddedildi. Kara suratlı, yanık sesli türkücünün oyuna sazıyla eşlik etmesi mümkün görülmediği için, karışık telli bir pikaba, karışık karakterli bir plak konuldu. Herkes çok sarhoştu ve karışık bir dans yapan kadına –elle– bazı küçük müdahaleler yapılıyordu. Ben de artık rakıyı susuz içemediğim için, lavaboya giderek üzerine su koyuyordum. Banyodan dönüşlerimden birinde, dansın sona ermiş olduğunu, kadının odada bulunmadığını gördüm ve bazı yere serilmelerle karşılaşım. Yandaki odanın uzanmak bakımından daha elverişli olduğunu düşünerek, karanlık olan bu odaya girdim ve düzgün soluk alışlarının arasında kendime bir yer seçtim. Bir kadın çığlığı ile kendime geldim: çıplak ve lavanta (ağır) kokulu bir gölge yanımdan koşarak geçti. Bazı gürültüler duyuldu: Taşralı hikâyeci, uyku sersemliğiyle, odanın tek karyolasında sevişen 'bekâr' arkadaşla oyuncu kadının üstüne yatmak istemişti. Topluluk kısa bir süre sonra dağıldı ve gürültümüze uyanan kapıcının –bekâr evi bodrum katında bulunuyordu– kötü bakışlarına aldırmamaga çalışarak evi terkettik.

Dokuzuncu senfoni bitmişti, kulaklıktan ses gelmi-
yordu. Tabii içlerinde en alçaklık eden bendim: ne ka-
dının dansını ne de kara suratlı-yanık sesli türkücüyü
sevmediğim hâlde, tepkimi en az ben belli etmiştim.
Kulaklığı çıkardım. Zavallı insanlarımız –kendimi de
içlerine katarak– diye üzüldüm. Bütün meseleleri bir-
birine karıştırıyorduk. Hele ben, en Batılı müzikçiler
arasında onlardanmış gibi yaptıktan sonra, kırmızı mi-
ni etekli kadının dansını seyrederek rakı içiyordum
susuz. Fakat meselelerimiz de ne kadar zavallıydı. Ka-
ra suratlı halk türkücüsü ne kadar zavallıydı. Hatta bu
zavallılık ortaya çıkmasın diye, onunla yakınlık kur-
mak bile istemiştim: Kadın dansederken, çay fincanı-
mı ona doğru kaldırarak, içelim kardeş gibi beni şimdi
bile bunaltan birtakım sözler söylemeğe çalışmışım.
Evet gerçekten alçak bendim. Pikabı kapattım; ben
korkağın biriydim: maşrapayla rakı içenlere klasik Bat
müziğini anlatacak cesaret yoktu bende. Herkesle her-
kes gibi olmanın rahatlığına kapılırdım kolayca: Yanık
sesli türkücüyle samimi arkadaş oluyorduk neredeyse.
Allahtan karşılıklı adresler verilmeden gece kesintiye
uğramıştı. Sonradan beni çok sormuş: O uzun boylu
zayıf arkadaşı çok sevdim demiş. Günlerce kara suratlı
türkücünün beni bulması ihtimali ile titrediğimi hatır-
lıyorum. Peki, denebilirdi, hem duvarına köylü çorabı
asan hem de en Beethovenler dinleyenler yok mu, on-
ların arasına neden karışmadın? Tekrar uyumayı bu
denesem diye bir an düşündüm, vazgeçtim. Bir kere,
herkes beni kapışmıyordu. Ayrıca bir de şey vardı...
ben bu 'arasına karışmak' denilen davranıştan ürker-
dim. Sanki hapisane gibi bir şeydi bu; çünkü ben bu

şeyin içine girdim mi, arasına karıştım mı, kolay çıkamazdım. Bir keresinde insancı mı hümanist mi buna benzer özellikleri olduğu söylenen kimseler arasında bir raslantı eseri bulunmuştum. Eski bir evde toplanılmıştı, ama güzel bir evdi ve en Batılı eğitimlerden geçmiş kimseler yerli motiflerle bezenmiş halıların, kilimlerin üzerine serilmişlerdi. Herkes birbirine "Can!" "Dost!" aynı adı taşıyanlar, "Adaş!" filân diye seslenıyordu. Fakat herkes bir şeydi, ne bileyim yani önemliydi de alçak gönüllülükten, daha doğrusu hümanistlikten böyle davranıhyordu. Ben de hiçbir şey olmadığım ve kazık gibi bir köşede durmaktan başka bir şey bilmediğim için bu insanseverler arasına da karışamamıştım.

Ayrıca ben bir insansever değildim. Hiç belli etmemekle birlikte, birçok insanı sevmiyordum – sevmemek ne demek, nefret ediyordum. Bu insanseverler topluluğunda da beni bu eve getiren arkadaşımdan başka kimseyi tanmıyordum. Arkadaşım da gerçekten arkadaşım mıydı? Değildi galiba. Ben onu başkalarına anlatırken 'arkadaşım' diye söz ediyordum kendisinden. (Onun beni başkalarına anlattığını hiç sanmıyordum.) Bilim çevrelerinde önemli bir yeri vardı 'arkadaşım'ın. Eski ve güzel evde toplananların hepsinin önemli bir yerlerde önemli durumları vardı – benim dışımda. Benim gibi bir iki asalak vardı galiba. Evet vardı: Onların varlığı, ustaların çevresinden ayrılmadıkları zaman daha iyi belli oluyordu. Bu pervaneler, ışığın yanından ayrıldıkları zaman bile, yeni ustalar arayan gözleriyle hemen ötekilerden ayrılıyorlardı. Ama pervaneler bile bana benzemiyordu; onlara alışılmıştı sürekli-

likleri yüzünden Masa, dolap gibi demirbaş eşya arasına girmişlerdi. Onlar hemen bir kumenin içinde yerlerini buluyorlardı. Ben –aptalca gururum ya da çekingenliğim ya da bunlara benzer münasebetsiz huylarım yüzünden– bir kenarda duruyordum. Ve bütün bunlar –Allah kahretsin– yalnızlığım yüzünden başıma gelmişti. Bilim –ve sanat– çevrelerince önemli sayılan arkadaşımın –arkadaşın filân değil– evine en münasebetsiz saatte, yani akşam yemeği saatinde gittiğim için ve bilgin –peki peki 'arkadaşım' demiyoruz– tanıdığım da benim geleceğimi daha önceden bilmediği için –benim bir yere gideceğimi önceden kim bilebilirdi ki– bu yemek çağrısını kabul etmek zorunda kalmıştı. Hayır, hiç de zorunda kalmamıştı. Asıl, beni de yanında götürmek zorunda kalmıştı. Ben de aptalca gururum yüzünden bu 'şölen'de bir köşede kalacak yerde, akıllıca gururum yüzünden bilgin tanıdığımın teklifini kabul etmeseydim ve bu münasebetsiz (çok özür dilerim kendilerinden) insancıların arasında ne yapacağımı bilmez duruma düşmeseydim.

Evet, insan gururlu ya da çekingen –ikisi de aynı şeydir– olabilirdi; ama bu hakları kendisinde görebilmesi için bir önem taşıması gerekirdi. Ne bileyim, kuduz aşısını bulmuş olmalıydı en azından. Kuduz aşısını bulamayanlar da pervane gibi (mikroplar!) kuduz aşısını bulanların çevresinde –ölüneeye kadar– dönmeliydi. Neyse, biraz da tanıdığım bilim adamının beni sürüklemesiyle yemek ve içki masasına yanaştım. Ne yazık ki, burası da güvenilir bir liman değildi. Ünlü bir şair, kendisi şiirden anlamı kaldırmaya çalıştığı hâlde, romanda beylik kuralları savunuyordu. Birden bana

dönerek, "Meselâ siz," dedi. 'Meselâ ben' de tam o sıra da, saatlerdir girişmeğe cesaret edemediğim bir eylemi, bir tabağı yiyeceklerle doldurma eylemini sona erdirmek üzereydim. Çaresiz, tabağı bıraktım. (Ayrıca, bir örnek biçiminde de olsa, tartışmaya katkıda bulunacağım için heyecanlıydım.) "Meselâ siz," dedi, "Romanda nasıl bir anlatım tekniği uygularsınız?" Kırık dökük birkaç sözle, roman yazmadığımı ve söylediği şeyi düşünmediğimi belirtmeğe çalıştım. "Olamaz," dedi, "Burada, bu akşam bulunduğunuza göre, yazmamış olsanız bile düşünmemiş olamazsınız." Ve hemen saldırıya geçti: "Bize her şeyden önce bilinen temellere dayalı romanlar yazın." Onu da yazamazdım, ama beni dinlemeye niyeti yoktu; ben, onun için, 'meselâ siz'den öteye bir değer taşımıyordum. "Canım bildiğimiz gibi bir kahramanı olsun romanınızın. Aşk da bildiğimiz gibi olsun. Önce, bizim ülkede romancılar bildiğimiz olaylardan yola çıksınlar." Ama aziz şair ben bildiğiniz gibi bir şey değilim ki; 'meselâ siz' bile değilim. "Önce doğru dürüst roman yazmalısınız. Öyle garip sorunları olmayan, karmaşık teknikler içinde anlatılmayan kahramanlar vermelisiniz. Bizim ülkede henüz, Batılı romancıların eserlerinde rastladığımız gibi derinliği olan kahramanlar yok." Çok esmer, çok çirkin bir genç adam atıldı: "Evet evet, daha bizde insanların kendilerini öldürme yüzdesi çok düşük." Ve bu istatistik bilgisinden, hiç beklemediğim bir sonuç çıkardı: "Bu yüzden bizde henüz roman yazılamaz." Benim bir itirazım yoktu, ben öğrenmeye gelmiştim. Ne var ki, romanda klasik değerleri savunan modern şairin başkasından, hele bu çirkin ve karışık saçlı gençten bir şey öğrenme-

ye niyeti yoktu. Ünlü şair için ders vermek önemliydi ve bu nedenle de ben ya da başkası, yani herkes onun gözünde 'meselâ siz' olmaktan öteye geçemezdi. 'Roman yazılamaz' yargısını hiç beğenmedi; çünkü yazılamayacak bir tür üzerine ders vermenin anlamı kalmıyordu. "Bu ülkede... katı ve olumsuz yargılar... gelişimi engelleyici..." gibi sözlerle başlayan saldırılarla genç adamın gözünü korkutmaya çalıştı. Ayrıca, esmer gencin yargısından alındığı anlaşılan uzun boylu şişmanca bir romancı da şairden yana tartışmaya katılınca bu açık oturumdan bir şey öğrenemeyeceğimi anladım. Bunun sonu, 'adam başına düşen ulusal gelir' ve 'Genel Seçimde Doğu İllerinde oy dağılımı' gibi yerlere varıyordu ki ben de bunları dinleyici sıfatıyla katılmış olduğum birçok eski tartışmadan biliyordum.

Özellikle ülkemizin gelişmesini engellemek korkusu dayanılır bir baskı değildi. Geri kalmış bölgelerimiz –hele Doğu yok mu– her yazar ve her çeşit sanatçı için zorunlu esin kaynağıydı. Yalnız yaratırken mi... hayır günlük yaşantımızda bile bu baskıyı sırtınızda duyuyordunuz. Paltonuzu giyerken, atkısı bile olmayan milyonları düşünüyordunuz. Bir kitap okurken –ya da yazarken– eğitim eşitliğine kavuşamamış yüzbinlerce küçük göz, öfke –ya da kırgınlıkla– sizi izliyordu. Çatalınızı tabağınızdaki yumuşak ve iyi pişmiş et parçasına batırırken... elimdeki tabağı kimseye sezdirmemeğe çalışarak yavaşça masaya bıraktım.

Ve masadan kaçamadım. Çünkü tartışmalara, konu ne olursa olsun, kapılıyordum; insanlara kapılıyordum. İnsanların henüz intihar yüzdesi düşüktü ve romanın geleceği ve tabii bugünü tehlikeliydi. Esmer

gencin adını söyledi biri yavaşça. Hikâyeleri yazmıştı bir aralık. Çok daha ünlü bir yazarın oğluydu. (Gence de tabağımla uğraşmaya ve elbette içmeğe başlamıştım.) Şimdi siyasal günlük yazılar yazıyordu gazetelere ve duyduğuma göre polislikle ya da polisin adamı olmakla suçluyordu özel 'söyleşilerinde'. "Gerçek intihar," diyordu. "İnsanın kökünü işleyen sorunlar yüzünden kavrulup gitmesi gibi derin sarsıntılar geçirmiyoruz henüz." Karşı çıkılıyordu ona. Ben de içimden karşıydım. Ortaokuldan beri intihar etmiş arkadaşlarımı düşünüyor ve durmadan içiyordum. Ve üniversite... intiharlarla dolu sınıflarda geçmişti ilk gençliğim. İnsanın temelini, kökünü sarsan sorunlar tuzağına düşmemeliydim. Şişman romancı, toplumun çeşitli sınıf ve kesitlerinden örnekler vererek karşı çıkıyordu. Muhterem şaire göre, canım her romanda intihar olur muydu? Bizim insanımızı neden karşımıza çıkarmıyorsunuz? Direniliyordu. Bunları izleyebilecek kadar ayıktım henüz. Sonra içimde bir nokta yavaşça geriye ve bulanıklığa doğru kaydı. Neler olduğunu –sonradan– hatırlamakla birlikte, yaptıklarımın düzenini elden kaçırdım.

Önce –bana göre– yavaşça ve özenerek kendini öldürme sorununa tek yönlü yaklaştıklarını anlatmak istedim: Ercan dedim, Erol dedim, Vural dedim. Her şey işçilere hemen indirgenemez ki. (Böyle bir şey söyleyen olmamıştı galiba.) Evet Ercan dış görünüşüyle hastalıklı bir çocuktu. Çok normal görünüşlülerden de pek fazla bir şey beklenemez sanıyorum. (Elimi, kimseye belli etmemeye çalışarak, hafifçe masaya vurdum.) "Meselâ siz" olarak tartışma benimle başlamamış

muydu? Benim de söyleyeceklerim vardı elbette – öne
önem verilmiyormuş gibi davransalar da bana Ercan
içine dönüktü ve sevimsizdi diyebilirim. Ben de sev-
mezdim onu. Benim kadar iyi bir öğrenci olmamakla
birlikte kırıksız ve iknialsiz geçerdi sınıflarını. Bir gün
de bizleri –sınıfın sevilmeyen çalışkanlarını– doğum
gününü kutlamak için evine çağırmıştı. Eski eşya ve
karanlık hatırlıyorum. Babası iyi ve hastalıklı bir
adamdı. Babası ya da annesi Türk olmayan ve yaz kış
bahçede paltoyla dolaşan Engin de vardı. Engin de
kendini öldürmüştür diye düşünmüştündür hep. Çün-
kü, hangi toplum katından gelirlerse gelsinler, aydın
yani düşünen, yani kafasında yeni bir dünya kurmaya
çalışan kimse kendi sınıfını kendi belirler. Elimle ma-
saya kuvvetlice vurarak, hepimiz böyle değil miyiz di-
ye sordum. Ercan, banyoda havagazı ile öldürdü ken-
dini. Hayattan artık bir şey istemiyorum, beklemiyo-
rum diye bir şeyler yazmış. Daha ortaokuldayken ha-
yatıyla çatışan, hep bir kenarda asık suratla gezen Er-
can ve Engin ve daha birçokları böyle bir yaşantıyı da-
ha ne kadar sürdürebilirler? Kendileri sorunlarının
köklerini tam olarak kavrayamasalar da, ölümün bo-
ğucu havasından nasıl kurtarabilirler varlıklarını?

Elbette ölüm, yani bizim tanımlamaya çalıştığımız intihar eylemi, kendini yetiştirenlerin eylemidir. (Çok fazla içiyordum.) Toplumdaki yürümeyen budalalıkları, kendi kişisel dertleri olacak kadar duyanlar onlardır. İşçi sınıfı henüz bu duyarlığa ulaşmamıştır. Dostoyevski'yi ya da Kafka'yı okumaktan çekinirler, ya da bir küçük burjuva ürünü olan romanın, küçük burjuvanın sonu geldiğini düşünmeğe çalışarak ortadan kal-

kacağını ileri sürerler. Bu ülkede bireylerle ve toplumlarla ilgili hiçbir şey yolunda gitmiyor beyler ve işte açıkça söylüyorum ki insanlar kendilerini öldürüyorlar! (Masaya bir yumruk daha atmaya çalışırken yere düştüm, hemen kaldırdılar.) Ve bunun da romanı yazılacak ve her şeyin de yazılacak. Biz solcu olarak geçinenler çok daha gençlere neler öğretebilirdik. Ah bir bilseydik! Yani biz bir şeyler bilseydik. Fakat yere düştüğümden beri cümlelerim dağılmış, biraz kaybolup gitmiştim. Şişman romancı, Ercan ve Enginlerin bizim sorunlarımızla ilgisi yok diye atıldı. Karışık saçlı yazar da benden sayılar, oranlar, örnekler istiyordu. Ben sarhoşun biriydim; belki ne Engin vardı, ne Ercan. Belki roman yazılsın diye Ercanları ben uyduruyordum. Bu söz şişman romancıya daha çok dokundu: Hadi ordan karalamacı sen de. Elbette karalarım. Emekçilerimize yalan yazıyorsunuz. Yalancının senin baban olduğunu burada bilmeyen var mı? Romancı karışık saçlının üstüne yürüdü. İnsancı ortam iyice dağılmıştı. Bana belki yeni bir konuşma ortamı çıkar diye ikisinin arasında durup hemen söze başladım. (Sarhoşları bir noktadan sonra durdurmak zordur.) Vural kendini çok yüksek bir yerden atmıştı. Diyelim ki son zamanlarda para durumu iyice bozulmuştu. Altından kalkamayacağı ticari anlaşmalara girmişti, çok borçlanmıştı, belki karışık işleri yüzünden tutuklanacaktı. Ama her şeyin farkındaydı, anlıyor musunuz, her şeyin: Puşkin'in de, Dostyevski'nin de ve Sosyalizm'in de. Ne var ki güçlüydü, akıllıydı: Bir milyon kazanacağım abicim diyordu. Ve herkese haddini bildireceğim. Çok büyüktü: Benden uzun ve bir dev gibiydi. Herkesi –sanıyorum

beni de– küçümsüyordu. Bu ülkenin kaderinde bir yer tutmak isteyenleri de biliyordu. Toplumun belli bir kesiminin yaptığı mücadeleyi ve işkenceleri ve doktoru ve daha karışık bir sürü insanı biliyordu. Hayır bir doktor daha vardı, onu da tanıyordu. Doktor o sıralarda ölmüştü; cenazesinde yedi kişi bulunmuştu. Bu cenazede ben yoktum, Vural da yoktu. Mezarlığa giden bir arkadaş, tabutun gerisindekilerin çoğu polisti, diye anlatmıştı. Gülünç olmamalıyız Server diyordu Vural. En kuvvetli olduğumuz anda çıkmalıyız ortaya. Bir milyonumuz olmalı en az. On beş günde bir nişanlı değiştiriyordu. Durumum çok kötü sevgilim diyordu; belki bugünlerde intihar ederim. Bana yaşama gücü veremez misin? Ama bunlarm intihar konusunun dışına çıktığını, yani bizim meselelerin kapsamının ötesinde olduğunu söylcyerek sizi susturabilir miyim diye söze karıştı büyük hikâyecinin karışık saçlı oğlu. Sizi fazla bireyci ve toplum hareketlerini yönlendiren kuvvetlerden habersiz görüyorum. Elbette ben bir bireyim. Sizin o bireyci sözünüzü de pek anlamadım. Biz başka şeylerden söz ediyorduk; yanılmıyorsam siz başka bir yere çağrılıydınız. Bir yanlışlık oldu galiba. Evet oldu; önce Birinci Şubeye gittim ve bana şu talimat verildi: Git bakalım ne oluyor bu akşamki toplantıda? Hiçbir şey olmuyor. Hiçbir şey olmuyor. Ama birader, senin anlattığın bu kişi, ticaret hayatında sık sık raslanan bir olay; sıradan bir şey. Bize önemli bir intihar anlat, göster.

Hemen şimdi diye haykırdım. Şimdi sana göstereceğim. Çevrem kalabalıklaşmıştı. Kadınlar bile gelmişti. Bardağımda kalan rakıyı bir dikişte bitirdim ve bardağı

masaya vurarak kırdım ve kalan gücümle bileğime sürttüm: İşte sana intihar! Kısa bir duraklamadan sonra üstüme atlayarak beni tuttular.

Bileğimi fazla hırpalayamamıştım. İlâçlar, pamuklar, bezler... Gene bir yerimi oldukça kesmişim. Bizim bilim adamı arkadaşımı da benden biraz utanmış, gene sorumlu olduğunu belli eden gözlerle çevremde dolaşırken hatırlıyordum. Ben de utanmıştım. Seni eve göndüreyim, biraz dinlenirsin gibi. İstemez ben giderim. Benim yaşlarımda esmer, kısa boylu, gözlüklü biri yaklaştı, yavaşça: Ben de buraya yanlışlıkla getirildim dedi. Onunla birlikte çıktım.

Birinden özür dilemek, kendimi temize çıkarmak istiyordum. Yolun yarısında aklıma geldi: Daha adınızı bilmiyorum dedim. Sungur dedi. Arkadaşlar Sülfür derler. Bileğimin ağrısı hafiflemişti. Şurada bir bira içelim dedim. Biraz da karnım acıktı: Hiçbir şey yemeden içmişim. Hâlin var mı? Var var.

Sungur'a saçma sapan şeyler anlattım. Manastırlara filân çekilmekler, cenaze levazımatçılarının vitrinlerine bakamamaklar, Kleist kendini nasıl öldürdü? Sözler pek bir ifade etmese de sonunda, sanıyorum, mustarip bir ruh olduğuma inandırdım Sulfür'ü.

Dokuzuncu senfoni bitmişti. Hem de galiba çoktan bitmişti. Bileğimde sadece çok ince ve çok beyaz bir çizgi kalmıştı. Sanki bu çizgi ara sıra hafifçe ve derinden sızlar. Tabii bana öyle geliyor. Sanki şimdi de sızlıyor. Saçmalama. Ses düzeninin düğmelerini söndürdüm. Biraz uyumalısın, biraz uyumalısın. Belki rüyanda bugün sınıfta sana baktığını düşündüğün kızı görürsün.

Salalı geç uyandım. Üniversitede, masanın üstünde bir kâğıt. Bugün Yönetim Kurulu ve Profesörler Kurulu olarak ortak toplantı. Gündem: Öğrenci olayları hakkında. Başka ayrıntı yazılmamış. Gündemin başka maddesi yok. Bu kurtlarla başa çıkabilecek misin? Bilmem. Sen de kurt musun? Kurtsan, ne biçim bir kursun? Bak bunları hiç bilmem. Küçük bir kâğıt parçası daha varmış: Genel bildiri. Bazı olaylar yüzünden öğretime iki gün ara verilmiştir. Zaten bugün dersim yoktu. Benim için kulis yapmışlar mıdır? Şu silik prof. müsveddesinin canına okuyalım demişler midir? Demişlerdir ve canıma da okuyacaklardır muhakkak. Bunların hepsini o günün geç sabahında (ya da erken öğleninde) mi düşündüm. Herhalde düşünmemişimdir. O kadar akıllı olsaydım ben de bazı karşı çalışmalara girişirdim. Neyse iyice heyecanlıydım ve bileğimde duran belli belirsiz yara izinin sızısını şiddetle duyuyordum. Kendime, kolay teslim olma, dedim. (Ya da böyle dediğimi şimdi sanıyorum.) Öğrenci olaylarıymış! Akademik deyimlerin gerisine nasıl sığınıyorlardı. Korkulu bir rüya görüyorlardı. Şimdi uyanırız, şimdi uyanırız telâşı içindeydiler. Bir uyanalım, her şey gene eskisi gibi olacak; sanki bu ağırlığı hiç yaşamamışız gibi olacak. Öğretim kadromuzun içinde bu korkulu rüya içinde yaşarken bazı yanlış yönlere kapılmış olanları da şimdi polisle filân korkutamazsak, kendi yöntemlerimizle biraz yola getiririz. Sözü uzatmaya bile değmez: Bu konuda gereği kadar konuşulmuştur, oylarınıza başvuruyorum... Eller havaya... eller yukarı... eller yukarı.

Koridoru hızlı adımlarla geçtim lokantaya giderken. Dersler yapılmadığı hâlde çok sayıda öğrenci dolaşı-

yonlu ortalıkta. Sekreterlikten öğrencilerin olen arkadaşları için dilekce vermiş olduklarını ogrenmiştim Bana bakan öğrenciler, hatta belki biraz daha yavaş yürüseydim, çevremi saracak küçük topluluklar olduğunu sezdim. Yemekhanede az sayıda öğretmen vardı. Adnan Bey Reşit Beyle ve onun gibilerle uzunca bir masada oturmuş sanki gizli bir iş yapıyormuş gibi yemek yiyordu. Belli belirsiz bir selâm vererek başka bir masaya ama kendimce onları iyi görebileceğim bir yere oturdum. Gizli mütevelli heyeti Adnan Beyin çevresinde toplantı hâlindeydi. Özel hayatlarıyla başlayan ve yavaş yavaş ortak çıkarlarına doğru yayılan küçük bir ağın örümcekleriydi bunlar. Binlerce ağ vardı böyle, benim gibi küçük sinekleri yakalamak için. Elbette örümceklerin de kötü günler geçirdiği oluyordu. Ben de tedirgindim. Kime güvenecektim: Yeni profesör olan dört doçente mi? Yoksa eski tüfekçilerden olduğu söylenen bir iki profesöre mi? Beni kimse tanımıyordu. Belki dünkü küçük olaydan sonra bazı öğrenciler benden söz etmiş olabilirlerdi. Dilekçe vermişlerdi ya. Öğrenci olayları ha... Öğrenci olayları ya.

Bu kurul toplantılarına girdiğiniz zaman masanın çevresinde birkaç kişi varsa yanlış bir yerde bulunduğunuzu sanırsınız: Kimi önündeki kâğıda anlamsız dörtgenler beşgenler çizer, kimi mektup yazar; gazete okuyanlara bile rastlanmıştır. Ama bu toplantı çabuk doldu ve zamanında başladı. "Gündemi biliyorsunuz" diye sanki söz arasında bir söz söyledi Adnan Bey. Sonra kâğıtlarını karıştırdı, sağa sola baktı, ve tekrar dosyasına daldı. Bazı işleri vardı galiba. Dört doçent yanyana oturmuştu. Eski tüfekçi üç profesör de tam

karşıma düşüyorlardı. Başkan hafifçe boğazını temizleyerek, "Son talebe hareketlerinin inkişafını hepimiz yakından biliyoruz," dedi. Eski tüfekçilerden profesör Ayhan Balba sanıyorum yalnız kendinin duyabileceği birkaç kelime mırıldandı. Başkan Adnan Targa sözlerini sürdürdü: "Talebe arasındaki dengeyi sağlamak ve öğretimi sürdürmek zorundayız arkadaşlar". Hemen elimi kaldırdım. Ayhan Bey de kaldırdı. "Bir dakika arkadaşlar," dedi Başkan. "Birkaç dakikalık kısa bir açıklamadan sonra elbette hepinize söz vereceğim." Ben elimi indirdim, Ayhan Bey indirmedi. "Usul hakkında, usul hakkında" dedi. "Böyle gündem maddesi olmaz." "Bir dakika efendim, izah edeceğim, izah edeceğim." "Asıl neden söylenmiyor, asıl neden söylenmiyor," diye atıldım, "neden okul tatil ediliyor, ve neden bugün çağrılıyoruz. Hiçbir açıklama yok. Önce bu açıklansın". Koridorlardan gürültüler geliyordu. Galiba bütün ümidimiz bu uğultulardaydı. Üç beş kişi başka ne yapabilirdi. Anlatacağım efendim, anlatacağım," diye direndi Başkan. Genç dosyalarını karıştırdı, kalın bir kâğıt yığını çıkardı: "Şimdi sizlere bir öğrenci mektubu okuyacağım: Sayın Başkan. Bizler öğretimin sürdürülmesini isteyen ve bu yüzden anarşist öğrenci gruplarının silâhlı tehditleriyle karşılaşan milliyetçi ve mukaddesatçı öğrencileriz. Bütün isteğimiz normal şartlarda okumaktır. Bize eziyet eden grupların içinde çok sayıda ve fakültelerimizin dışından gelen karanlık kişiler vardır. Sınıfların kapısında çoğu zaman silâhla bekleyen bu kişiler bizi sınıfa bile sokmamaktadırlar. Acaba derslere ara veren çok sayın yöneticilerimiz de aynı baskıya uyarak mı hareket etmektedirler..."

Mektup bitmiyordu. Üçüncü sayfanın başlarında en eski hocalardan Simon Weineger hiç kimseden, yani başkandan izin istemeden söze karıştı: "Bu öğrenci mektubunun sonuna adını yazmış mı, Sayın Başkan?" Adnan Bey mektubun sonunu ilk defa görüyormuş gibi baktı, "hayır" dedi. "Fakat Sayın Başkan, mektubunuza başlayalı on dört dakika olmuş. Ve bu muhterem heyete kim olduğu, hatta öğrenci olup olmadığı belli olmayan birinin sözlerini dinletmekle siz ne demek istiyorsunuz? Acaba öğrenci olayları dediğiniz gündem maddesi sadece bu mektubun okunması mıdır?" Adnan Bey mektubu katlayıp hemen dosyaya sokarken, "Bu okulda okumak isteyen öğrencilerin de bulunduğunu belirtmek istemiştim," dedi aceleyle. Ayhan Balba atıldı: "Sonra bu ne biçim bir toplantıdır? Yönetim kurulu desek değil, profesörler kurulu desek, değil. Böyle bir toplantı yapılmasını isteyen öğrenciler de var mı acaba?"

Reşit Bey: "Daha görüşmelerin başında meseleleri çığrından çıkarmayalım."

Ayhan'ın arkadaşı Turgut Kider: "Esas meseleyi bir anlayabilsek Reşit Bey."

Ayhan Bey: "Sekreterlikten öğrendiğime göre adları adresleri belli yüzlerce öğrenci bu sabah erken saatte bir dilekçe vermişler başkanlığa. Notlarımızın arasında bu dilekçe yok mu, Sayın Başkan? Bu garip karma toplantının ve derslere iki gün ara verilmesinin bu dilekçeyle hiç ilgisi yok mu?

Turgut Bey: "Çok meşguldü sabahleyin Adnan Bey, herhalde. Ama bu kalabalık dilekçe de masasının üzerine bırakılmış."

Ayhan Balba: "Adnan Bey tavana bakarak düşünmeyi sever, görmemiştir."

Profesör Reşit: "Beyler, beyler..." Eski tüfekçilerin üçüncüsü, Salim Üstün: "Gizli mütevelli heyetin öğle yemeği toplantısında aldığı kararlara uygun başlatamadınız toplantıyı. Başkana soruyorum, sözünü ettiğimiz dilekçeden haberiniz var mı? Dün akşamki öğrenci formunda bulunduğunuza göre, arkadaşımız Server Gözbudak'ın öğrencilere yaptığı bu öneriden haberiniz vardı. Ve kürsüye çıkıp bu konuda konuştuğunuz formda."

Adnan Bey: "Her şeyin sırası gelecek efendim. Her şeyin sırası gelecek. "Biz de onu bekliyoruz" dedi Ayhan Balba. Aslında hepimiz bunu bekliyorduk. Turgut Kider: "Dışarda uğultular artıyor." Toplantıyı erteleyelim sesleri. "Bütün binayı polisle doldurduk. Birkaç öğrencinin gürültüsünden mi ürkeceğiz" dedim. Başkan Adnan Targa, "Merak etmeyin efendim. Toplantı devam eder. Yalnız söz alarak konuşun. Müsaade ederseniz önce Salim Beyin sorusunu aydınlatalım." Dosyasına eğildi ve kalın bir dilekçe çıkardı. "Başkanlığa, faşist katillerin kurşunlarıyla şehit edilen arkadaşımız Cengiz Vural'ın anti-emperyalist savaşta anısını yaşatacak ve devrimci arkadaşlarının her an kalbinde olacak bir yere, iç bahçedeki heykelin altına gömülmesini istiyoruz. Gereğinin yapılması." Ne saygı, ne arzederim, ne de emir ve tensiplerinize sunulur. Bir sürü karışık isim ve imza, o kadar. Reşit Bey, "Bu ne teklif, bu ne küstahlık." Gizli mütevelli heyetin bu toplantıdaki piyadesi anlaşılan Reşit Beydi. Koridordan küçük bir koro: Devrimciler elele, devrimciler elele... Adnan Bey,

[illegible] nizle." diyerek odadan çıktı. Gen[illegible] gurultüler kesilmişti. Reşit Bey: "Böyle bir kurulla bu [illegible] bir teklif yapılabilir mi, muhterem hocam? Böyle bir teklif, kurulunuzun gündemine alınabilir mi?" Ayhan Bey atıldı: "Öğrenci olaylarını görüşmeye geldik. Daha işin başında parmak hesabına kalkmayın." Oysa ben daha işin başından parmak hesabına başlanmıştım. Bu dört yeni profesör ne yapacaktı. Asistanlıkta hocaların peşinde dolaşarak geçirdikleri günleri unutacak kadar zamanları olmuş muydu? Bu ülkede çok az görülen kişilik kavramının anlamını hiç düşünmüşler miydi? Adnan Bey hemen harekete geçti: "Bir arkadaşımızın teklifi üzerine belki de sizin kararınızı beklemeden bu dilekçeyi okudum. Reşit Beyin de teklifini gözönünde tutarak soruyorum: Böyle bir dilekçe gündemimize alınabilir mi?" Simon Weineger: "Şu milliyetçi mukaddesatçı öğrencinin mektubunu okumadan önce de bu ihtiyatlılığı gösterseydiniz ne kadar iyi olurdu." Oylansın, sesleri. Salim Üstün: "Bir dakika beyler. Her öneri oylanmadan önce lehte ve aleyhte konuşulur." Bu Simon Hocanın çıkışı çok iyi olmuştu. "Öğrencilerin dilekçesi hakkındaki düşüncemi şimdilik saklı tutmakla birlikte konunun gündeme alınması lehine konuşmak istediğimi bildiririm," dedim. Hadi profesörler, dedim; hadi dört profesör, dedim. Konuşmaktan bari korkmayın. Dinlemekten korkmayın. Başkan Adnan Targa lehte ve aleyhte birer kişinin konuşacağını belirttikten sonra Reşit Bey beni bir güzel dinlesin diye önce sözü bana bıraktı:

"Burada oturan herkesin bildiği ve neden bazılarının bilmezlikten geldiği gibi, öğrencilere her çeşit dilekle-

rini yetkili kurullara bildirmeleri gerektiğini dün akşamki toplantımda ben söylemiştim. Her öneri kabul edilir ya da edilmez (yeni profesörlere bakarak), fakat konuşmaktan neden korkuyoruz? Biz özerk bir kuruluş değil miyiz? Polis sayısını artırmak ya da kapıdaki kontrolları sıkılaştırmak gibi basit tedbirlere oy vermek için mi çağrıldık – Profesor olmak için kimseye sormuyoruz da deyimleri yanlış kullansalar da içtenlikle davrandıkları satırların gerisinde sezilen bir öğrenci topluluğunun şu iki satır dilekçesini görüşebilmek için kime danışacağız? İçişleri bakanlığına mı soracağız? Valiye mi? Polis müdürüne mi? Sorunlarımızın bu toplantı masası dışında ve daha önce tartışılarak kararlaştırıldığına inanmak istemiyorum. (Reşit Beyden, bu artık bir zabıta meselesi). Polisi çağırmakta bizim kararımıza bağlı, bu kararı kimin vereceğini de gene biz kararlaştıracağız. Bakıyorum, bazılarımızın yüzünde bir korku filmi seyreden bir ifade görüyorum. Şu film bitse ve hayırlısıyla evlerimize dağılsak." Çevreme bakıum. Sanki bazı yüzler biraz yumuşamıştı. Ya da bana öyle geldi. "İşte Sayın Dekan birkaç dakika dışarı çıktı ve gürültü sona erdi. Demek öğrencilerimiz bizden bir şeyler bekliyorlar. Alacağımız kararların onlar için bir önemi var. Şimdi biz onlara gidip dersek: Bilmem kaçıncı maddenin bilmem kaçıncı fıkrasına göre yapılan oylama sonucu, dilekçenizdeki önerinin gündeme alınması, yani görüşülmesi mümkün olmamıştır ve onlar da bize saygılarını bütünüyle kaybederlerse, bence ondan sonra olacaklar korku filmidir, ya da korkulu bir rüyadır bizler için."

Aldı Reşit Bey: "Ben gençliğimde ne yazık ki Server

bey gibi edebiyat, psikoloji ve ekonomi politikle çok uğraşamadığım için korkulu rüya ve korku filmleri gibi benzetmeleri anlayamıyorum. Korku, silâhların patlamasıysa bunu hâlletmek elbette benim gibi bir matematikçinin işi değildir. Biz hepimiz burada kanundan yanayız, öyle olmalıyız. Bir idarecinin, bir hocanın görevleri yönetmeliklerle belirtilmiştir. İçinde herkesin açıkça bildiği taraf tutucu kelimelerin yer aldığı ve dilekçe olduğu ileri sürülen bir kâğıt parçası akademik bir kurulda söz konusu olamaz. Ben ve sanıyorum hepimiz yönetmeliklerden yanayız arkadaşlar. Düzenden, emniyetten yanayız. Toplantı odamızın önünde bağırıp çağırsalar da böyle olmak zorundayız. Biz forum yapmıyoruz. Aklın ve akademik şahsiyetimizin emrettiği dengeyi kurmak için ben korkunun karşısına aklıselimi, yani sağduyuyu koyuyorum. Zaten bunlar, kendilerine eylemci sıfatını takanlar talebe arasında küçük bir azınlıktır. Simon Weineger Hocamız izin vermedi ama bir bölümü okunan ilk mektup gösteriyor ki talebenin çoğu okumak, matematikçi olmak istiyor. Biz de öğrenciler gibi aramızda küçük partilere mi bölünelim? Onlar gibi silâhlar satın alıp yeraltı teşkilatlarına mı girelim? "Ayhan Hoca, "Bölünmüşüz bir kere," dedi. "Önce söz ister, sonra da sıranızı beklersiniz, Sayın Ayhan Balba. Ben ne bir partinin adamıyım, ne de politik bir görüşüm. Ben akademik sıfatlarımıza ve kanunlara uygun bir görüşme olmasını istiyorum. Gündemimizdeki 'öğrenci olayları' maddesi ancak bizlerin belirleyeceği bir sınır içinde konuşulabilir. Bir avuç öğrencinin dilekçe adını verdikleri tehditlere uyarak değil. Teşekkür ederim."

Salim Üstün yerinden kalkarak Adnan Beye doğru yürüdü: "Bir dakika. Başkan.." Ayhan Balba da onun-den geçerken iri pençesiyle Salim'i yakaladı ve yerine oturttu "lehte ve aleyhteki konuşmalar bitmişti Sayın Başkan Teklifleri oylayalım." Bazı mırıltılar yükseldi. Bir iki sümüklü böcek önce aykırı teklif, karşı teklif dediler. Başkan, "âdet olduğu üzere önce aykırı teklifi oylarınıza sunuyorum," diyerek ilk oylamayı başlattı. Ben başımı bile kaldıramıyordum. On yedi kişiydik. Bana sonsuz gelen bir süre geçti ve Adnan Targa, "dokuz" dedi. Reşit Bey, "lehteki teklifi onaylamaya gerek yok," dedi. Hemen çıkıp gitmeliydim. Bir daha buralara hiç uğramamalıydım. Ne toplantı ne ders ne çalışma. Yeni Cami'nin avlusunda arzuhâlcilik yapmalıydım. Kendimi tam siyah kolluklarımı takmış, karanlık makinamın önünde hayal ederken uzaktan boşluktan Profesör Ayhan'ın ağır ve güvenli sesini duyar gibi oldum: "Yanlış saydın Adnan." Gürültüler artu. Başımı kaldırdım. Öyle ya, Ayhan Hoca için kırk yıllık arkadaşı Sayın Başkan, Adnan Bey, Adnan Targa olacak değildi ya. Düpedüz Adnan'dı işte. Adnan da kısa bir süre için Adnan olmaktan kendini kurtaramamış olmalı ki, "Karşı teklife oy veren arkadaşlardan tekrar ellerini kaldırmalarını rica ediyorum," dedi. Bu sefer sanıyorum herkes saydı: yani ben bile saydım. Yeni profesörlerde hiçbir hareket olmadı. "Yedi," dedi Başkan ve sayın profesör biraz ümitsizlikle. Salim, yavaşça Turgut'a, "Reşit Bey galiba bütün ellerini kaldırmış." Önerinin lehine oy verenler: Dokuz el kalktı. Dikkatle sayıldı. Öneri gündeme alınmıştır filân. Çok terlemiştim. Karımın her zaman ceplerime yerleştirdiği şu

mendil yerine kullanılan kâğıtlardan bulabildiğim kadarını çıkararak alnımı ve ellerimi sildim. Ve hemen elimi havaya kaldırdım. Henüz karşımızdaki yedi kişiden söz isteyen yoktu. Profesörlerden biri çekimser kalmıştı. Önce Ayhan Balba konuştu. Elbette öldürülen genç bahçeye gömülmeliydi. Bu bütün üniversite, bütün Türkiye adına böyle pusu kuran saldırganlara bir ders olacaktı. Hatta bunu önce biz, hocalar düşünmeliydik. Tanzimattan beri iktidardaki ya da iktidara gelmek isteyen çeşitli topluluklar kenarlarda, köşelerde nice insan öldürtmüştü. İmparatorluk döneminde bile bu cinayetlere daha sert tepkiler olmuştu. Biz, özgürlüğün olduğu ileri sürülen bir dönemde, kimden korkuyorduk. Turgut ve özellikle Salim başlarını sallıyorlardı. Hangi kültürü benimsemiş olduğumu Reşit Beyin ileri sürdüğünü kesinlikle bilmiyordum ama, Amerikan filmlerinin etkisiyle yetişmiştim. Bu, Ayhan Hoca filân değildi; bu, Vahşi Batının En Hızlı Silâh Çeken Hafiyesiydi. Turgut da yardımcısıydı. Salim de hafiyenin delisiydi. (Hepsinin gerçekten yanlarında silâh taşıdığını sanıyordum). Ve ben kimdim? Bir seyirci mi? Bu salon basılmıştı. Hafiyelerle delisi her tarafa ateş ediyorlardı: her şeyi deviriyorlardı. Esas hafiye, delisini kolundan şöyle bir çekerek yerine oturtuvermişti: dur bakalım hele demişti. Şerif falan da para etmezdi. Vururlar, vururlar, öldürürler, ama teslim olmazlardı. Salim'e baktım. Hafiyenin delisi gözleriyle çevresini süzüyordu. Patron konuşuyor, ulan patron, diyordu gözleriyle herkese. Beni de alın aranıza dedim. Bana da silâh talimi yaptırın, vuruşmayı öğretin.

Şimdi birdenbire yerlerinden fırlasalar ve duvarı ar-

kalarına siper alarak silâhlarını çekseler... ben de kapıyı tutarım. Anlıyor musunuz, kapıyı. Hafiyenin delisinden aldığım silâhla kimseyi dışarı bırakmam. Peki, kız nerede? Piyanonun yanında şarkı mı söylüyordu? Yoksa babasının çiftliğinde zorbaların silâh tehdidiyle yaşarken, gidip kendisini kurtarmamı mı bekliyordu? Bütün konuşmaları kaçırdım. Server Bey... Server Gözbudak, sözleriyle kendime geldim. İnsan kendi adını unutmuyor. Kafamdaki vurun, kırın sözlerini geriye itmek ister gibi saçlarımı düzelttim. Fakat artık bu toplantı bence çığrından çıkmıştı. Ülke çığrından çıkmıştı. Öyle dokuz sekiz hesaplarıyla görülmezdi işler.

"Faşistler ve devrimciler gibi sözlerden ürküyoruz. Bence sorun korkutucu sözlerde değil. Bütün savaş, ezenler ve ezilenler arasında. Bütün sonuç öldürülen Cengiz Vural. Öldüren de Cengiz gibi ezilmiş ve bu iş için birkaç kuruş almış başka bir zavallı. Politika mı yapıyorum? Hayır! İnsanımıza, daha yirmi yaşına varmamış insanımıza acıyorum. Elbette Cengiz Vural en belirgin yere, bahçedeki heykelin altına gömülmelidir. Ki ne onun gibi düşünenler, ve hatta ne de onun gibi düşünmeyenler düşünceleri yüzünden öldürülmesin. (Onun gibi düşünmeyenler sözünde Salim Üstün olduğu yerde hafifçe hareket etti).

"İki tarafın da karşılıklı konuşabileceği bir ortamı yaratmak ne polisin işi ne de politikacının. Bu bizim işimizdir arkadaşlar. Yeni insanlara olumlu düşünmeyi öğretmek gibi, olumlu düşünmenin temellerini açıklamak gibi görevleri olan bizlerin işidir." Koridordan gürültüler gelmeğe başlamıştı: Koşuşmalar duvarlara vurulan sopalar, ya da kafaların. Birdenbire kapı açıldı,

yüzü kanlar içinde bir genç: "Okulu işgal ediyorlar.. yabancılar... polis engel olmuyor..." Dışarı çıktı. "Vurun ulan, vurun, kimseden korkumuz yok," diye bağırdı. Ayhan Hoca yerinden fırladı. Salim ve Turgut da hemen peşinden koştular. Ben de ayağa kalktım. Ne yapabilirdim? Kapıyı mı tutacaktım? Kararsız adımlarla kapıya yürürken silâh sesleri duyuldu. Koridora çıktım. Ayhan havaya ateş ediyordu. Aşağı kattan toplantı salonumuza giren gencin sesi duyuldu: "Sokmayın içeri kimseyi arkadaşlar. Yürüyün." Merdivenden yavaşça yukarı çıkan bir iki üniformalı polis göründü. Ayhan Hoca bağırdı: "Okulu işgal ettiriyorsunuz. Size ihtiyacımız yok. Biz kendi işimizi görüruz." Salim'e döndü: "Dekanın odasına git, Valiye telefon et. Bu polisi geri çeksin. Jandarma istiyoruz, jandarma. Hem de emirleri bizden alacak. Turgut, sen de bu polislerin şefine söyle, fakültede ne kadar memur filân kalmışsa dışarı çıkarsınlar. Güvenliklerini sağlayarak". Kapıda durmuş onları seyrediyordum. Ayhan tekrar toplantı salonuna girdi: "Öğrenci olaylarının nasıl geliştiğini görüyorsunuz. Duruma el koymak için sizlerden yetki istiyorum. Haydi Adnan, sen oylamaya meraklısın. Oyla bakalım: fakültenin güvenliğiyle ilgili gelişmelerde profesör Ayhan Balha'ya tam yetki verilmesi hakkında." Sonsuz büyük bir an geçtikten sonra bütün eller havaya kalktı. "Teşekkür ederim arkadaşlar. Olağanüstü şartlar karşısında toplantının devamında bir yarar göreceğinizi sanmıyorum. Bütün arkadaşlar güvenlik kuvvetlerinin gözetiminde istedikleri gibi okuldan rahatça ayrılabilirler." Palto ve şapkalara doğru bir koşuşma oldu. Dört yeni profesör biraz daha yavaş ha-

reket ettiler. Salim hızla odaya daldı ve telaşla dışarı çıkmaya çalışan Reşit Beyle kucaklaştı. "Özel kalem Valiyi bağlamıyor. Toplantısı varmış." "Söyle onlara, matematik bölümünün, yönetim kurulunun ve profesörler kurulunun fakültedeki öğrenci olayları ile ilgili olarak tam yetki verdiği profesör Ayhan Balba konuşacak. Şimdi geliyorum." Toplantı salonu boşalmıştı. Son çıkan yeni profesör tam yetkili profesöre sordu: "Bir yardımımız dokunabilir mi? "Bugünkü yardımlarınız için teşekkür ederim. Hepinizin telefonu var mı?" "Var. "Gerekirse ben sizi ararım. Güle Güle."

İçerde kimse kalmamıştı, ama ben hâlâ kapıyı tutuyordum galiba. "Sen kalıyor musun Server?" diye sordu Ayhan Hoca. "Kalıyorum," dedim. Gitti, trençkotunun cebinden bir tabanca çıkardı, elime tutuşturdu. "Şurası emniyet, bu da tetik. Doludur. Bir tarafına yerleştir. Yalnız durum belli olmaz, şaşkın şaşkın ortalıkta dolaşma." Emniyeti kapattım, tabancayı ceketimin sağ dış cebine koydum. Ayhan Balba salondan çıktı, ben de yavaşça onu izledim.

Ayhan dekanlığın kapısındaki öğrencilerden birine, "Bizim haberimiz olmadan kimse içeriye girmeyecek," dedi. "Bütün bina ve iç bahçe yabancılardan temizlensin. Polis de şimdilik dış kapının önünde mevzilensin. Gerekli yerlere nöbetçiler dikin. Kimse içeri girmeyecek ha." Telefonu Salim'in elinden aldı, "Ben profesör Ayhan Balba," dedi. "Fakültemizde her an bir çatışma çıkabileceği için yönetim kurullarımızdan aldığım tam yetkiyle fakülte binasında bulunuyorum. Durum hayati önem taşımaktadır. Bir öğrenciyi yaralayan yabancı kişiler okulu ele geçirmek istediler. Durumu Vali Beye

böylece bildirin. Kendisiyle hemen görüşmem gerekiyor." Bir iki dakika telefonu dinledi, "Bekliyorum". Bekliyorduk. Oradakilere baktım: Başından yaralanan öğrencinin alnını kapatan bir sargı bezi vardı. Yanında Murat, eski öğrenci arkadaşım, ve bugün de öğrencim Murat İkinci duruyordu. Başı ile bana ciddi bir selâm verdi. Bu, dün koridorda yanıma yaklaşan Murat değildi. Bu, görevini ve sorumluluğunu bilen başka bir Murat'tı. İkinci Murat gibi saçma bir çağrışım geçti bir an aklımdan. "Evet, benim, ben, profesör Ayhan Balba. Sayın Vali Bey..." Ve Ayhan anlattı: birkaç kelimeyle yaralanan öğrenciyi ve saldırganları. "Ve kapıdaki polis kuvveti bir avuç saldırganı durdurmak için hiçbir girişimde bulunmadı. Jandarma istiyoruz, beyefendi, asker istiyoruz..." "... yetkinizin dışında mı? Siz valisiniz, beyefendi. İsterseniz bütün şehri ayağa kaldırabilirsiniz. İnsanlar vurulabilir, ölebilir. Biz bir avuç kişi burada ne yapabiliriz, onu bilmem. Durumu takdirlerinize bırakıyorum... teşekkür ederim." Murat'a döndü: "Konuşmayı kaydettiniz mi?" "Evet," dedi Murat. Eve telefon etmeliyim diye düşündüm. "Ben dekanın odasından bir telefon edeceğim," dedim. Karımı hemen buldum. "Şimdi telaş etmeden beni dinle. Fakültede çıkan bazı öğrenci olayları yüzünden yönetim kurulu bazı arkadaşlarla birlikte beni de burada kalarak düzeni sağlamakla görevlendirdi." "Neden seni?" "Bilmem. Belki bazı hocalara oranla biraz daha genç olduğum için." "Ama ben korkuyorum. Çocuklar var. İzin alamaz mıydın?" "Çocuk mu? İzin mi? Sen saçmalıyorsun. Siz beni yemeğe beklemeyin. Gerekirse ben gene ararım. Sakın buralara telefon etmeğe kalkma."

"Bu işi halletmek gene bize kalıyor," dedi yeni başkanımız." Çocuklar. Ne vali, ne asker." Koca ülkede koca şehirde dört hoca ve bir avuç çocukla (bir iki de silâh) yarı karanlık bir yapıda, bilinen ve bilinmeyen düşmanlar tarafından kuşatılmıştık. Ama yeni başkanımız benim gibi romantik değildi. Hemen telefona sarıldı, bir yandan da Murat'a, "Git santral odasına ve kapıya bak. Hiç olmazsa buradaki polisler dinlemesin bizi," dedi. Çocuklardan biri: "İçerde polis kalmadı hocam." "Olsun, siz gene bakın. Hıdır Beyi istiyorum hanımefendi. Ayhan dersiniz. Ayhan Balba. Merhaba Hıdır. Ben Ayhan. Üniversitedeyiz, ve biraz başımız dertte. Bazı âcil malzemeye ihtiyacımız var. Biraz kum torbaları, yatak, yorgan, ve tabii mühimmat. Bu saatten sonra sağlayabilir misin bize bunları? Masrafı neyse veririz." Dekanlığın kapısında bekleyen hademe atıldı, "yatak yorgan var hocam." "Yatağımız yorganımız varmış Hıdır. Rahatımız yerinde. Sen kamyonetin plaka numarasını ver. Bir saat sonra diyorsun. Evet, bir saat sonra sokağın üst başında genç bir arkadaş karşılar seni. Eyvallah. Sonra görüşürüz." Hademeye seslendi: "Yusuf efendi bize az şekerli bol miktarda kahve yap hemen. Çocuklara da söyle hepimize yetecek kadar yiyecek alsınlar." Elini ceketinin sonsuz ceplerinden birine soktu, bir avuç buruşuk para çıkardı. "Al şunu da, merak etme Türk parasıdır. Girip çıkarken ve sokakta güvenliğinizi iyi koruyun ha."

Murat ikinci: "Fakültede polis filân kimse kalmamış. Yolun karşısındaki kahveye sığınmışlar. Kapıyı seyrediyorlar." Yeni başkanın komutları bitmiyordu: "Girin dekanın özel odasına, ender misafirleri için sakladığı

fincan, tabak ne varsa getirin. Bir gecelik dekanlığımızın bütün nimetlerinden yararlanalım Bir şey kırmayın ha. Biriniz de gidin Yusuf efendideki bütün anahtarları alın getirin."

Masaların üzeri fincanlar, küçük tabaklar, bardaklar, caydanlık ve sürahilerle doldu. Yeni başkan ayağa kalktı: "Ben içerdeki odadan bir iki özel telefon edecegim. Buradan dinlemeğe kalkanın kafasını dağıtırım." Bizlere işaret etti, yani Turgut'a, Salim'e ve bana. Onun peşinden çift kapılı özel odaya girdik, yumuşak koltuklara kurulduk. "Salim," dedi, Ayhan Hoca, "herkese her an bir felaket bekliyormuş gözlerinle bakma." Salim, "Yeni bir saldırı olacağı konusunda haberler aldık," ve bir şeyler homurdandı. "İşte bunun için rahat görünmek zorundayız." Bana döndü. "Senin de kurul toplantısında yaptığın konuşmalarda bazı noktalara takıldım." Salim başını salladı "Neyse, bu akşam kimseye felsefe yapmazsın, olur mu? Şu geceyi bir atlatalım, aydınlığa çıkınca haklıyı haksızı daha kolay ayırırız. Ne yapacağımızı da kendi aramızda görüşelim. Çocukların önünde tartışma çıkmasın." Sonra telefonla canım kardeşim İbrahim'i aradı; polisler karşımızdaki kahvede çay içiyorlardı. Bu vali ve asker konusunda bir şey yapılabilir miydi? Haydar Beyden de gazetelere telefon etmesi istendi. Güvenilir bir muhabir gönderilebilir miydi? Ya da bir bağlantı falan kurmak. Sonra bir kadınla konuştu: Ondan gece için özür diledi. Kapı vuruldu. Murat girdi. Yiyecekler ve anahtarlar hazırdı. Kahve de olmuştu. Yusuf efendi de koca bakır bir güğümle yaptığı kahveyi bırakıp çıkarken, dur, denildi ona. Sen de gel bakalım. Hayır beyim icab etmez, dedi

Yusuf efendi. Eder, eder. Korkma sana nöbet tuttırmayacağım. Yusuf da bir genç kız utanmasıyla masalardan birinin kenarına ilişiverdi. Domatesler kesilmiş, salatalıklar soyulmuş, ayıklanmış, sucuklar, salamlar, köfteler. Pilav bile vardı. Ulan Murat, dedi başkan. Seni Birinci Murat yaptım. Bu incelikler senin eserin. Nöbet tutanlara da yemek dağıtımı yapılıp, yapılmadığı soruldu. Yemekten sonra biz dört hocayla Murat'tan başka herkes bir tarafa dağılıp gitti.

"Kaç kişi kadar varız?" diye sordu Ayhan Hoca. "Altmış kişi kadarız." "Sen personelc kadar git, fakültenin yerleştirme planlarını bul getir bize Murat." Planlar gelince dördü de küçük bir masanın üzerine eğilip fakülteye giriş ve çıkışları işaretlemeğe başladılar. Ben çıkıp biraz dolaşacağım, dedim. Hesaplarına dalmışlardı. Karşılık veren olmadı. Bir el feneri alarak koridora çıktım. Sokağa bakan sınıflardan birine girdim. Pencereden dışarısını gözledim: Valiler, askerler, kum torbaları ve mühimmat... bütün dünyada yalnız mı kalmıştım? Bir sıraya çöktüm. Sağ cebimde dengemi bozan tabancayı çıkararak önüme koydum. Herkesin bir işi gücü vardı: planlar üstünde, korumakla yükümlü olduğumuz yapıta giriş ve çıkış yerleri işaretleniyordu, nöbet tutuluyordu, bir yerlerde bulaşık bile yıkanıyordu. Acaba, kesin olarak belirtilmemekle birlikte, filmin hafiyesi ben miydim? Yok canım, Ayhan'dı. Ben kendi kendimin hafiyesiydim... Birden koridorda bir koşuşma ve sesler duydum. Telaştan tabancayı sol elime alarak dışarıya fırladım, fenerimi yaktım. İki çocuk koşarak geliyorlardı. "Kamyonet geldi hocam," dediler. Peşlerine takılarak dekanlığa yürüdüm. Oda sigara

dumanı içindeydi. Başkan ne var dedi. Kamyonet dediler, geldi. İyi. Kum torbaları da var mı? Hepsi var dediler. İyi. Bana baktı. Server Hocanızın gözetiminde sayarak teslim alın. Torbaların nasıl yerleştirileceğini biliyorsunuz. Biliyoruz. Dikkatli olun. Taşınabilir torbaları buraya getirin. Yeniden planlarına eğildi. Çıktık.

Kamyoneti avluya giden yolun üzerine almışlardı. Biraz telaş ve heyecanla birlikte sayımı yaptırdım. Kapalı torbaları açtırmadım. Hepsinin içinde ayrı liste var, hocam, dedi şoför. Yarı karanlıkta bazı kâğıtlar imzaladım, sonra mühimmat torbalarını taşıyan çocuklarla birlikte yeni başkanın karargâhına yöneldik. Bırakın torbaları şuraya, dedi Ayhan. Tamam, teşekkür ederim. Çocuklar çıktıktan sonra Murat İkinci'ye, bir dolaş bakalım, dedi. Kimin silâhı var, kimin yok. Torbalarda listeler varmış, dedim. İyi. Salim, sen de Server'le birlikte torbaların içinde ne var ne yok bakarsınız. Salim en çok bu işe sevinmişti. Gitti, dekanın odasından temiz dosya kâğıtları buldu, ve özenti yazısıyla kıvrak bir başlık attı: Torba Bir.

Sonuçta sekiz tüfek, on sekiz tabanca, iki makinalı tabanca, yeteri kadar kurşun, birkaç bomba (pek ses çıkarmamakla birlikte, bombaların beni rahatsız ettiğini söyleyebilirim), otuz dört lokum dinamit, fitil, kapsül, çok sayıda kasatura, bıçak vesaire teslim alındı. Listelerdeki rakamlara göre yirmi kişi silâhsızdı. Ayhan Hoca iki makinalı tabancayla iki tüfek ayırdı, geri kalan silâhları ayağıyla kapıya doğru itti; nöbetçilere tüfek verilsin. Server bir dakika gel buraya. Server de gitti, kendisine girişler ve çıkışlar gösterildi. Bir saldırı olur da çekilmek zorunda kalırsak kendimizi kurtar-

mak için .. bu odayı biliyor musun? Biliyordu. İşte onun penceresinden çıkılacak, aşağı atlamak kolaydır. Sonra birtakım kırmızı çizgiler, oklar. Kurtuluş. Çömelerek yürü, çok gürültü çıkarma. Şimdi gidin, biraz uyuyun.

Server Gözbudak biraz yürüdü. Dış kapıda ve bazı derslıanelerde kum torbalarının gerisindeki tüfekli öğrencileri seyretti. İç bahçe karanlıktı. Çok soluk fenerli iki genç nöbet tutuyorlardı. Fakülteye girdi, merdivenlerden inerek hademe yatakhanesine yürüdü, önüne ilk gelen yatağa kendini attı, gözlerini kapadı.

Rüyasında eski yüzyılların savaş resimleri arasında bocaladı. Şovalyeler, korsanlar, yeniçeriler, şaha kalkmış atlar, devrilmiş atlar ve akıncılar, top arabalarının kırık tekerlekleri, kar, omuzundan biri tutup sarstı. Ayhan Hoca. Uzaktan patlama sesleri geliyordu. Gözlerini oğuşturarak doğruldu. Kaçıyor muyuz? Yok, o kadar değil. Uzaktan bir iki el ateş edildi şimdilik. Sen uyurken on iki tane de jandarma gönderdiler. Ama mermileri yokmuş. İlk patlamadan sonra hemen ortadan kayboluverdiler. Haydi bakalım, çocukların arasında bir görünelim. Salim omuzuna bir tüfek takmıştı. Başkanın da elinde bir tüfek vardı. Turgut a ve bana makinalı tabancalar verildi. kısaca öğretildi kullanması. Tetiğe çok basmayın, fazla mermimiz yok. Çocuklar siperde. Siz sakın boy hedefi olmayın. Merdivenleri çıktıktan sonra bir çocuk koşarak başkana yaptı. "Geliyorlar Hocam." Ayhan çocuğu elinin tersiyle itikten sonra ön kapıya doğru yürüdü. Salim ve Turgut başkanın peşinden gittiler. Server Gözbudak da boy hedefi olmamak için hafifçe yere çöktü. Karşıdan yirmi otuz

mak için... bu odayı biliyor musun? Biliyordu Işte onun penceresinden çıkılacak, aşağı atlamak kolaydır Sonra birtakım kırmızı çizgiler, oklar. Kurtuluş. Çömelerek yürü, çok gürültü çıkarma. Şimdi gidin, biraz uyuyun.

Server Gözbudak biraz yürüdü. Dış kapıda ve bazı dershanelerde kum torbalarının gerisindeki tüfekli öğrencileri seyretti. İç bahçe karanlıktı. Çok soluk fenerli iki genç nöbet tutuyorlardı. Fakülteye girdi, merdivenlerden inerek hademe yatakhanesine yürüdü, önüne ilk gelen yataga kendini attı, gözlerini kapadı.

Rüyasında eski yüzyılların savaş resimleri arasında bocaladı. Şövalyeler, korsanlar, yeniçeriler, şaha kalkmış atlar, devrilmiş atlar ve akıncılar, top arabalarının kırık tekerlekleri, kar, omuzundan biri tutup sarstı: Ayhan Hoca. Uzaktan patlama sesleri geliyordu. Gözlerini oğuşturarak doğruldu. Kaçıyor muyuz? Yok, o kadar değil. Uzaktan bir iki el ateş edildi şimdilik. Sen uyurken on iki tane de jandarma gönderdiler. Ama mermileri yokmuş. İlk patlamadan sonra hemen ortadan kayboluverdiler. Haydi bakalım, çocukların arasında bir görünelim. Salim omuzuna bir tüfek takmıştı. Başkanın da elinde bir tüfek vardı. Turgut'a ve bana makinalı tabancalar verildi; kısaca öğretildi kullanması. Tetiğe çok basmayın, fazla mermimiz yok. Çocuklar siperde. Siz sakın boy hedefi olmayın. Merdivenleri çıktıktan sonra bir çocuk koşarak başkana çarpu: "Geliyorlar Hocam." Ayhan çocuğu elinin tersiyle ittikten sonra ön kapıya doğru yürüdü. Salim ve Turgut başkanın peşinden gittiler. Server Gözbudak da boy hedefi olmamak için hafifçe yere çöktü. Karşıdan yirmi otuz

kişilik bir kalabalık bağırarak ve ateş ederek koşuyorlardı. Ayhan ve Salim ceplerinden birer bomba çıkardılar. Kalabalık da bağırmakla birlikte fazla yaklaşmadı. Hafiye ve delisi sürünerek kum torbalarının yanına geldiler ve bombaları attılar. Kalabalık hemen yere çöktü. Bizim çocuklar da bir iki el ateş ettiler. "Server," dedi başkan. "Gel de şu ilerisini bir tara bakalım." Ben de yaklaştım (çömelerek ya da sürünerek), ve ilerisini gözüm kapalı, taradım. Sonra gözlerimi açtım: kalabalık iyice çekilmişti. Onlara kurşun yetiştirmek için top filân kullanmak gerekiyordu. İyi, dedi Ayhan Hoca. Gereksiz yere ateş etmeyin. Cephanemiz sınırlı. Merdivenlerden çıkarken de bana, bir daha ateş ederken gözünü kaparsan alnının ortasına kurşunu yersin, dedi.

İşte adu karşıda hazır silâh,
Arş yiğitler vatan imdadına,
Arş ileri arş sizin selâh,
Arş yiğitler vatan imdadına.

"Böyle bir şeydi galiba, değil mi Server?" "Sanıyorum," dedim. "Yani bu anlamda bir şeydi." "Ama bu Namık Kemal de Saraydan para almış diyorlar. Aslı, var mı bu sözün?" "Var sanıyorum." "Yani, aldanma ki şair sözü, elbette yalandır. Bir yerlerden para bulmak gerekli – Ama saraydan değil tabii." Sabah oluyordu. İki öğrenci yaralanmıştı. Karşı tarafın kayıplarını bilmiyorduk. "Ben para işlerinden anlamam ama şair sözünün de her zaman yalan olduğuna inanmıyorum." Salim Üstün: "Meselâ Nazım'ın" dedi. "Ve onun gibi olanların. Hepsi doğru değil mi, ha?" Yeni başkan,

uzun ve enli sigaralarından bir tane yaktı: "Mesela Server senin gündüz yapılan toplantıda yapılan konuşmalarında oldukça şairane bölümler vardı, ne dersin? Şu iki tarafın karşı karşıya gelip tartışması gibi." Ben de uzun ve yuvarlak sigaralarımdan bir tane yaktım, bir nefes çektim: "Şiir konusunda uzman değilim ama şiire de karşı değilim. Belki şiirli bir anlatımla insanlara bir şeyler söylenebilir." "Karşıt görüşlüler arasında cereyan eden bu geceki toplantının şiiri nasıl olurdu acaba? Gündüz dediğin gibi insanların ölmesini kimse istemiyor ama... Dert çok, hem dert yok; düşman kavi, talih zebun." Hafiyenin delisi Salim'i durdurmak biraz zordu. Zaten bir süredir elindeki kâğıda bir şeyler yazıp çiziyordu:

Güzel günler göreceğiz
Çocuklar,
Güzel günler göreceğiz.
Motorumuzu hür maviliklere süreceğiz
Çocuklar,
Hür maviliklere süreceğiz.

Tüfekli bir çocuk telaşla içeri girdi: "Hocam, bazı arabalar yolun karşısında duruyor. İçindeki adamlar dış kapıdaki ve pencerelerdeki arkadaşları seyredip gidiyorlar. Şu ana kadar altı arabanın plaka numarasını aldık." Parkasının cebinden bir kâğıt çıkarıp uzattı. Salim, "Bütün devrimci hocaların nöbet tuttuğu böyle bir gecede hepimizi birden öldüreceklerini söylemiştim," diye atıldı. Yeni başkan profesör Ayhan Balba, silâhını kapıp yerinden fırlayan hafiyenin delisine, otur, dedi. Biraz düşündü. "Tabii, aptallar, bundan iyi seyir

mi olur. Kapıda pencerede kum torbaları, gerisinde kasketli, tüfekli, biraz da öğrenciye benzeyen garip gençler. Siz plaka numarası falan almayı, boş verin. Gürkan. Kapıya yaklaşmağa çalışanı uyarırsınız; çatışmayı da gördünüz, kimse tek tek yaklaşamaz. Böyle bir topluluk görünürse hemen haberimiz olsun." Çocuk çıktıktan sonra, "Ne olur Salim," dedi. "Önce şu kırk düğümlü kemerini çöz ve her bir yanı bir tarafa bakan ırençkotunu da çıkar. Tabii başındaki şapkayı da. Seni görünce kendimi sokakta sanıyorum." Salim homurdanarak hafiyenin delisi kılığını askıya astı. "Bak bakalım kapıda nöbetçi var mı." Salim baktı, var, dedi. Turgut başını masaya koymuş, uyuyordu. "Söyle çocuğa, kapıdan bir yere ayrılmasın. Ayaklarını bir sandalyeye uzattı, ve benim anlayamayacağım zor bir durumda uyumağa hazırlandı. Ben de kitaplar ve kâğıtlardan bir yastık yaparak masanın üstüne başımı koydum.

"Bu bir baskındır. Bu bir baskındır," sözleriyle kendime geldim. Biri kuvvetli bir hoparlörden konuşuyordu. Koridora fırladık. Ayhan Hoca çevresini saran öğrencilere emirler veriyordu. "Hiçbir silâh kalmasın; tırnak çakısına kadar saklayın. Siperlerdeki çocukların tüfeklerini alın ama hemen geri çekilmesinler; vakit kazanmaya bakın. Dekanlıktaki silâhlarımızı da toplayın Murat." "Bu bir baskındır. Bu bir baskındır. Kolluk ve güvenlik kuvvetleri adına fakülteyi işgal edenlere sesleniyorum. Bu bir baskındır. Hiç kimse yerinden kımıldamasın." Sarsak adımlarla caddeye bakan sınıflardan birine doğru yürüdüm. Ayhan Hoca, "Turgut, bana megafonu bulun getirin," dedi. Sınıfa girdim. Gü-

neş doğmak üzereydi. Bütün okul yüzlerce jandarma ve polis tarafından sarılmıştı. "Ben Yönetim ve Profesörler Kurulu adına fakültede düzeni sağlamakla görevli profesör Ayhan Balba. Fakülte işgal edilmiştir. Sadece okula saldırmak isteyen yabancı kişilere karşı koruma görevimizi yapıyoruz." "Bu bir baskındır. Mahkeme kararıyla yapılan bir aramadır. Uyarıyorum. Kimse görevimizi engellemesin." Ve eliyle jandarmayla polise işaret verdi. Kimsenin silâhlarda mermi olduğundan kuşkusu yoktu. Silâhlı kuvvetler ön kapıya yaklaştılar; bu arada demir kapı kapatılmıştı. Demir kapının gerisinde siperler, yani kum torbaları, onun gerisinde öğrenciler, onların gerisinde biz, yani en önde profesör Ayhan Balba, arkasında aynı hizada Turgut Kider, Salim Üstün, Server Gözbudak. Bacaklarımızı açmış, kollarımızı kavuşturmuş, bekliyorduk.

Kapının kilidine ateş ederek kırdılar. Öncü kuvvetler siperlerin üzerinden atlayarak geçtiler, geriden gelenler, torbaları iki yana ayırdılar. Öğrenciler jandarma ve polisin saldırısına uğradı: Dipçik ve sopa yediler. Polis tanıdığı bazı öğrencileri yakaladı. Ayhan Hoca yerden megafonu alarak "Kuvvetlerin Kumandanı" diye bağırdı. "Bu ne biçim arama? Çocukları dövüyorsunuz, yakalıyorsunuz. Şu mahkeme kararını bir görelim bakalım." "Görürsün, görürsün." "Direnme yok" dedi Ayhan. "Saldırınızı durdurun." Polisler yakaladıkları öğrencileri sürükleyerek ve tekmeleyerek götürdüler. Jandarmanın bir bölümü girişleri tuttu ve iç bahçeye yayıldı. Polisler fakülteye girdiler. Ayhan yavaşça Salim'e, "içeri girenleri biraz engelleyin," dedi. Salim hemen kayboldu. Turgut'la Server de birkaç öğrenciyle

birlikte Başkan Ayhan'ı korumaya çalışarak, harekâtın kumandanı olduğu anlaşılan subaya doğru yürüdüler. "Bu bir baskındır, dediniz. Mahkeme kararıyla arama dediniz, Sayın Kumandan. Mahkeme çocukları, direnmeyen çocukları döverek, hırpalayarak otobüslere doldurun diye mi emir verdi?" "Siz hangi sıfatla bu soruları soruyorsunuz?" "Ver şu kâğıdı, Turgut." Uzattı. "Fakültenin güvenliğinden ve düzeninden sorumlu olduğumu belirten karar. Biliyorsunuz, ya da bilmeniz gerekir ki üniversiteye girmek bazı şartlara bağlı. Kararın bir nüshasıdır. Size yetki veren kararın bir kopyasını da biz görebilir miyiz? Küçük rütbeli bir subay çıktı birdenbire ortaya. Elindeki siyah çantadan bir dosya çıkardı: Valiliğin emri, mahkeme kararı. Birkaç kâğıt daha. Mahkeme kararını okurken Ayhan Hocanın yüzü biraz asıldı: "Turgut," dedi. "Salim Beye söyle, bizim gidip Vali Beyle konuşmamız gerekiyor. Yetkilerimi ona devrettim. Bölüm Başkanı gelmezse Başkan adına harekete devam etsin." Dosyayı küçük subaya uzattı. "Teşekkür ederiz," dedi. "Haydi bakalım Server ve Turgut Beyler, gidelim." Kumandanın elini sıktı ve jandarmaları, polisleri yara yara ilerledi.

Benim arabama bindik; Ayhan arkaya kuruldu. "Çek bakalım şoför efendi, Vilayete," dedi. Yeni başkanın neşesi yoktu. "Mahkeme kararını gördün mü Turgut?" "Gördüm". "İyi etmedik iki işi birbirine karıştırmakla." "Hangi işleri?" dedim. "Salim'le çocukların karıştırması işte. Cengiz'in öldürülmesiyle ilgili şüphelendikleri iki kişiyi yakalamışlar ve revirde biraz sorguya çekmişler. Çocukları kaçıramadık. Bulurlarsa pek iyi olmaz bizim için." "Bir de halk mahkemesi kur-

muşlar," diye tamamladı Turgut. Birdenbire fren yaptım; bir yaya kendini kaldırıma attı. "Demek bunları biliyordunuz," diye bağırdım dehşetle. "Bildiğin her şeye engel olamazsın," diye görüşünü belirtti Turgut. "Birkaç silâh ve bir iki kum torbası sağlayabildiğin gençler hayatlarını tehlikeye atıyorlar. Adam da döverler, halk mahkemesi de kurarlar. Ver bakalım yuvarlak sigaralarından bir tane, dedi, Başkan Ayhan. İki tane kırmızı ışık geçtim, arabaları solladım; peki bunlar nasıl olurdu? Biz işkenceye karşı değil miydik? Biz barıştan yana değil miydik? Şiddete karşı kendimizi savunmuyor muyduk? "Bu bir savaş, oğlum Server. Ne dedi Kumandan? Bu bir baskın." Hayır, bu bir oyundu. Öğrencilerin kurdukları küçük halk mahkemelerine çıkarılan bir iki zavallıdan oluşan bir oyun. Bizi hemen bitirirlerdi ve bitiriyorlardı işte. Belli olmaz Server, belli olmaz. Önüne bak, adamı ezeceksin. Sakın Valinin önünde saçma bir laf etmeğe kalkma. Karışık yollara girmiştim. Sonunda caddeyi buldum. Bizim de gücümüz var oğlum, bizim de. Üç tane profesör şehrin en yüksek mülkiye amirine gidiyor. Arabayı durdurdum. Daha erken, dedim. Vali bütün gece uyumamıştır. Gidelim.

Elindeki karta bir şeyler yazdı, dış merdivenlerin en altında bekleyen polise uzattı. Biraz sonra başka bir polis bizi içeri aldı. Birtakım tavana kadar ahşap kaplama duvarların içindeki deri kaplı kapılardan geçtikten sonra büyük bir odaya girdik. Büst, bayrak, resim, harita, her şey tamamdı. Büyük masanın gerisinde, vali olduğunu tahmin ettiğim küçük adam, "Buyrun, oturun" dedi ve hemen ekledi. "Şimdi fakültenizden ha-

ber aldım. Arama konusu iki öğrenciyi güvenlik kuvvetleri revirde bulmuşlar. Dün akşam fakülteyi bu öğrencileri rahatça sorguya çekmek için mi boşalttınız sayın profesör?" "Bir kere ben sayın profesör değilim Öyle olsaydım odaya girdiğim zaman ayağa kalkarmış gibi bir hareket yapardmız. Söylediklerinizden de hiçbir şey anlamadım. İkincisi, on iki tane mermisiz asker ve kahvede çay içen polislerle başım o kadar dertteydi ki koca binanın revirinde neler olup bittiğinin farkında değilim." Vali, "Beni neden görmek istediniz?" dedi. "Sabahleyin kuvvetleriniz daha arama yapılmadan, kendilerine karşı direnilmeden, gazetelerin deyimiyle 'kaba kuvvet' kullanarak, bazı öğrencilerimizi götürdüler. Neden?" Turgut yavaşça "Bu bir baskmdır," dedi. "Ben mülki amir olarak mahkeme kararını güvenlik kuvvetlerine ilettim. Size başka bilgi veremem." Ayhan Hoca bir sigara yaktı: Bizim de yargıç karşısında üniversiteye nasıl girildiği konusunda söyleyeeeklerimiz olabilir." Vali de bir sigara yaktı: "Tehdit eder gibi konuşuyorsunuz, beyefendi, dikkatinizi çekerim." Ah, Salim olsaydı burada. Trençkotunun üzerine sardığı kuşaga düğüm üstüne düğüm atsaydı; kafasına hafiyenin delisi şapkasını geçirip Valiyi ve her şeyi yerle bir etseydi. "Bu ülkede yapılan haksızlıkların hesabını soracak makamlar olduğuna inanıyorum," dedi Ayhan hafiye. Hayır, inanmıyordu. Salim gibi, bütün çatışmaların hafiyeler arasında geçtiğine inanıyordu. Boyu iki metreye yakındı ama zayıf hafiyelerin bizler olduğunu biliyordu. Yetkisini merkezden, bakanlıktan ve daha karışık birtakım yerlerden alan adam, bu konuşmayı da karşılıksız bırakın. Sıkıcı bir sessizlik oldu. Ayhan

ayağa kalktı Gidiyoruz, haftyeler mı dedi. "Biz izninizi alalım beyefendi". Beyefendi ayağa kalktı; el sıkışma filân olmadı elbette. Küçük adam bir zile bastı. İçeri giren polise, beylere yolu gösterin, dedi. Burası valinin odası değildi galiba. Belki de böyle bir yer yoktu Vilayette. En güçlü dedektifleri çağırıyordunuz ve ne odaları, koridorları, kaplamaları filân bulamıyorlardı. Sonunda güneş ışığına çıktık.

Eve uğramalıyım. Karım gibi, çocuklar gibi gerçek şeylere dokunmalıyım. "Biz bir araba tutarız, fakülteye gideriz". "Yok, yok" dedim. "Beş dakika kalacağım, kendimi göstermek için." Yani ben de varım. Karım kollarıma atıldı. İşte bir şey olmadı. Yalnız bazı güçlükler var: Polis, jandarma gibi. Birileri gelsin, ya da sen birilerine git. Hemen kaçtım. Endişeliydi, korkuyordu: Ben de endişeliydim, ben de korkuyordum. Arabada Ayhan, "ölen çocuğun yüzünü unutamıyorum," dedi. "O zaman durum başka, dedim kendi kendime. "Bu çocukları yalnız bırakmak olmaz artık. Onun için tartışma filân olmaz artık." "Ama daha akıllı davranabiliriz," diye yavaşça görüşünü belirtti Turgut. Yoksa bunu ben mi söylemiştim? Yani ben söylemeliydim. Hayır, sen dinle, sen düşün bakalım.

Sonra olanlar

Kapıyı açıyorsun, küçük bir odaya giriyorsun; üç kapısı var odanın: Biri mutfak, biri banyo filân, sonra bir küçük oda daha. Server Gözbudak burada yaşıyordu. Çöplerini gündüz herkes gibi köşedeki duvarın karışıklığı içinde bırakıyor, geceleri pencereden dışarı atı-

yordu. (Alttaki radyocu dükkânında gece çalışmadığı zamanlar). Bu yüzden şikâyet üzerine iki kere ceza ödedi. belediye zabıtasına. Bu küçük ev çok dağınık sayılmazdı: Kitaplar, resimler pencerelerinde perde, küçük bir dolapla giyecek bir iki şey. Yalnız musluklardan sürünüklü böcek çıkıyordu. Henüz banyoyu ve mutfağı aşıp odalara girmiyorsa da, meselâ gece uyku tutmamışsa mutfakta veya banyoda onları seyretmek pek iç açıcı olmuyordu. Öldürmek kolay değildi. Server Hoca üstlerine biraz tuz döküyordu; öyle salık vermişlerdi. Valilikten üniversiteye döndükleri gün önce dört profesör gözaltına alınmışlar, iki gün küçük bir odada emniyeti umumiye nezareti altında kaldıktan sonra uykulu bir hâkimin kararıyla tutuklanmışlardı. Haklarında gazetelerde çıkan haber şuydu:

Karşıt görüşlü öğrencileri tahrik etmekten ve bazı öğrencileri bölümlerinde zorla alıkoymakla suçlanan matematik profesörleri Ayhan Balba, Turgut Kider, Salim Üstün ve Server Gözbudak polisçe gözaltına alınmışlardır.

Önce büyük bir salonda kalabalık bir tutuklu topluluğunun ortasında kalmışlardı. Ayhan Balba sık sık hocam, profesör Salim Bey, diyerek girip çıkan polisleri hoca sözüne alıştırdı. Ve iki polis yakınımızdaki bir genci götürürlerken Ayhan Hoca da, yüksek sesle bana Harb Okulu'nda vermiş olduğu bir dersi anlatıyordu. Biraz sonra asık suratlı bir adam gelerek, siz benimle gelin, Hoca, dedi Ayhan'a. Ayhan Hoca da bizlere işaret etti. Tam kapıdan çıkarken bir genç yanımıza sokularak, "Bazı hasta hocalarımız var," dedi. "İlâç aldırmak gerekiyor." Salim polise belli etmeden çocuğa bi-

raz para bıraktı. Küçük, karanlık ve özel odamıza girince Ayhan Balba çevresine bir bakındı: "Yahu burann elektriği yok mu?" dedi. Yoktu. Pencere de yoktu. Polise, bize bir iki mum bulduramaz mısın, dedi. Adam bir şey söylemeden kapıyı kitleyip gitti. Yataksız, mindersiz, tahta bir kerevet, bir iskemle. Ayhan Balba iskemleye oturdu, biz de kerevete çöktük. Saatlerdir ayakta duruyorduk. Turgut saatine baktı, "Sabah oldu herhalde; saat sekize geliyor." Salim homurdandı, "Bir gün bunlarm hesabı sorulacak, hem de fena hâlde sorulacak." "Sen ne düşünüyorsun, profesör?" diye sordu Ayhan Hoca bana. "Kavganın başını, sonunu bilmiyorum ki, birdenbire ortasında buldum kendimi. Böyle anlarda bu kavga hiç bitmeyecekmiş gibi, hep bu odada kalacakmışız gibi geliyor bana. Bir yerde bir hata yapıldı; ya da erken davranıldı, belki geç kalındı..." Kapı açıldı; parlak ışıklı lamba taşıyan bir adam girdi içeri. Ayhan Balba hemen elini cebine atarak para çıkardı; "Acaba bize yiyecek bir şeyler aldırılamaz mı? Dün öğleden beri hiçbir şey yemedik." Adam lambayı bıraktı, parayı aldı çıktı.

"Yani ben de pek bir şey bilmiyorum, öldürülen çocuğun yüzünü görünce sen nasıl bir şeyler hissettin, ben de foruma kaptırdım herhalde kendimi. Belki öldürülen çocuğun heykelin altına gömülmesini düşündüm. Benim payım bu kadardır sanıyorum. Bir de bırakıp gidememek var. Bir de bu kadar yılın biriktirdiği tortular var kafamda: İsimler, yarım yamalak düşünceler, sınıflar... Başka bir ülkede yetiştirilmişim de formüller ve kalıplarla yararlı olmaya çahşıyorum."

"Bu ülkede, bu ülkede," diye atıldı Salim. "Reşit Be-

ye, Refik Beye, Adnan Beye ve daha birçok şeylere duyduğum öfkenin de payı olmalı. Adnan Targay'la birlikte elimi kaldıramam. Adnan Targa yalnız bir taraftadır ve insanımız, asıl insanımız, Resit Beyin ve benim dışımda ve daha birçoklarının dışında ve sorunun varlığından habersiz, nerede duruyor acaba? En çok bunu merak ediyorum." "Dedim ya sen romantiksin," diye kestirip attı Ayhan Balba. "Sapmalar var," diye ekledi Salim Üstün.

"Bana durumumu sordunuz. Nasıl ve nerede olduğumu, ne hissettiğimi anlattım size. Ne hissettiğimi anlattım size. Bunun ne kadarı romantikdir, ne kadarı sapmış düşüncelerdir. Bunları da eylemin düşünce yönünü planlayanlar düşünsün. Hadi bakalım Server, desinler, çık dışarı, profesörlüğünden utan, evine dön. Biz gerekince çağırırız seni. Yaz deriz, çiz deriz, öğret deriz. Hani bugün beğenmediğin öğrencilerin var ya, kaz şurayı, derler sana, toprağı da şuraya at". Ayağa kalktım: "Bakın bunu bana hiç kimse yaptıramaz. Ne çocukların, ne de kafası çocuk kalmışların emrini dinlemem ben, anlıyor musunuz? Aklımın erdiğinden ötesine gidemem." Salim Üstün, "Herkes gerektiği yerde, gerektiği gibi kullanılır." "Kullanılma işinde ben yokum. Bir kişi de eksik olsun. İnsanlar, okusunlar, öğrensinler, fırsat bulsunlar, fırsat. Ama daha öğrenirken, bir şeyler yapmaya çalışırken akıllar emirler vermesinler. Meselâ sen, Salim Üstün, senin emirlerine boyun eğeceğimi pek sanmıyorum. Meselâ çok yüksek bir yere çıkmışsın, oradan bağırıyorsun, ya da çocuklardan birine bağırtıyorsun: Server Gözbudak, saat beş nöbetine. Ben çıkmışım oraya, Salim Üstün ve sana

seslenıyorum: Sahı, Salim, halıyenın delisi olmayı b.. rak.. "Biraz uyuklasak nn?" dedi Turgut Kider

Sonraları, daha geçenlerde, bir rüya gördüm Bu rüyayı Salim'in sırtına dayanmış uyuklarken görmeyi isterdim Buyrun Server Bey diyorlar –kimler diyor pek iyi hatırlayamıyorum– buyrun, hükümeti kurun artık Ayhan görev kabul etmiyor. Kabul etse bile kendisine bir bakanlık vereceğim belli değil. Elbette Salim'e hiç bir yer vermiyorum. Turgut'a turizm ya da spor gibi önemsiz bir bakanlık. Başbakan ve bütün bakanlar ben oluyorum. Yahu benim doğru dürüst bir tanıdığım yok mu diyorum. Server Bey bugune kadar neler ezberlediğimi bir bilseniz; yazmaga yetişemezdiniz. Kâğıtlar kalemler, katipler, danışmanlar geliyor. Yazın: Başbakan konuşuyor. Yazıyorlar: Başbakan konuşuyor. Şimdi hatırlayamadığım saçmalıklar söylüyorum onlara; ama bildiğimiz saçmalıklardan değil; bunu seziyorum: Kelimeye cümleye sığan şeyler değil. Garip bir duygu beni korkutuyor: yaşanmayan anlatılamayan, rüyada bile görülmeyen bu gariplik nedir? Delilik mi? Yani insan aklını böyle mi kaybeder? Salim Başbakanı sarsıyor. Gözlerimi açıyorum: yiyecekler gelmiş: domates, peynir, ekmek ve nohutlu pilav. Gece on ikiden sonra geç içkiciler için çıkarılan nohutlu pilav.

Öğleye doğru –saatimize göre– sorguya çağrıldık. Ayhan Balba, avukatına telefon etti. (Avukatı olmak diye bir şey vardı. Benim de olmalıydı). Sonra serbest bırakıldık. Güneş biraz gözümüzü rahatsız etti. Üstümüzü başımızı düzelttik, pantalonlarımızı yukarı çekiştirip, kravatımızı sıkıştırdık. Hava soğuk ki bir taksiye bindik. Üniversite, araba, ev, uyku.

Bir toplantıda, benim için olayların başladığı gün, si nilta ve forumda bana baktığını düşündüğüm öğretmeni gördüm. Çok sayıda özel toplantılar yapılıyordu evlerde: tabii bizim evde değil. Ve çok içiliyordu. Bizim evde korku ve endişe vardı. Karım durmadan sorguyordu. Çoğu zaman geç saatlere kadar beni bekliyordu, çocuklar da uyumuyordu. Ev bir rahatsızlıktı benim için. Yorucu olmakla birlikte toplantıları daha çok seviyordum. Kızın adı Semra'ydı. Salim'le ya da Turgut'la ya da genç çocuklardan biriyle ilişkisi vardı sanıyorum. Yanında Semra kadar güzel olmayan esmer bir kız vardı. Genç bir asistana saldırıyor, Aman Hoca sen de diye yağlıyordu çocuğu. Onun adını öğrenemedim. Vera Krupskaya dedim ona. Bulduğum adı birkaç kişiye tekrarladım yavaşça –güldüler– Vera Krupskaya'ya söylemedim tabii. Semra sarhoş olmuştu. Bana –nedense İngilizce olarak– yaşamak istiyorum, gezmek istiyorum, eğlence yerleri istiyorum, diyordu. Salim bir konu attı ortaya. Tartışma başladı. Ben hakem olayım aranızda dedim. Kabul edildi. Salim herkesin sözünü keserek, işçi sınıfı iktidara gelince hepinizin haddini bildirecek, diye bağırıyordu. Önce herkese bağırıp kimseyi dinlemediğin için sana bildirecek, dedim. Susar mısın lütfen. Sen kim oluyorsun, dedi. Beni susturma hakkını sana kim verdi. Bakıyorum her toplantıda bir büyüklük taslamaga kalkıyorsun. Sen Salim'e sus diyecek adam mısın? Onu kömür ocağına yollayalım Salim Baba, dedi birkaç çocuk. Sustum. Bir kenara çekildim. Karışık eşya yığınları arasında paltomu arıyordum. Semra, bu durumda Salim Hocanın kusuruna bakılır mı? Sen dedim, hani şu İngilizcenle söylediğin

[redacted] eğlenmek dansetmek istiyor musun? Bul paltonu gidelim. Kimsenin bizi görecek hâli yoktu. Kimsenin kimseyi görecek hâli yoktu. Haydi bakalım, Server Gözbudak, tanımadığın bir kızla çok iyi bilmediğin yerleri dolaş bakalım. Vestiyer, iki kişilik küçük bir masa. Orkestraya yakın olsun mu? Olmasın. Başbaşa olsun. Bahşiş. 'Tutulmuştur', (ya da 'Reserve' gibi bir şey) kaldırıldı. Bana, cin –buz– Tranş limon. İki tane mi? İki tane. Yeşil zeytin. Ve yalnız badem, şamfıstığı. Biraz sonra işkembe çorbası servisi de yapılacak efendim. Iyi. Bütün ayrıntılara dikkat etmeli, değil mi, Semra? Gülüyordu. Güzelliğini ve gülmeni seviyorum. Bir kahkaha. Yamansın Hoca. Hoca filân yok artık. Adım da çok eski, böyle yerlerde kullanılmaz. Şu andan itibaren Sero'yum ben. Sero. Anadolu'nun uzak bir yerinden gelmişim ve burada Sero'luk yapıyorum. Tabii davalarda, kavgalarda da başka bir çeşit Sero'yum. Burada neşe ve eğlence Sero'suyum. İçkiler geldi, birer yudum içildi. Biz dansedelim dedim. Ben dans filân bilmem. Yalnız biraz kulağım vardır, müziğe uyabilirim o kadar. Ama Semra biliyordu. Piyanonun yanından geçerken, "Hey üstad" diye bir ses duydum. Baktım piyanist bizim eski arkadaşlardan biriydi. Yani eski müzikçi, yani eski çalıcılardan. "Ne haber Server?" dedi. "İşte," dedim. "Eğlenip gidiyoruz işte." Gazetede resmini gördüm," dedi. "İsmimi," dedim. "İşte ismini, resmini

(...)